

Ödül ve Ceza

ARALIK 2018 / SAYI 10

www.gazeteduvar.com.tr

duvardibi

Selamlar,

Gazete Duvar yayına başladığı günden bu yana sadece enformatik içeriği değil, o içeriklerin daha iyi anlaşılabilmesi için gerekli düşünsel, uzmanlığa dayalı içeriğin üretim ve sunumuna da önem vermeye gayret etti. İnternetin sağladığı hızlı enformasyon ve bilgi akışının yararlarının yanı sıra, bir müddet sonra baş edilmesi zor bir kargaşaya, en özetle aranan şeyin bulunmasını güçleştiren bir entropiye yol açmak gibi zararlı yönleri de olduğu malum. Bu güçlüğü aşabilmek için başladığımız, Forum sayfalarında kullanılan metinlerin bir derlemesinden oluşan dergimizin onuncu sayısının başlığı 'Ödül ve Ceza'.

Onur Can Sümen, Sibel Çapraz, Turgut Tarhanlı, Burcu Ballıktaş Bingöllü, Ayşen Uysal, Uğur Kara, Fırat Aydınkaya, Sait Çetinoğlu, Hayri Demir, Hatice Demir, Nuran Gülenç, İzzet Otru, Bercan Aktaş, Oktay Cansın Emiral, Hanife Altuntaş, Çiğdem Koç, Hikmet Koyuncuoğlu, Uğur Aflay ise onuncu sayımıza katkıda bulunan isimler.

Her zaman dediğimiz gibi: Gayret bizden himmet okurdan... İyi okumalar.

Yayın Tarihi: Aralık 2018

Genel Yayın Yönetmeni: Ali Duran Topuz

Yayına Hazırlayan: Cennet Sepetci

AND Gazetecilik ve Yayıncılık, San. ve Tic. A.Ş. adına Yayın Sahibi: Vedat Zencir

İcra Kurulu Başkanı ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Ömer Araz

Katkıda Bulunanlar: Onur Can Sümen, Sibel Çapraz, Turgut Tarhanlı, Burcu Ballıktaş Bingöllü, Ayşen Uysal, Uğur Kara, Fırat Aydınkaya, Sait Çetinoğlu, Hayri Demir, Hatice Demir, Nuran Gülenç, İzzet Otru, Bercan Aktaş, Oktay Cansın Emiral, Hanife Altuntaş, Çiğdem Koç, Hikmet Koyuncuoğlu, Uğur Aflay

Yönetim Yeri: Maslak Mahallesi Ahi Evran Cad. Nazmi Akbacı İş Merkezi 233-234 Sarıyer/İstanbul Santral (212) 3463601, Faks (212) 3463635

Duvar Dibi Dergi'de yayımlanan yazı, haber ve fotoğrafların her türlü telif hakkı AND Gazetecilik ve Yayıncılık Sanayi ve Ticaret A.Ş.'ye aittir. İzin alınmadan, kaynak gösterilmeden ve link verilmeden iktibas edilemez.

<https://gazeteduvar.com.tr>
info@gazeteduvar.com.tr

Bu sayıda...

5

'Tecavüz' ve 'idam': Hınçla
ceza olur mu?

11

17 Temmuz, Uluslararası
Ceza Adaleti Günü

18

Demokrasi sökümü çağında
yurttaş kalma mücadelesi

29

Tecridin ötesine bakmak

46

Buralarda bir 'adalet'
var; bilmediğimiz,
okumadığımız...

53

Madem sendikacılık yaptın
cezayı hak ettin!

8

Cezaevi hasta tutsakları iki kere
cezalandırıyor

14

1995 Midyat, 2016 Cizre: Türkiye'nin
cezasızlık 'geçmişi'

21

Parıltının bedeli: Mahpus Demirtaş

35

Kanun gömleği giymiş zulüm: Varlık Vergisi

50

Sıla'ya şiddet veya buzdağının görünen yüzü

Bu sayıda...

56

Sevişme özgürlüğü evlilik

60

cezasına karşı

KHK'ler, imzacı akademisyenleri cezalandırma fırsatçılığına mı dönüşüyor?

64

İşkence varsa adalet olmaz

68

Inclusion rider ya da bir kadının kayışı koparması

70

Prokrustes'in yatağında

73

Ben dövdüm sayın yargıcım, neden bana inanmıyorsunuz?

75

Sissa'nın buğdayları

78

Kitaplarda 'Ödül ve Ceza'...

'Tecavüz' ve 'idam': Hınçla ceza olur mu?

Hıncın ıslah olması için hınç duyan faillerin "oluş"larını keşfetmeleri, iktidar düzeneklerinden sıyrılmaları gerekmektedir. Bu sadece tecavüz suçunu işleyeni değil 'tecavüz kültürü'nü de ortadan kaldırmak üzere bir olanak yaratabilir. Hapishanelerin ya da idamın ise bunu yapamadığı ortada. Olsa olsa günü kurtarıyorlar.

Spinoza birinin bizden nefret ettiğine inandığımızda, bizde oluşan kederin nedenini kendimizde bulamadığımızda, bizden nefret ettiğine inandığımız kişide bulacağımızı söylüyor. Dolayısıyla ondan nefret ediyoruz. Nefret de tıpkı sevgi gibi bedenimizin duygulanışlarından biridir.(1) Belki de dünyadan silemeyeceğimiz bir tanesi.

Bu noktada nefretin nasıl işlev gördüğünden bahsetmemiz gerekiyor. Bizde oluşan nefret duygusu hem eleştiriye hem de hınca dönüşme potansiyeli taşımaktadır. Eleştiri, yaratıcı, nefretin eyleme geçirilmesi bakımından etkin bir saldırı kipiye, hınç tepkinin eyleminin sürekli olarak ertelenmesi, bilincin bilinçaltındaki kötücül anılara sürekli olarak saplanıp kalmasıdır. Eleştiri, nesnesini, nesnesinden geri aldığı tepkilerle öznesini dönüştürüp bir yersiz yurtsuzlaşma potan-

ONUR CAN SÜMEN

siyeli barındırır. Oysa hınç, kişinin mevcut anlam ve değerlerini yeniden üretmekle maluldür. Tecavüz bağlamında hınç meselesini biraz daha derinleştirmekte fayda var.

Tecavüzde nefretin eyleneşmesi söz konusu değildir. O daha çok hınçla alakalıdır. Deleuze, Nietzsche'den hareketle, hınç insanının tepkisini eyleyemeyen kişi olduğundan, bilinçdışıdaki bellek izlerinin bilinci işgal ettiğinden, bellek izlerine saplanıp kalan zihnin bir tür intikam duygusuyla kuşandığından bahseder.(2) Günümüzü düşündüğümüzde, yoğun şekilde kullanımda olan argo kelimelerin ve küfürlerin, bilinçdışıdaki bellek izlerine saplanıp kalmış olan hınç insanının kuşandığı intikam duygusunun tezahürleri olduğunu düşünüyorum. Fallus burada bir silah olarak kişinin intikam duygusunu sürekli olarak hissetmede kullandığı bir araç haline gelmekte. Tecavüz etmek ise bana göre tepkinin eyleneşmesi değil. Aksine tepki vermekten aciz kalmış bilincin sürekli olarak deneyimlediği hıncın bir tezahürü. Peki neden hınç duyuluyor? Tepkiler eyleneşmiyor?

Benjamin kutsal ilan edilenin suçun damgalanmış taşıyıcısı olduğunu söylüyor.(3) Dinler ve çeşitli anlatılar aracılığıyla kutsal ilan edilen, fetişleştirilen kadın bedeni ya da kadınsılıkla işaretlenmiş çocuk bedeni, aynı zamanda bu hıncın nesnesi. Kutsal olandan niçin hınç almak istenir? Çünkü ataerkil yapı bir yandan kadın bedenini kutsarken, bir yandan da yarattığı kadın-erkek ikiliği çerçevesinde, erkeklerin hem bedensel hem de kültürel olarak kutsanan şey üzerinde egemenlik kurmasını sağlamak üzere kurulmuştur. Bu noktada Butler'ın, gender'in inşa edilmiş bir şey olduğu tespiti önemlidir. Kadınlık kültüründe yer alan şefkatin anneliğe yüklenmesi, iffet, gösteriş vb. şeylerin, tıpkı erkeklik kültüründe yer alan iktidar gibi inşa edilmiş şeyler olduğu kanaatindeyim.

Kadınlık ve erkeklik kültürü tarihsel ilişkiler içinde kendine aşkın bazı değerler (kadınlık kültüründe namus, erkeklikte iktidar gibi) koyar. Kutsal ilan edilen kadın bedeni egemenlik altına alınırken, cinsellikten arındırılmıştır. Bu aşkın değerler kadın bedenini cinsellikten arındırmak üzerine kurulmuştur. Bu yüzden cinsellik çağrışımı yapan kişiler, hınca uğrar. Çünkü onun kutsiyeti, cinsellikten arındırılmış olmasında yatar.

Bu noktada nefretin eyleneşmesi eleştiriyi ortaya çıkarırken, hınç daha çok bir eyleyememe halidir. Hınç eyleneşmez, hissedilir. Peki neden insanlar kutsallığın sınırları cinsellikle ihlal edildiğinde hınç duyar? Guattari, tüm iktidar oluşumlarına içkin fallik vaatlerden kendini kurtaran bir erkeğin, mümkün modaliteler uyarınca bu tür kadın oluşturma geçceğini belirtiyor.(4) Deleuze ve Guattari yine kadın-oluşla ilgili şöyle diyor: "Kadın" olarak bildiğimiz ve adlandırdığımız form, erkeğin, kız çocuğun "oluş"unu ondan çalmasıyla kurulur ve kız, kendinden bir şeyler çalınarak, erkek düzeninin ilkeleriyle çalışan örgütlenme düzleminde

//

Kutsal ilan edilen kadın bedeni egemenlik altına alınırken, cinsellikten arındırılmıştır. Bu aşkın değerler kadın bedenini cinsellikten arındırmak üzerine kurulmuştur. Bu yüzden cinsellik çağrışımı yapan kişiler, hınca uğrar. Çünkü onun kutsiyeti, cinsellikten arındırılmış olmasında yatar.

//

//
**Hıncın ıslah olması için hınç duyan failerin "oluş"larını keşfetmeleri, iktidar düzeneklerinden sıyrılmaları gerekmektedir. Bu sadece tecavüz suçunu işleyeni değil 'tecavüz kültürü'nü de ortadan kaldırmak üzere bir olanak yaratabilir. Hapishanelerin ya da idamın ise bunu yapamadığı ortada. Olsa //
 olsa günü kurtarıyorlar.**

modellenen bir cinsiyettir. Bu çerçevede kadın-oluş, örgütlenme düzleminden, bir modele dayanmayan tutarlık düzlemine doğru bir yersiz yurtsuzlaşma anlamına gelir.(5) Tıpkı kız çocuğunun "oluş"unun çalınması gibi, kültür erkek çocuğunun da "oluş"unu çalmaktadır. Bunu kadın-erkek ikiliği yaratarak, bu ikilik içinde erkek çocuğunun "oluş"unu kadınsılıkla imleyerek yapar. Kadınsılık ataerkil kültürde erkek çocuğu için olumsuz bir özelliktir. Olumsuz olarak imlenen bu özellik erkek çocuğunda bir keder uyandırır. Kederin sebebini toplumun yapılanmasında görece eleştirel araçlardan yoksun erkek çocuğu, sebebi kendi "oluş"unda görür. Böylelikle kendi "oluş"undan nefret eder. Toplumsal yapılanmanın erkeğin kendisinde uyandırdığı bu nefret, defalarca kez belleğine kötü birer anı olarak yazılır. Bu kötü anılara çöreklenen bilinç eylemekten yoksun kalıp, kadınsılıkla imlenen "oluş"a hınç besler. Ataerkil toplum bu hıncı örgütleyerek kadınlar üzerinde iktidar kurar. Tecavüz ise bu hıncın en yüksek seviyede dışavurumudur. Tepkisini eyleyemeyen erkeğin önce kendisine, daha sonra kadınsılıkla imlediği şeylere karşı hıncıdır.

Peki bütün bunların idamla ilişkisi ne? Bana kalırsa idam tutkunları, tecavüz edende bu hıncı değil, kadın bedeninin kutsiyetinin cinsellikle bozulmasını görmektedirler. Onların idam isteği, bu kutsallığı bozan tecavüz failinden hınç almak istemektir. Kısacası, hınçla idam isteyenlerin de, hınç duymak bağlamında, eğer istekleri kitle psikolojisinin bir ürünü değilse, tecavüz faillerinden pek farkı yoktur. Oysa tecavüzde bir cinsellik söz konusu değildir. Tecavüz olsa olsa bir hınçtır.

Bu noktada tecavüz suçlularına ne olacak sorusu akla geliyor. Hıncın ıslah olması için hınç duyan failerin "oluş"larını keşfetmeleri, iktidar düzeneklerinden sıyrılmaları gerekmektedir. Bu sadece tecavüz suçunu işleyeni değil 'tecavüz kültürü'nü de ortadan kaldırmak üzere bir olanak yaratabilir. Hapishanelerin ya da idamın ise bunu yapamadığı ortada. Olsa olsa günü kurtarıyorlar. Devlet olanaklarının bu yönde seferber edilmesi şu anda pek mümkün görünmüyor. Bize kalan soru ise, "oluş"larımızı keşfetmek için nasıl hareket edebiliriz?*

1- <http://www.korotonomedia.net/kor/index.php?id=0,141,0,0,1,0>

2-Deleuze G. 2016. Nietzsche ve Felsefe. İstanbul: Norgunk

3-Benjamin W. 2010. Şiddetin Eleştirisi Üzerine. Direk Z. ve Çelebi A.(Ed.), Şiddetin eleştirisi üzerine (ss. 19-43). İstanbul: Metis

4- <http://www.e-skop.com/skopbulten/pasajlar-kadin-olus/1241>

5- <http://www.kaosgl.org/sayfa.php?id=18354>

*: Oluş konusunda ufuk açıcı düşünceler Ulus Baker'in Yüzeysel Bilim Fragmanları'nda mevcut

Ek bilgi: "Oluş"la cinsellik arasındaki bağlantıyı kurmak açısından faydalı olabilecek bir link: <https://immanentterrain.wordpress.com/2012/03/08/sexuality-as-a-line-of-flight-becoming-animal-and-masochism/>

Cezaevi hasta tutsakları iki kere cezalandırıyor

Cezaevinin hasta tutsaklar için iki kere cezalandırma olarak anlaşıldığını ve bu anlayışın yaşam hakkını alenen gasp ettiğini görüyoruz. Doktor takibi altında olması gereken hasta tutsakların ne ilaçlarını düzenli alabilme şansı var ne de doktora kontrol için zamanında gidebilme şansı. Tüm bu şanslar tamamen idarenin veya kolluk kuvvetlerinin inisiyatifi altında.

SIBEL ÇAPRAZ

Bilindiği gibi Türkiye cezaevlerinde 950'ye yakın hasta tutsak bulunuyor ve bu tutsakların 400'e yakını kritik aşamada yani ağır hasta tutsaklardan oluşuyor (sayı daha fazla da olabilir). Mevcut cezaevi koşulları göz önünde bulundurulduğunda buna OHAL sürecini de eklersek tablonun korkunç yüzünü görmüş oluruz. Tıka basa dolan koşullarda hasta, yaşlı ve çocuk sayıları da git gide artmış durumda. Cezaevinde yaşlı bir annenin cezaevini kaldıramadığı kadar küçücük çocukların da anlam dünyasını daraltmaya kadar vicdan perdelerinin örtük olduğu bir döneme tanıklık ettim. Ağır hasta tutsakların yaşamaya "evet" dedikleri anda yaşamak için can çekiştikleri zamanı da gördüm ve yaşadım. Eğer bir gün olur da yaşamın kıyısında bulursanız kendinizi Ergin Aktaş'ın iki eli olmadan yaşa-

ma nasıl sarıldığına, ya da 80 yaşındaki “ Sise” ananın yılmayan iradesine bakın. Süreyya Bulut’un 23 yıldır tek gözüyle güzelleştirdiği kocaman dünyasına, tekerlekli sandalyeye mahkum Ahmet Hami’ye ve bunlar gibi yüzlerce hasta tutsağı hatırlayın. Ha bunları yapamıyorsanız dört duvar arasında anlam veremediği, kuşları hapisane duvarlarına çizilen figürlerle tanıyan Miraz bebeğin gözlerinin içine bakın. Gayri-insani bir şekilde yaşam hakları gasp edilmiş bu insanların tek amacı var o da “yaşamak”. Bir yıl boyunca bu şartlar altında ben de yaşadım. Koğuşta arkadaşların arasında kalmak her zaman bir avantajdır. Bu bağlamda yaşamımı birlikte kaldığım arkadaşlarıma borçluyum. Onlardan aldığım güç yaşam enerjimi artırdı, umudumu yükseltti. 15 ve 16. ameliyatlarımı tahliye sonrası oldum. Tedavilerim devam ediyor iki ameliyatımı da önümüzdeki günlerde olacağım. Bu kadar uzun süre tutulmasaydım içeride belki daha kısa sürede ve eksiksiz tedavi olabilecektim. Ya da en azından parmaklarımın sakat kalmasının önüne geçebilecektik. Tedaviye ihtiyacı olan hasta birini cezaevine koymanın tek amacı var o da sakat bırakmak ya da ölüme terk etmek. Cezaevlerinin koşulları iyileştirici olmadığı müddetçe bu niyet hep böyle okunacaktır.

Hapishane yönetimleri hasta tutsaklarla pek fazla uğraşmak istemezler. Bu nedenle başlarından savmak için her türlü yolu denerler. Bunlarla baş etmenin en büyük yolu haklarınızı bilerek onların karşısında durabilmenizdir. Haklarınızı aradığınız zaman da iyi olmuyorsunuz onların gözünde. Haklarınızı kabullendirmek için sürekli bir tartışma yaşanır ve bu tartışmanın sonucunda siz hep suçlu konumunda olduğunuz için hakkınızda sürekli tutanaklar yazılır ve bunlar mutlak cezaya çevrilir. Genelde tüm mahkumların yaşadığı ama özelde hasta tutsakların maruz kaldığı bir durumdur bu. Örneğin yakın bir tarihte sağ gözü görmeyen, Wernicke-Korsakoff hastası Süreyya Bulut koğuşunda kan kusuyordu. Arkadaşları hemen durumu gardiyanlara bildirdi fakat gardiyanların insanlık dışı tavrıyla karşılaştı. Birkaç gün sonra durumu ağırlaşınca Süreyya Bulut hastaneye kaldırıldı. Tabii bu aşamaya gelinceye kadar arkadaşları ve idare arasında tartışmalar geçti. Yani durumun ciddiyeti iyice nüksetmeden kendinizi inandıramıyorsunuz.

Cezaevinin hasta tutsaklar için iki kere cezalandırma olarak anlaşıldığını ve bu anlayışın yaşam hakkını alenen gasp ettiğini görüyoruz. Doktor takibi altında olması gereken hasta tutsakların ne ilaçlarını düzenli alabilme şansı var ne de doktora kontrol için zamanında gidebilme şansı. Tüm bu şanslar tamamen idarenin veya kolluk kuvvetlerinin inisiyatifi altında. Ya revire zamanında çıkamazsınız ya da kolluk kuvvetlerinin personel eksikliği bahanesi ile karşı karşıya kalırsınız. Bakırköy Kadın Cezaevi’nde bulunan ve doktor gözetimi olmadan tek bir ilaç dahi kullanamayan Fatma Tokmak her an ölüm riskiyle karşı karşıya. İdareye göre ise tüm sağlıklı insanlar aniden düşüp ölebilirlermiş. Bu kadar sıradan ve basit düşünen bir zihniyet ile karşı karşıyadır hasta tutsaklar. Tüm bu insanlık dışı yaklaşım ve uygulamalara karşın yaşama direnci gösteriyor hasta tutsaklar. Hepsininde ortak bir

//

Tedaviye ihtiyacı olan hasta birini cezaevine koymanın tek amacı var o da sakat bırakmak ya da ölüme terk etmek. Cezaevlerinin koşulları iyileştirici olmadığı müddetçe bu niyet hep böyle okunacaktır.

//

//

...bağımsız kişilerden oluşan hak savunucuları bir araya gelip bir komisyon oluşturabilir. Özellikle Menemen R Tipi Cezaevi'nin mercek altına alınıp oradaki insanlık dışı yaklaşım ve koşullarının açığa çıkması gerekmektedir. Yönetimi hakkında da soruşturma açılmalıdır. Ayrıca Adalet Bakanlığı'na da çağrıda bulunmak istiyorum.

//

amacı var o da özgür koşullarda tedavi olabilmek.

Bir de işin çıkmaz boyutu var o da revir tipi cezaevi. (Revir tipi cezaevi Türkiye'de Menemen ve Metris R tipi cezaevleri olmak üzere sadece iki tane.). Buralar hasta tutsakların sözde kısa süreli tedavileri için düşünülmüş fakat tam tersine hasta tutsaklar burada sadece ölüme terk ediliyor. Oraya giden hastaların birbirinden çok farklı sağlık sorunları var. Ve yine tedavi edilmek için başka bir hastaneye götürülmek zorunluluğu var çünkü cezaevinde uzman doktor bulunmuyor. Hastane de şehir merkezinde ve bir saatlik yol gidiliyor. Cezaevinde tedavi odaları yok, eğer fizik tedavi ihtiyacınız varsa aile görüş salonunda kurulmuş bir hasta yatağında, ilkel koşullarda tedavi olabilirsiniz. Ayrıca tüm hastalar hücrelerde tutuluyor. Ergin Aktaş'ın iki eli yok ve astım koah hastası, diğer mahkum Ahmet Hami'nin belden aşağısı felçli ve Hami tekerlekli sandalyeye mahkum.

İki mahkum bir süre önce cezaevi koşulları, tedavi haklarının sunulması ve sevk taleplerinin kabul edilmesi amaçlı 36 gün açlık grevine girmişlerdi. Bu taleplerinin derhal karşılanması gerekirken, tutsakları aynı hücreye koydular. Normal şartlarda orada mahpusların bir araya gelmesi yasak. Doğal olarak bir tek görüşünüzü yani aileden birinci dereceden olan yakınınızı görebiliyorsunuz tabii yakın oturan varsa. Eğer yoksa insanlardan izole ediliyorsunuz. Banyo kapıları ve havalandırmalar kameralarla 24 saat gözleniyor. Tuvalet hücrenin içinde ve açıkta. Yaz aylarında lağım kokusundan hücre tam bir işkenceye dönüşüyor. Hiçbir sosyal etkinlik yok olsa da siyasi mahkumlar bu etkinliklerin dışında tutuluyor. Bu sorunları dile getirecek muhatap bile bulamıyorsunuz. Varlar ama sorumluluklarından kaçıyorlar. Bunları orada 3 buçuk ay kalmış biri olarak anlatıyorum. Daha öncede röportajlarımda anlattım ama maalesef ayrıntıları yazılmadı.

Hasta tutsakların mevcut sorun ve sıkıntıları bu ülkenin utanç tablosudur. Bu utancı ortadan kaldıracak tek sorumlu da mevcut hükümettir. Kamuoyunun bu konuda yeterince duyarlı olmadığını düşünüyorum. Uzun süreli açlık grevlerinin tahribatları ağır olur ki bunlar zaten ağır hasta insanlar. Böylesi korkunç bir tablo varken sessizlik bozulmalı. Mesela bağımsız kişilerden oluşan hak savunucuları bir araya gelip bir komisyon oluşturabilir. Özellikle Menemen R Tipi Cezaevi'nin mercek altına alınıp oradaki insanlık dışı yaklaşım ve koşullarının açığa çıkması gerekmektedir. Yönetimi hakkında da soruşturma açılmalıdır. Ayrıca Adalet Bakanlığı'na da çağrıda bulunmak istiyorum. Çok geç olmadan ağır hasta tutsaklar bir an önce serbest bırakılmalı ve tedavilerinin dışarıda, ailelerinden destek alarak sağlıklı koşullarda yapmalarının önü açılmalıdır.

Hasta tutsaklardan bu kadar korkmamalı, onları bu kadar dışlamamalı. Bu konuda sadece kendi yasalarını bile uygulasalar sakatlanma ya da ölüm risklerini en aza indirebilir veyahut tamamen ortadan kaldırılabirler. Yeni ölüm haberlerini almadan herkesin bu konuda duyarlı davranıp tepkilerini ortaya koyması gerekmektedir. Hasta insanların yaşam haklarının geri verilmesi gerektiği ve hasta insanların yerinin cezaevleri değil hastaneler olduğunu bir kez daha hatırlatmak gerektiğini düşünüyorum. Bu arada Ergin Aktaş için başlattığım imza kampanyası devam ediyor, change.org üzerinden duyarlı herkesin desteğini bekliyoruz.

17 Temmuz, Uluslararası Ceza Adaleti Günü

Uluslararası Ceza Adaleti Günü'nü anarken, yerelden uluslararasına bir bakış ve zihniyet kaymasının baş göstermesi önemli bir risk oluşturur. Yerelde baş edilemeyen veya umursanmayan bir adaletsizliğin uluslararası yetkili mercilerin önüne getirilerek halledilmeye çalışılması, İkinci Dünya Savaşı sonrasında olgunlaşmaya başlayan insan hakları hukukunun paradigması olmakla birlikte, yereli gözden kaçırmak ya da hafifsemek, o 'uluslararası adalet' vurgusunu da törpüler, aşındırır.

Bu tarihin “Uluslararası Ceza Adaleti Günü” (Day of International Criminal Justice) olarak kutlanmasının bir nedeni, Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin kuruluşunu ve işleyişini düzenleyen antlaşmanın (Statü) devletlerce, 17 Temmuz 1998 tarihinde kabul edilmesiyle ilgilidir. Ama belki bundan da daha önemli bir neden, aslında bir “ceza adaleti” düşüncesinin tüm dünyada hatırlanması ve takibidir.

20'nci yüzyılda, uluslararası düzeyde, bu uğurda birçok yapı kuruldu ve ağır suçların faillerinin hesap vermesine yönelik çabalar ortaya konuldu. İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminde faaliyete geçen, Nazi büyük savaş suçlularının yargılandığı Nürnberg'deki ve ayrıca Tokyo'daki

TURGUT TARHANLI

uluslararası mahkemeler, ilk olmasa da, bugüne uzanan sonuçları da dikkat uyandıran öncü örneklerdi.

Ama Soğuk Savaş'ın sona ermesinden (1990) sonra baş gösteren, büyük ölçüde kimlik odaklı savaşlardan sonra kurulan adalet mekanizmalarını da bu bağlamda öncelikle anmak gerekir: Eski Yugoslavya'da 1992-1995 arasında süren etnik savaş ve soykırım ve Ruanda'da, 1994 yılında meydana gelen etnik temelli soykırım sonucunda Birleşmiş Milletler tarafından kurulan iki ayrı Uluslararası Ceza Mahkemesi. Bu her iki Mahkeme de, verdikleri kararlarla insan haklarının özellikle silahlı çatışma hallerinde korunmasıyla ilgili önemli hukuki katkılarda bulundular. Bunlar arasında, kadınların, bir silahlı çatışma ortamında, cinsel saldırıya maruz kalmalarıyla ilgili olarak kabul edilen yeni 'ihlâl' çerçevesi başlı başına kayda değer bir hukuki gelişmedir.

Ama yargısal bir model içinde çalışmayan onlarca yapı da, farklı ülkelerde, gene bu dönemde kuruldu ve o toplumların yeniden inşa sürecinde, hukuki olduğu kadar siyasi bir role de sahip oldu.

Gerek bu Adalet Günü'ne adının verilmesinde etki yaratan Uluslararası Ceza Mahkemesi gerek Eski Yugoslavya ve Ruanda Mahkemeleri belli kategori suçların yargılanmasında yetkili kılındılar. Bunlar, 'uluslararası suçlar' şeklinde de anılan, soykırım suçu, insanlığa karşı suçlar ve genel olarak savaş suçları olarak açıklanabilir. Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin yetkisi dahilinde, ayrıca 'saldırı' fiili (aggression) de yer alır.

Aslında bu şema, bir şekilde İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda kurulan uluslararası mahkemelerde de mevcuttu ama tamamen değil. Örneğin soykırım suçu böyle açıkça o mahkemelerin yetkisine dahil bir suç olarak tanımlanmamıştı. Ama insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ve barışa karşı suçlar (saldırı fiili burada anılabilir) yargılama yetkisine dahildi. Bu nedenle, İkinci Dünya Savaşı'nın en ağır karakteristiklerinin başında yer alan Holokost ya da Nihai Çözüm (Endlösung) olarak adlandırılan politika ve uygulama; diğer bir deyişle, Yahudiliğin tasfiyesi ya da Yahudi Soykırımı, aslında doğrudan doğruya Nürnberg yargılamalarına konu olmuş değildi. Bu durum, daha sonra, 1960'ların başlarında, bu Nazi tertibinin mimarlarından Adolf Eichmann'ın saklandığı Arjantin'den İsrail'e kaçırılması ve yargılanarak idama mahkûm edilmesi vakasında da hukuki tartışmalara konu olmuş bir olguydu. Kısaca, Eichmann, Yahudiliğe karşı bir suç işlemekten mi yargılanacaktı, yoksa insanlığa karşı bir suç işlemekten mi? Bu duruşmaları izleyen Hannah Arendt, Kötülüğün Sıradanlığı: Adolf Eichmann Kudüs'te adli ünlü kitabında, bunun ayrıntılarına girer.

Burada çizdiğim tablo, hep bir çatışma ve özellikle silahlı çatışma halini ortaya koyuyor ve Uluslararası Ceza Adaleti Günü'nün adeta sadece bu kategori bir ortam ve olaylar zinciri içinde algılanmasına yol açıyor olabilir. Bunda, bir bakıma, doğruluk payı elbette var. Uluslararası ya da bu nitelikte olmayan silahlı çatışmalardaki mağduriyetin sorumlularının cezalandırılması adalet düşüncesinin gereğidir. Bu, ayrıca, yerelde ve uluslararası yaygın bir gerçek olan 'cezasızlık' olgusunun önlenmesi bakımından da değer taşıyor.

Fakat şu gerçeği de gözden uzak tutamayız: O uluslararası mahkeme-

//

Gerek bu Adalet Günü'ne adının verilmesinde etki yaratan Uluslararası Ceza Mahkemesi gerek Eski Yugoslavya ve Ruanda Mahkemeleri belli kategori suçların yargılanmasında yetkili kılındılar. Bunlar, 'uluslararası suçlar' şeklinde de anılan, soykırım suçu, insanlığa karşı suçlar ve genel olarak savaş suçları olarak açıklanabilir. Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin yetkisi dahilinde, ayrıca 'saldırı' fiili (aggression) de yer alır.i

//

Biraz daha somutlaştırmak gerekirse, insanın, hukuk sayesinde güçlendirilmesi ve bunu önleyici gelişmeler karşısında etkili bir güçlendirici pozisyonda kalmaya çaba gösterebileceği tanımlar ve araçlardan yararlanması asıldır. Bu esas, öncelikle, insanın haklarıyla güçlendirilmiş bir konumda bulunduğunun tanınmasını gerektirir (tanıma). İnsan olarak tanınmanın somut yapıtaşlarını oluşturan haklar ve özgürlüklerin korunması (koruma) ise ikinci unsurdur. Bunlara ne ölçüde riayet edilip edilmediğinin değerlendirilmesine ilişkin bir yapısal sorumluluk (riayet) ise son unsuru ifade eder.

lerin kurulmasına neden olan ağır insan hakları ihlallerinin meydana geldiği yerler, son tahlilde, bir devlet yetki ve denetimi dahilindeki yerlerdir. Veya bu yetki ve denetime karşı mücadele eden unsurların (devlet dışı aktörler) eylemleri de bir başka faktördür. Kısaca, Uluslararası Ceza Adaleti Günü'nü anarken, yerelden uluslararasına bir bakış ve zihniyet kaymasının baş göstermesi önemli bir risk oluşturur. Yerelde baş edilemeyen veya umursanmayan bir adaletsizliğin uluslararası yetkili mercilerin önüne getirilerek halledilmeye çalışılması, İkinci Dünya Savaşı sonrasında olgunlaşmaya başlayan insan hakları hukukunun paradigması olmakla birlikte, yereli gözden kaçırmak ya da hafifsemek, o 'uluslararası adalet' vurgusunu da törpüler, aşındırır. Bu nedenle, bir uluslararası ceza adaleti kavramını ve bunun mekanizmalarını tartışırken, hukukun üstünlüğü, insan haklarına saygı ve demokrasi gibi ilkesel hatlardan uzaklaşmadan bir mevki belirlemek kaçınılmazdır. Bu yüzdendir ki, 'barış' sadece 'savaşmamak' demek değildir ve inşa edilmeye muhtaç bir çabalar ve katkılar manzumesidir. Ve o nedenle, 1990'lı yıllarla birlikte, "barışın inşası" (peace building) kavramı hukuki ve siyasi literatürümüzde yerini alırken, bunun aslında, silahlı ya da silahsız, bir çatışmadan önceki dönemi de kapsayacak genişlikte değerlendirilmesi hayati bulunmuştur.

Ama bu da yeterli değildir. O çatışmanın seyri sırasındaki tutum ve politikalar ve çatışmanın giderilmesinden sonraki yapıcı adımlar da bu bileşkenin farklı yanlarını oluşturur. Fakat bu bağlamda dahi, temel ölçüleri gene, yukarda andığım, hukukun üstünlüğü, insan haklarına saygı ve demokrasi bağlamında aramak gerekir.

Biraz daha somutlaştırmak gerekirse, insanın, hukuk sayesinde güçlendirilmesi ve bunu önleyici gelişmeler karşısında etkili bir güçlendirici pozisyonda kalmaya çaba gösterebileceği tanımlar ve araçlardan yararlanması asıldır. Bu esas, öncelikle, insanın haklarıyla güçlendirilmiş bir konumda bulunduğunun tanınmasını gerektirir (tanıma). İnsan olarak tanınmanın somut yapıtaşlarını oluşturan haklar ve özgürlüklerin korunması (koruma) ise ikinci unsurdur. Bunlara ne ölçüde riayet edilip edilmediğinin değerlendirilmesine ilişkin bir yapısal sorumluluk (riayet) ise son unsuru ifade eder.

Bu denklemin farklı kısımlarında meydana gelen bir zafiyet ya da ihlâl hâli bir 'koruma' yetersizliğine işaret edebilir. Ama kişinin, haklarıyla donatılmış bir konumda bulunma unsuruna dair bir zafiyet veya bunu tanımazlık hali, o kişinin insan olarak da tanınmaması konumuna sürüklenmesi anlamına geleceği için, bunun ortaya çıkaracağı sonuç, 'insan olma onuru'nun tanınmasının reddi ya da yadsınması gibi ağır bir sorumluluk durumudur.

Uluslararası Ceza Adaleti Günü'nün, bu ağırlıkta durumlara varabilen ihlâl hallerine karşı bir hafıza kaybına set çekme ve cezasızlığı önleme şiarı olarak kavranması ve benimsenmesi gerekiyor. Bunun, diplomatik mahfillerde, resmi konuşmalarla anılacak bir özel gün olmanın çok ötesinde, bugünümüzle ilgili ve yereldeki ilişkilerimizin nasıl kurulup nasıl sürdürüldüğü ve nasıl bozulduyuyla ilgili bir evrensel ölçü anlamına geldiğinin ayırında olmak, bu günü anmanın sorumluluğunu yerine getirmek olarak da okunabilir; ama sadece bu günle ve bir günle sınırlı olarak değil.

1995 Midyat, 2016 Cizre: Türkiye'nin cezasızlık 'geçmişi'

Türkiye'nin 1990'lı yıllarda gerçekleşen ağır insan hakları ihlallerine ilişkin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne taşınmış kaç dosyada "etkili soruşturma yapılmaması" yüzünden mahkum edildiğini düşünmemek elde değil. ("İmkanı olan" delirmesin, bunun verisini toplasın).

Türkiye'de insan hakları alanını, devlet eliyle işlenmiş ağır insan hakları ihlallerini takip ederken "yakın geçmiş" ne kadar yakın ne kadar uzak tayin edemediğiniz anlarla karşılaşmak neredeyse kaçınılmaz. 22 yıl sonra Anayasa Mahkemesi'ne götürülen Fatma Erkan dosyası ile Cizre'de sokağa çıkma yasakları sırasında yaşamını yitiren 28 kişi hakkında yapılan suç duyurularına takipsizlik kararı verildiğine ilişkin haberler arka arkaya gündeme düştüğü an tam da böyle bir andı.

FATMA ERKAN DOSYASI

14 Ekim 1995 tarihinde Mardin'in Midyat ilçesi Sitê (Çalpınar) köyünde gerçekleşen askeri operasyonda 2 PKK gerillası ile birlik-

BURCU BALLIKTAŞ BINGÖLLÜ

te yaşamını yitiren, nüfusa göre 11, gerçekte ise 13 yaşında olan kız çocuğu. Bir gün sonra olay yerine gelen Midyat Cumhuriyet Savcısı Atilla Cengiz'in düzenlediği olay yeri ve otopsi tutanağına göre "örgüt mensubu". Aynı tutanakta üstündeki açık kahverengi gömleği, çıplak ayaklarının yanında savrulmuş terlikleri, pembe eşofmanıyla resmediliyor Fatma. Hemen yanındaki silah "örgüt mensubu" olduğunun biricik kanıtı.

Fatma aynı gün köy mezarlığında defnedildi. Ailesi bir daha o köye hiç uğramadı. 2009 yılında adına düzenlenmiş seçmen kağıdı gönderilince kızının öldüğünü ispatlama derdine düşen babası, büyük oranda boşaltılmış köye giderek mezarın açılmasını sağladı. 2010 yılında açılan mezardan alınan parçaların Adli Tıp'a gönderilmesinin ardından yapılan DNA incelemesinde Fatma'nın ölümü belgelenmiş oldu, nüfustan düşüldü.

Olaydan yaklaşık 20 yıl sonra, 2014 yılında Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı'na ailesi adına yapılan başvuruyla dosyanın yeniden açılması sonucu kamuoyu ilk kez Fatma'nın fotoğrafıyla karşılaştı. Fatma'nın askerler tarafından infaz edildiğini söyleyen avukat Rahşan Bataray Saman, delillerin de askerler tarafından toplandığını ve Fatma'nın elinde barut izi olup olmadığı tespitinin bile yapılmadığını duyururken zamanaşımına uğrama ihtimaline dikkat çekiyordu. Önce "yetkisizlik" kararı verilerek dosya Midyat Cumhuriyet Başsavcılığı'na nakledildi, 2016 yılında da "zamanaşımı" kararı çıktı. Buna yönelik itirazlar reddedildi.

İHD Mardin Şubesi 22 yıl sonra Fatma'nın dosyasını Anayasa Mahkemesi'ne (AYM) taşıdı. 9 Mayıs 2017 tarihli haberlerde, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) yaşam hakkının korunmasını düzenleyen 2. Maddesi'ne dayanarak yapılan başvuruda gerekçeler cenazenin aileye teslim edilmediği, ölüm kaydının yapılmadığı, görgü tanıklarının beyanlarının alınmadığı, yakınlarının beyanlarına başvurulmadığı, Fatma'nın "örgüt üyesi" olduğuna ilişkin herhangi bir kanıt olmadığı, ne ailesine ne resmi makamlara bildirim yapılmadığı şeklinde vurgulandı.

SOKAĞA ÇIKMA YASAKLARI VE CİZRE

Türkiye İnsan Hakları Vakfı'nın (TİHV) en son 1 Nisan itibariyle güncellediği sokağa çıkma yasağı verilerine göre, 16 Ağustos 2015'ten itibaren toplam 10 ilin en az 41 ilçesinde en az 189 kez ilan edilen sokağa çıkma yasakları, 1 milyon 809 bin insanı yakından etkiledi. 14 Aralık 2015 tarihinde dördüncü kez sokağa çıkma yasağı ilan edilen Şırnak'ın Cizre ilçesinde yasağın kalktığı 2 Mart 2016 günü, çatışmaların geride bıraktığı görüntüler toplumsal hafızada yerini alırken, başta yaşam hakkı ihlali olmak üzere işlenen ağır insan hakları ihlallerini kayıt altına almanın neredeyse imkansız hale geldiği ortadaydı. Hepimizin hatırlayabileceği üzere, süreç boyunca yerel ve uluslararası bağımsız gözlemcilerin yerinde incelemelerde bulunmasına izin verilmemiş, yaptıkları incelemelerin sonuçlarını kamuoyuyla paylaşan insan hakları örgütleri hedef haline getirilmişti.

Bugün Şırnak Barosu'ndan avukat Newroz Uysal'ın aktardığına göre

//

9 Mayıs 2017 tarihli haberlerde, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) yaşam hakkının korunmasını düzenleyen 2. Maddesi'ne dayanarak yapılan başvuruda gerekçeler cenazenin aileye teslim edilmediği, ölüm kaydının yapılmadığı, görgü tanıklarının beyanlarının alınmadığı, yakınlarının beyanlarına başvurulmadığı, Fatma'nın "örgüt üyesi" olduğuna ilişkin herhangi bir kanıt olmadığı, ne ailesine ne resmi makamlara bildirim yapılmadığı şeklinde vurgulandı.. //

//

Yakınlarını kaybedenlerin o yılların zorlu ortamında yargı yoluna başvurmak konusunda yaşadığı korku nedeniyle çok azı davaya dönüşebilmiş sayısız zorla kaybetme ve yasadışı keyfi infaz dosyasında, daha soruşturma aşamasından başlayarak faillerin yargı önüne çıkarılmasını engelleyen sorunları, açılan az sayıda davada cezasızlık zırhının güçlendirilmesiyle sonuçlanan bir dizi başkaca sorun izler.

Cizre'deki ihlallerle ilgili savcılık tarafından açılmış 244 soruşturma dosyası var, 35 cenazeninse halen kimlikleri tespit edilebilmiş değil. İnsan hakları savunucularının ve avukatların gayretleriyle açılan soruşturmanın izlediği seyir işte tam da o “yakın geçmiş”e mesafeyi kısaltan cinsten.

Bilebildiğimiz kadarıyla, şu ana dek Cizre’de yaşamını yitiren 150’ye yakın kişiye ilişkin aileleri tarafından yapılan suç duyurularından 31’i** takipsizlikle sonuçlandı. “Olayda hukuka uygun sebeplerin mevcut olduğu anlaşıldığından” şeklinde ifadelendirilen bu takipsizlik kararlarında, öldürülenlerin “örgüt üyesi” olduğu, güvenlik güçlerinin “meşru müdafaa”da bulunduğu belirtiliyor. Ayrıca güvenlik güçlerinin meşru müdafaa sınırını aştığına ilişkin delil tespit edilemediği de vurgulanıyor. Takipsizlik kararlarının bu gerekçelendirilmesinde temel dayanak ise gizli tanık beyanları.

Özetle: Çoğu sığınılan bodrum katlardaki yangın sonucu gerçekleşen ölümlerin “hukuka uygun”luğunu doğrulayan sebep, öldürülenlerin “örgüt üyesi” olması. Evet, Fatma’nın öldürüldüğü 1995 “yakın geçmiş” ise adeta hiç geçmemiş...

Türkiye’nin 1990’lı yıllarda gerçekleşen ağır insan hakları ihlallerine ilişkin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne taşınmış kaç dosyada “etkili soruşturma yapılmaması” yüzünden mahkum edildiğini düşünmemek elde değil. (“İmkanı olan” delirmesin, bunun verisini toplansın).

Yakınlarını kaybedenlerin o yılların zorlu ortamında yargı yoluna başvurmak konusunda yaşadığı korku nedeniyle çok azı davaya dönüşebilmiş sayısız zorla kaybetme ve yasadışı keyfi infaz dosyasında, daha soruşturma aşamasından başlayarak faillerin yargı önüne çıkarılmasını engelleyen sorunları, açılan az sayıda davada cezasızlık zırhının güçlendirilmesiyle sonuçlanan bir dizi başkaca sorun izler.

Nedir bunlar? Hafıza Merkezi’nin geçmişle yüzleşme ve ağır insan hakları ihlallerinde cezasızlık sorununa ilişkin tespit ettiği sorunlar-

dan birkaçını şöyle sıralamak mümkün: Yıllarca sürüncemede bırakılan dosyaların zamanaşımına uğratılarak kapatılması, yeterli ve gerekli araştırmanın yapılmaması, delillerin toplanmaması ya da korunmaması, keşif yapılmaması, yasal standartlara uygun otopsi işlemi yapılmaması, şüpheli olma olasılığı bulunan güvenlik güçlerinin düzenlediği bilgi ve belgelerin esas kabul edilmesi, bilgisi olması muhtemel görevlilerin ifadesinin alınmaması, tanık ifadelerine başvurulmaması.

Bu sorunların bertaraf edilmediği her soruşturma, faillerin korunduğu, gerçeklerin üstünün örtüldüğü, adaletin sağlanmaması nedeniyle yakınlarını kaybedenlerin bir kez daha mağdur edildiği, toplumun hakikati bilme hakkının ihlal edildiği cezasızlığa çıkar.

Cezasızlık, yani, “Bir ihlalin faillerinin suçlanmasına, alıkonulmasına, yargılanmasına ve suçlu buldukları takdirde uygun şekilde cezalandırılmasına dair cezai, hukuki, idari ve fiili her türlü olanaksızlık hali”.

Bu “olanaksızlık hali”ni aşmak asıl olarak yetkili kurumların iradesini gerektiren bir konuya da hukuki süreçlerin takibi ve belgelenmesiyle, geçmişle mesafelenmeye direnen her türden mekanizmayı deşifre etmek, 1990’lardan bugüne yansıyan her türden karanlıkla yüzleşme cesareti de az şey değildir. Ve bugün ihtiyacımız olan tam da budur.

//

Bu hâlde açıktır ki; Nietzsche’nin elli altı senesini, Hitler’in elli altı senesinden –ve dâhil Amedeo Modigliani’nin otuz altı senesinden, Charles Baudelaire’in kırk altı senesinden ya da Albert Hamilton Fish’in altmış altı senesinden- ayıran şey motivasyonun // kullanımıdır.

* Hafıza Merkezi

** 10 Mayıs tarihli haberlere göre 31 kişinin ismi şöyle: Abbas Gülbahçe, Ahmet Zırığ, Aydın Güner, Bişeng Kolanç, Derya Koç, Eda Kutay, Edip Arvaz, Ekrem Sevilgen, Emrah Ortak, Erdal Kar, Ferhat Özlüer, Hasan Tağ, Hüseyin Kayaalp, İbrahim Altunkaynak, Kenan Adıgüzel, Mehmet Benzer, Mehmet Can, Mehmet Emin Bayar, Mehmet Özkül, Mesut Karşin, Metin Karane, Muhammet Ata Kalaycı, Muharrem Erbek, Murat Tunç, Nursel Dalmış, Ramazan Biriman, Serdar Özbek, Şükrü Coşkun, Tahir Akdoğan, Yasemin Çıkmaz ve Yılmaz Geçim.

Demokrasi sökümü çağında yurttaş kalma mücadelesi

Bireysel ve kolektif tarihlerimizden hesap sorulduğu bir dönemi yaşıyoruz. Mevcut iktidar bize “her yaptığınız size yol, su, elektrik olarak geri dönecektir (!)” diye sık sık mesaj veriyor, aba altından ya da üstünden sopasını gösteriyor.

Dünyanın farklı coğrafyalarından protesto eylemlerine müdahale haberleri ardı ardına gelmeye devam ediyor. ABD, Fransa, Latin Amerika ülkeleri vs. Türkiye de protesto eylemlerine müsamaha göstermeyen ve şiddet uygulayan ülkeler arasında başı çekmeyi sürdürüyor. Güvenlik güçleri en son 25 Kasım'da kadın yürüyüşüne bariyerler, cop ve gaz bombası ile yanıt vermişti. “Ne zaman müdahaleci değildi ki?” diye sorabilirsiniz, ki sorunuz hiç de haksız sayılmaz. Ne de olsa Türkiye sokakta siyasetin normalleşemediği bir ülke. Bununla birlikte içinden geçtiğimiz dönem sokakta siyasetin 1970’ler ertesinde olağanlaştığı/normalleştiği ülkeler açısından bile bir daralmaya işaret ediyor. Öyle ki, bu ülkelerden birinde Temmuz 2019’da düzenlenecek olan siyaset bilimi kongresine önerilen 100 kadar atölyeden önemli bir bölümü otoriter sistemler, otoriter çağ, demokrasi sökümü (dé-démocratisation karşılığı olarak kullanıyorum), otoriter dönem-

AYŞEN UYSAL

//

Bireysel ve kolektif tarihlerimizden hesap sorulduğu bir dönemi yaşıyoruz. Mevcut iktidar bize “her yaptığınız size yol, su, elektrik olarak geri dönecektir (!)” diye sık sık mesaj veriyor, aba altından ya da üstünden // sopasını gösteriyor.

lerde kitle seferberlikleri, demokrasi çözülürken protesto, vs. üzerine düşünmeyi ve tartışmayı hedefliyor. İçinden geçtiğimiz dönemde siyasal sistemlerin nasıl adlandırılacağı (faşizm, otoriter sistemler, demokrasi sökümlü, vs.) tartışıla dursun, yılların ve hatta yüzyılların mücadelesine dayanan haklarımız bir bir elimizden kayıyor. Haklarımızdan soyunduruluyoruz.

Başka birçok hakkımızın yanında siyasal katılma haklarımızın kullanımı olanaksızlaşıyor. Kâğıt üzerinde mevcut olsalar bile, pratikte kullanamıyoruz. Protesto hakkımız içlerinde en fazla budananlardan. Ülkede protesto eylemi düzenlemek bir süredir ne mümkün! Cumartesi Anneleri'nin Galatasaray Lisesi önünde süregelen eylemlerine, 25 Kasım Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Günü için düzenlenen eylemlere katılanlara polis göz açtırmıyor. Sadece bundan sonra düzenlenecek olanlara değil, daha önceden düzenlenmiş olanlara yönelik de bir suçlulaştırma kampanyası sürüyor. Öyle ki, yıllar önce katıldığımız ve veya düzenlediğimiz bir eylem beş yıl ya da hatta on yıl sonra önümüze bir ceza soruşturması olarak gelebiliyor. Bireysel ve kolektif tarihlerimizden hesap sorulduğu bir dönemi yaşıyoruz. Mevcut iktidar bize “her yaptığınız size yol, su, elektrik olarak geri dönecektir (!)” diye sık sık mesaj veriyor, aba altından ya da üstünden sopasını gösteriyor.

Durum o kadar vahim ki, toplumsal hareketler konusunda düzenlediğiniz bilimsel toplantılar bile bir gün size ceza soruşturması olarak dönebilir. Toplumsal hareketler uzmanı bilim insanlarının on yıllardır üzerine kafa yorduğu düşünce ve pratiklerin uluslararası dolaşımı, baskıcı/otoriter sistemlerde protestonun aldığı biçimler, eylem repertuarı gibi meseleler komplocu otoriter zihniyetin elinde birer suç nesnesine dönüşmüş durumda. Oysa mesele toplumsal hareketler ve siyasal katılım uzmanları için son derece açık; düşünce ve pratikler bir ülkeden diğerine, bir coğrafyadan diğerine ithal/ihraç edilir, uluslararası dolaşıma girer. O nedenle ki, Pinochet dönemi Şili'sinde askeri rejimi protesto etmek için düzenlenen ışık söndürme eylemlerinin pratikleri, 1997 Türkiye'sinde mafya ve siyaset ilişkilerini protesto etmek için de kullanıldı. İnsanlar başlarına geleni anlamlandırmak, ona meydan okumak ve onun üstesinden gelebilmek için bir pratik dağarcığına sahipler ve bu araçlar sonsuz değil. Toplumsal grubun niteliğine, ülkedeki siyasal kültüre, tarihsel deneyime göre az çok farklılık gösterse de nihayetinde belli bir repertuar içinden bu mücadele araçları seçilir. Bazen bir imza kampanyası, bazen bir tiyatro sahnesi, bazen müzik ve dans, bazen de giyiniş biçimleri bir düşünceye ya da politikaya karşı çıktığımızı anlatmamıza olanak sağlar. İnan'da kadınların “erkek işlerine” soyunarak kendilerine dayatılan yaşama karşı çıkmalarında, Arjantin'de tiyatro sahnesinin “korku ortamını aşmak için” eylem alanına dönüşmesinde ya da Meksika'da “iktidarın kalbinde çadır kurma” eylemlerinin seçim usulsüzlüklerini ifşa etmesinde olduğu gibi. Sanat, eylem repertuarını çeşitlendirmenin en önemli araçla-

rından biri. Özellikle de şiddetsiz eylemlerin. Bu şiddet içermeyen ya da şiddet karşıtı eylem biçimlerinin “cebir ve şiddet kullanarak hükümetleri düşürmekle” itham edilmesi de meselenin trajikomik yönü: Suç aleti olarak piyano! “Barışçıl eylem biçimleriyle ve şiddeti reddederek şiddet kullanmak” :) İfade size de mantıksal açıdan “süper (!)” görünmüyor mu? Bu ifade, yönetenlerin illiyet bağı kaygısı gütmekten konuşabildikleri/icra edebildikleri bir dönemden geçtiğimiz de somut bir göstergesi olsa gerek.

Ayrıca, bir ülkede düzenlenen eylemlere başka ülke yurttaşları da katılabilir. Deneyim paylaşımı yaparlar. Hatta “eylem turizmi” de mümkün, geziler yurt içi veya yurt dışı olabilir :). Nasıl 1 Mayıs’lara bazen İstanbul’da katılmak için başka kentlerden atlayıp toplu ya da bireysel gidiliyorsa, nasıl karşıt küreselleşme hareketlerinde örneğin Londra’da düzenlenen bir sosyal foruma başka birçok ülkeden katılımcı gidiyorsa öyle. Hiçbir eylem “yerli ve milli” olmak zorunda değil. Zira mevzuat da öyle diyor. 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu “Yabancıların bu kanun hükümlerine göre toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemeleri, İçişleri Bakanlığı’nın iznine bağlıdır. Yabancıların bu kanuna göre düzenlenen toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde topluluğa hitap etmeleri, afiş, pankart, resim, flama, levha, araç ve gereçler taşımaları, toplantının yapılacağı mahallin en büyük mülkî idare amirliğine toplantıdan en az kırk sekiz saat önce yapılacak bildirimle mümkündür” der. Düzenlemeden de açıkça anlaşılacağı üzere, yabancıların eylemlere katılımı herhangi bir kısıta tabi değil, kısıt eylemin düzenleyicisi olmaları konusunda. Kaldı ki, eylem düzenlemelerini bile yasaklamıyor, sadece İçişleri Bakanlığı’nın iznine tabi tutuyor. Durum böyle olmakla birlikte, emniyet ve savcılıklar kolaylıkla hukuk dışı iddialarda bulunup “yurt dışından eylemci ithalinden” söz edebiliyor. Karşı karşıya bulunduğumuz bir “aşikâr ve hukuki olanın suçlaştırılması ve komplo teorilerine malzeme edilmesi” durumu. Böyle bir ortamda siyasete müdahil olmaya ve yurttaş kalmaya çalışıyoruz. Hukukun, illiyet bağının, düşünce ve mantığın “out”, hukuk dışılığın/anti-hukukun ve rabıtasızlığın “in” olduğu bir dönemde siyasal katılımı hâlâ mümkün kılmaya çalışma mücadelesi söz konusu olan. Bu bir yurttaş kalma mücadelesi.

//

Lübnan asılı
yönetmen Nadine
Labaki’nin Peki Şimdi
Nereye filmindeki
kadınları görüyorum
eylemcilerin
ruhunda. Haydi
değişelim bir kere
//
kutsallarımızı.

Parıltının bedeli: Mahpus Demirtaş

AIHM'in Demirtaş kararının önemi, salt Demirtaş'ın birtakım haklarının ihlal edildiğini tespit etmesinden değil, aynı zamanda -ihlallerin hukuksal tahlilini yaparken- ister istemez Türkiye siyasi sisteminin totaliter dönüşümünü başarılı biçimde resmetmiş olmasından kaynaklanıyor. Bu itibarla, bu karar, Demirtaş'a, HDP'ye ve Türkiye demokrasi güçlerine önemli bir teorik / hukuksal cephane sağlamış görünüyor.

UĞUR KARA

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AIHM), karar verebilecek duruma geldikten itibaren dokuz ay kadar bekledikten sonra, 20 Kasım 2018 tarihli kararıyla Selahattin Demirtaş'ın özgürlük ve güvenlik hakkı ile serbest seçim hakkının ihlal edildiğine hükmetti. Mahkeme, ayrıca, Demirtaş'ın tutukluluğunun siyasi saiklerle sürdürüldüğü gerekçesiyle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AIHS) sınırlamaların amaç dışı kullanılmamasını düzenleyen 18. maddesinin de özgürlük ve güvenlik hakkı bağlamında ihlal edildiğini ilan etti. Karardan birkaç saat sonra Cumhurbaşkanı ve AKP Genel Başkanı Erdoğan'ın "Karar bizi bağlamaz. Biz karşı hamlemizi yapar, işi bitiririz" sözleri yankılandı.

//

Hukuk Fakültesi'ni bitirdikten sonra insan hakları mücadelesine hukukçu kimliğiyle katıldı, bilahare aktif siyasete geçti ve 2007'de parlamentoya girdi. Özel bir sohbette söylediği , "aslında memleketimde sadece avukatlık yapmayı tercih ederdim, ama koşullar başka sorumlulukları önümüze koydu" tespiti, kariyerizmden uzak birinin bakış açısını yansıtıyor.

HİKÂYENİN BAŞI

Hikayemizin biri Halkların Demokratik Partisi'ne (HDP), diğeri Selahattin Demirtaş'a dair iki veçhesi var. Paris Kürt Konferansı'na katılan vekillerin Sosyal Demokrat Halkçı Parti'den ihracı ve bu ihraca gerek parlamento grubundan gerekse il örgütlerinden gösterilen tepki istifalarıyla, son halkasını HDP'nin oluşturduğu zincirin ilk halkası Halkın Emek Partisi (HEP) vücut bulmuştu (1990). Program ve bileşimi daha sade ve sınırlı olmakla birlikte, HEP sözcüğün tam manasıyla HDP'nin selefi idi. Aydın Güven Gürkan'ın son anda geri adım atması üzerine Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun 1980 öncesi son genel sekreteri olan Fehmi Işıklar genel başkanlığı üstlenecekti. Kürt hareketinin ağırlığı hissedilmekte birlikte, HEP, Türk devrimci ve demokratlarına da kucak açan bir deneyimdi. Ayrıca, Kürt hareketinin de farklı renklerine ev sahipliği yapmaktaydı. Müesses nizam HEP'ten hiç hoşlanmadı. HEP'liler ve HEP ağır bedeller ödedi, nihayetinde parti, Anayasa Mahkemesi tarafından kapatıldı. Halefi partiler (ÖZDEP, DEP, HADEP, DEHAP, DTP, BDP) ve partililer de aşağı yukarı aynı akıbete uğradı. Mahpusluk, faili meçhuller, partinin kapatılması ya da kendini feshetmek zorunda kalması ata partisi HEP olan bu çizginin kaderi oldu. Bununla birlikte, bu çizgi, belirli bir kitle desteğinin altına hiç düşmedi, tedrici bir yükselme grafiği izledi. Öte yandan, ilki 1995'te olmak üzere, Türkiye'nin diğeri ilerici güçleriyle geniş ölçekli ittifaklara yönelmek bu partilerin siyasal ufkunda önceliği olan bir husus olageldi.

Hikayemizin diğeri boyutu, hem kurumsal olarak HEP-HDP hattını, hem de doğrudan Selahattin Demirtaş'ı ilgilendiriyor. 1920'ler, 1930'lar boyunca Kürt hareketlerinin ağırlık merkezi Elazığ-Bingöl-Dersim hattında konumlanıyordu. Cumhuriyet tarihinin ilk büyük isyan ve direnişleri bu sahada zuhur etti. Örneğin bu hattın atmosferi, Elazığ Cezaevi'nde Dr. Hikmet Kıvılcımlı'yı 'ana akım' bir komünistten Kürt ulusal sorununa ilgi duyan, soruna kafa yoran (İhtiyat Kuvvet: Milliyet Şark'ı burada yazacaktı) ayrıksı bir komüniste dönüştürmüştü. Kürt hareketinin ağırlık merkezi yer değiştirip buralar devlet tarafından fethedildikten sonra da, bu dönemin epik hikayeleri kuşaktan kuşağa aktarıldı ve özellikle yurtsever ailelerin evlerinde yankılandı. Örneğin, 1925 Hadisesinin önemli figürleri, -Demirtaş'ın annesinin köyü (Palu) Ekrag /Ekrek'ten- Ömer Zer'in ve Yado'nun hikayeleri gibi.

Elazığ-Palulu bir ailenin çocuğu olan Demirtaş modern Kürt hareketinin merkezi Diyarbakır'da (Amed) yetişti, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdikten sonra insan hakları mücadelesine hukukçu kimliğiyle katıldı, bilahare aktif siyasete geçti ve 2007'de parlamentoya girdi. Özel bir sohbette söylediği , "aslında memleketimde sadece avukatlık yapmayı tercih ederdim, ama koşullar başka sorumlulukları önümüze koydu" tespiti, kariyerizmden uzak birinin bakış açısını yansıtıyor. Siyasal rakipleri karşısındaki özgüvenli dik duruşu, parlak zekası, hitabet gücü, yapaylıktan uzak sempatik jest ve mimikleri ile geniş kitleler tarafından sevildi ve

//
 Haziran 2015
 seçimlerinin arefesinde
 başlayan şiddet,
 seçimlerden sonra
 tırmandı, büyük barış
 insanı Tahir Elçi'nin
 katledildiği, mahallelerin
 haritadan silindiği,
 vahşet bodrumlarının
 yaşandığı bir tufan için
 perde aralandı.

Türkiye siyasal tarihinde müstesna bir konuma ulaştı. Parlıtısı, HDP'nin Türk kamuoyu tarafından da sahiplenilmeye başlanmasında önemli bir kaldıraç oldu. 2014 cumhurbaşkanlığı seçiminde aldığı yüzde 9,76'lık oy, HDP'nin 2015 seçim başarılarının işaret fişeğiydi. Bu etkileyici, genç lider, müesses nizamın Kürtler için ördüğü izolasyon çemberinin kırılmasında başat bir rol üstleniyor, Kürt, Türk, Ermeni, Süryani, Çerkes, Alevi, Sünni, ülkenin bütün renkleri HDP'nin Haziran 2015 seçim başarısı sayesinde meclise taşınıyordu. AKP ilk kez hükümet kuracak çoğunluğu kaybetmişti. AKP ve müesses nizam için alarm zilleri çalmaktaydı.

ISKALANAN BARIŞ VE KARŞI DALGANIN YÜKSELİŞİ

İlk kez 2009 yazında açıklanan, adına önce “demokratik açılım”, sonra “milli birlik ve kardeşlik projesi” denen, ciddi kesintilerden sonra 2013 başında yeniden başlayan “çözüm süreci” 28 Şubat 2015'te “Dolmabahçe Mutabakatı” ile zirveye ulaştı. Mutabakat için aynı gün “bu hasretle beklediğimiz bir çağrıdır” diyen Erdoğan, sadece birkaç hafta sonra mutabakatı tanımadığını, çözüm süreci, masa diye bir şeyin artık söz konusu olamayacağını ilan etti. Bilahare, adına “Çöktürme Planı” denen bir planlamanın Milli Güvenlik Kurulu ve hükümet tarafından 2014 yazı ve sonbaharında hazırlandığı öğrenildi (Burada sembolik anlamı yüksek bir nüans olduğu söylenebilir. Planın adı çökertme değil çöktürme; diz çöktürmeye gönderme yapıyor ve Cumhuriyet'in kadim tedip, tenkil hareketlerini çağrıştırıyor). Haziran 2015 seçimlerinin arefesinde başlayan şiddet, seçimlerden sonra tırmandı, büyük barış insanı Tahir Elçi'nin katledildiği, mahallelerin haritadan silindiği, vahşet bodrumlarının yaşandığı bir tufan için perde aralandı.

Tufanın başlarında, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın “[...] bu partinin [HDP'nin] yöneticilerinin bunun bedelini ödemeleri gerekiyor. Bunları dokunulmazlık zırhından sıyırmak suretiyle, biz sırtımızı şuraya buraya dayıyoruz diyenler bu ifadelerin bedelini ödemelidirler” (28 Temmuz 2015), keza aynı doğrultuda, “[HDP'nin] İki eşbaşkanının yaptığı açıklamalar kesinlikle anayasa suçu [...] Dokunulmazlıkların kaldırılması suretiyle başlayacak süreç, inanıyorum ki terörle mücadele açısından ülkemizdeki havayı da olumlu yönde etkileyecektir” (2 Ocak 2016) şeklindeki açıklamaları HDP ve Demirtaş ile ilgili olarak yaşanacakların işaret fişeğiydi.

FEZLEKE SAĞANAĞI VE 4 KASIM OPERASYONU

Avukatı Mahsuni Karaman'ın paylaştığı bilgilere göre, Demirtaş hakkında 96 fezleke hazırlanmış. Bunlardan 48'i 2007-2014 dönemini, kalan 48'i ise 20 Mayıs 2016 tarihine kadarki yaklaşık bir buçuk yıllık dönemi kapsıyor. 46 fezleke, Erdoğan'ın “bunların dokunulmazlıkları kaldırılсын” çağrısını yaptığı 28 Temmuz 2015 sonrasında on aylık döneminde düzenlenmiş. Hatta 15'i dokunul-

mazlıkları kaldıran anayasa değişikliğinin Meclis'te görüşüldüğü sırada hazırlanmış, sonuncu fezleke de değişiklik görüşmelerinin son gününde çıkarılıp resmi kurye ile Adalet Bakanlığı'na ulaştırılmış.

Fezlekelere konu eylemler, Demirtaş'ın 2007'den itibaren Meclis kürsüsünden de ifade ettiği siyasi görüşleri, çözüm önerileri ve kamuoyu önünde şeffaf biçimde yürüttüğü siyasal faaliyetlerinden ibaret. Suçlamalar, terör örgütü propagandası yapmak, suç ve suçluyu övmek, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'na muhalefet, örgüt üyesi olmak, örgüt üyesi olmamakla birlikte örgüt adına suç işlemek, devletin kurum ve organlarını aşağılamak, cumhurbaşkanına hakaret, başbakan ve diğer kişilere hakaret gibi geniş bir yelpazeye yayılıyor. Demirtaş 32 davadan tutuksuz, 31 fezlekeden kaynaklanan suç iddialarının birleştirildiği tek bir soruşturma ve davadan ise tutuklu yargılanmakta.

Gözaltı ve tutuklamayla sonuçlanan operasyonlar on beş HDP'li milletvekiline yönelik olarak, 4 Kasım 2016'da dört farklı ilin başsavcılığı tarafından gerçekleştirildi. Türkiye hukuk sisteminde dört farklı başsavcılığı aynı anda harekete geçirip eş zamanlı operasyon yaptıracak bir hukuksal mekanizma, bir usul kuralı bulunmuyor. Bu bilgi, sürecin mahiyetini anlamayı kolaylaştıran önemli bir ayrıntı.

Demirtaş'ın tutukluluğu ile ilgili olarak Anayasa Mahkemesi'ne 17 Kasım 2016 tarihinde yaptığı başvuru, mahkemece 21 Aralık 2017 tarihinde kabul edilemez bulunarak reddedildi. Demirtaş, erken seçim kararı alınması ve kendisinin cumhurbaşkanı adaylığı dolaşısıyla 29 Mayıs 2018'de ikinci bir başvuru daha yaptı. Bu başvuru, mahkemece hala sonuçlandırılmış değil.

AİHM'İN DEMİRTAŞ KARARI: GEÇ GELEN ADALET

AİHM, Demirtaş'ın, tutukluluğunun Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 5., 10., 18. maddeleri ile 1 no'lu ek Protokol'ün 3. maddesini ihlal ettiği iddialarıyla kendisine 20 Şubat 2017 tarihinde yaptığı başvuruyu yirmi bir ay sonra 20 Kasım 2018'de karara bağladı.

Öncelikle söylemek gerekir ki, konunun önemi, AİHM'in karara çıkabilmek için usulî süreçleri aylar önce tamamlamış olması gibi hususlar dikkate alındığında çok geç verilmiş (ya da açıklanmış) bir karar. Mahkeme, Demirtaş'ın tutukluluğunun 16 Nisan Referandumu sürecinde 'Hayır' cephesinin referandum kampanyası üzerinde olumsuz etkisi olduğunu belirtip (paragraf 265), dahası 24 Haziran 2018 cumhurbaşkanlığı seçiminde altı adaydan biri olan Demirtaş'ın içeride olduğuna (paragraf 266) dikkat çekiyor. Lakin, Mahkeme vakitlice karar verseydi, Demirtaş'ın cumhurbaşkanlığı ve milletvekilliği seçim sürecinde tahliyesi bugüne oranla daha muhtemeldi. Rejimin totaliter inşası bugünkünden daha geri

//

Mahkeme vakitlice karar verseydi, Demirtaş'ın cumhurbaşkanlığı ve milletvekilliği seçim sürecinde tahliyesi bugüne oranla daha muhtemeldi. Rejimin totaliter inşası bugünkünden daha geri bir noktada idi. Demirtaş'ı tutuklu yargılayan Ankara 19. Ağır Ceza Mahkemesi yargıçlarından birinin seçim sürecinde tahliye yönünde karşı oy yazdığını da bu bağlamda hatırlamak gerekir.

//

bir noktada idi. Demirtaş'ı tutuklu yargılayan Ankara 19. Ağır Ceza Mahkemesi yargıçlarından birinin seçim sürecinde tahliye yönünde karşı oy yazdığını da bu bağlamda hatırlamak gerekir. Muhtemel bir tahliye, seçim sürecinde sadece HDP'ye değil, genel olarak muhalefet cephesine büyük bir enerji getirirdi. AİHM'in Türkiye'de demokrasinin ve hukukun kalan son kırıntılarının kurtarılabilceği böyle kritik bir süreci sessizlikle geçirip aylar sonra kararını açıklaması çok büyük soru işaretleri yaratmıştır. Tekil düzeyde AİHM yargıçlarının hukuk nosyonu ile hareket eden bireyler olduğu varsayımından hareket edelim. Bununla birlikte, tek tek ağaçlara değil ormana odaklanacak olursak, AİHM'in Avrupa Konseyi'nin bir organı olduğunu, Avrupa Konseyi'nin de dünya müesses nizamının gardiyanlarından olduğunu denklem dışında tutmamak gerekir. Dünya müesses nizamı, Üçüncü Dünya'da demokrasinin, insan haklarının, laikliğin korunması ile alakadar görünmemektedir. Demirtaş kararının bu denli geç açıklanmasındaki leke, AİHM'in ve Avrupa Konseyi'nin üzerinde daima duracaktır.

Kararın içeriğine gelince, bu kararın çok önemli olduğu kuşkusuzdur. Öncelikle, AİHM, Demirtaş'ın tutukluluğunu haklı kılacak yeterli gerekçelendirmenin Türk yargı makamları tarafından yapılmadığını tespit etmiştir. Mahkemeye göre gözaltı tutukluluğa dönüştüğünde yargı makamları artık makul şüphe kavramına sığınamayacağı gibi, genel, kalıplaşmış ifadelerle başvurmadan tutuklamayı somut olarak gerekçelendirebilmelidir (paragraf 184-185). Oysa Türk yargı makamları, delil durumu, kaçma şüphesi, suçun ve öngörülen cezanın ağırlığı, delilleri karartma şüphesi gibi kalıp gerekçelere sığınmıştır (paragraf 188-193). Bu itibarla, Sözleşme'nin özgürlük ve güvenlik hakkını düzenleyen 5. maddesinin tutukluken makul sürede yargılanma veya yargılama sürerken salıverilme hakkını düzenleyen 3. fıkrası ihlal edilmiştir (paragraf 196).

Diğer yandan, Mahkeme, Sözleşme'ye ek 1 nolu Protokol'ün 3. maddesinde düzenlenen serbest seçim hakkının, Türk hükümetinin savunduğunun aksine, sadece seçimlere katılabilme hakkıyla sınırlı olmadığını, bunun aynı zamanda parlamenter faaliyetleri, görevleri sürdürebilme hakkını kapsadığını kaydetmiştir (paragraf 234). Demirtaş'ın tutuklu kaldığı süre zarfında, vekilliğinin sonlandığı 24 Haziran 2018'e kadar, bir yıl, yedi ay ve yirmi gün süreyle parlamenterlik görevlerini yerine getiremediğine işaret eden Mahkeme, bunun serbest seçim hakkına müdahale oluşturduğu kanaatine varmış (paragraf 236) ve ihlale hükmetmiştir (paragraf 241). Ne tutukluluğun devamına hükmeden, tahliye başvurularını reddeden mahkemelerin ne de Anayasa Mahkemesi'nin Demirtaş'ın salt bir parlamenter değil, ülkenin muhalefetinin liderlerinden biri olmasının onun vekillik sorumluluklarını yerine getirebilmesinin yüksek bir korumayı gerektirdiğine yeterli ilgiyi göstermediğine dikkat çeken Mahkeme, aynı makamların bu denli uzun bir tutukluluk süresini haklı kılacak zorlayıcı nedenleri gösteremediğine işaret etmiştir (paragraf 238). Mahkeme'ye göre bu durum, hem Demirtaş'ın seçilme ve parlamentoda bulunma hakkına, hem de

//

Mahkeme, aynı makamların bu denli uzun bir tutukluluk süresini haklı kılacak zorlayıcı nedenleri gösteremediğine işaret etmiştir (paragraf 238). Mahkeme'ye göre bu durum, hem Demirtaş'ın seçilme ve parlamentoda bulunma hakkına, hem de [onu seçen] kamuoyunun ifade özgürlüğüne haksız bir müdahale oluşturmuştur

//

[onu seçen] kamuoyunun ifade özgürlüğüne haksız bir müdahale oluşturmuştur (paragraf 240)

Çarpıcı olarak, AİHM, Sözleşme'nin sınırlamaların kötüye kullanılması yasağını düzenleyen 18. maddesinin de ihlal edildiği iddiasını ciddiye almış ve mezkûr maddenin somut vakaya akislerini özgürlük ve güvenlik hakkı bağlamında irdelemiştir. Mahkeme'nin bu tartışmaya girmek suretiyle vardığı sonuçlar Türkiye siyasi sisteminin geldiği noktanın bir uluslararası yargı mercii tarafından resmedilmesi bakımından çarpıcı durmaktadır. Bu fasılda üçüncü taraf olarak davaya müdahil olmuş İnsan Hakları Komiseri'nin görüşleri dikkat çekicidir ve karar metninde yerini almıştır. Komiser'e göre, Türkiye'de yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığının bariz aşınması neticesinde ifade özgürlüğünü kullanmak ziyadesiyle zordur. Bu bağlamda ifade özgürlüğünü, özgürlük ve güvenlik hakkını sadece parlamenterler için değil resmî politikaları özellikle de Türkiye'nin güneydoğusu ile ilgili olarak eleştiren belediye başkanları, akademisyenler, gazeteciler, insan hakları savunucuları için de bariz biçimde sınırlayan sayısız ceza kovuşturması vakası mevcuttur. Kanunlar ve ceza kovuşturmaları şu an itibariyle muhalif sesleri susturmak için kullanılmaktadır (paragraf 253). Mahkeme, HDP'lilerin özellikle siyasi konuşmaları yüzünden maruz kaldığı cezai süreçlere dikkat çektikten sonra, davaya müdahil gözlemcilerin, ama özellikle de mevcut durumda kanunların ve ceza kovuşturmalarının muhalif sesleri susturmak için kullanıldığını söyleyen İnsan Hakları Komiseri'nin görüşlerini dikkate alarak, Demirtaş'ın tutukluluğunun uzatılmasına yönelik kararların belirli bir şemaya uygun olduğu kanaatine varmıştır (paragraf 264). Türkiye'de anayasal sistemi değiştiren referandum sürecinde ve normalde 2019'da yapılacakken erkene alınan 2018 milletvekilliği seçimlerinde ve cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Demirtaş'ın içeride tutulduğuna işaret eden Mahkeme (paragraf 265, 266), onun tutukluluğunun sürdürülmesinde aynı zamanda siyasi bir amaç olduğu yargısına ulaşmıştır (paragraf 267).

Mahkeme'ye göre, her ne kadar Demirtaş hakkında ceza soruşturmaları yıllardır devam ediyor idiye de, onun yasama dokunulmazlığının kaldırılması sürecini başlatan "çözüm süreci"nin sonlanmasına kadar bu soruşturmalarda kayda değer bir ilerleme görülmemiştir. Her ne kadar, Demirtaş hakkındaki soruşturma Türkiye Cumhurbaşkanının konuşmaları neticesinde başlamadıysa da, onun "bu partinin [HDP] temsilcileri bedel ödemelidir" sözünü takiben hız kazanmıştır (paragraf 270). Sonuç olarak Mahkeme, bu veriler ışığında ve özellikle ulusal makamların Demirtaş'ın tutukluluğunu mütemadiyen uzatan kararlarında basitçe kanunun öngördüğü hazır gerekçeler listesinden oluşan yetersiz gerekçelere dayanması dolayısıyla, referandum ve cumhurbaşkanlığı seçimi gibi önemli iki kampanya boyunca Demirtaş'ın tutukluluğunun uzatılmasının, demokratik toplum kavramının temelini oluşturan çoğulculuğu ve siyasi tartışma özgürlüğünü

//

Mahkeme, Demirtaş'ın tutukluluğunu mütemadiyen uzatan kararlarında basitçe kanunun öngördüğü hazır gerekçeler listesinden oluşan yetersiz gerekçelere dayanması dolayısıyla, referandum ve cumhurbaşkanlığı seçimi boyunca Demirtaş'ın tutukluluğunun uzatılmasının, demokratik toplum kavramının temelini oluşturan çoğulculuğu ve siyasi tartışma özgürlüğünü boğma şeklinde bariz bir örtük amacı izlediği kanaatine varmış ve 5. madde bağlamında 18. maddenin de ihlal edildiğine hükmetmiştir

//

//
Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 90. maddesine göre "Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir". Aynı maddenin son cümlesi usulüne göre yürürlüğe konulmuş ve konusu temel hak ve özgürlükler olan "milletlerarası andlaşmalar"ı kanunların da üstüne yerleştiriyor. Anayasa gereğince bu mertebeye taşınan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 46. maddesi, Sözleşme'ye taraf devletlerin AİHM'in kararlarına uymayı taahhüt ettiğini söylüyor.
 //

boğma şeklinde bariz bir örtük amacı izlediği kanaatine varmış (paragraf 273) ve 5. madde bağlamında 18. maddenin de ihlal edildiğine hükmetmiştir (paragraf 274).

Mahkeme, hüküm kısmında, yukarıda belirtilen ihlalleri yinelemenin yanında, Demirtaş'ın tutukluluğuna son verecek bütün gerekli önlemlerin davalı devlet (Türkiye) tarafından alınmasına oybirliği ile karar verdiğini de belirtmiştir (13. bent).

SON SÖZ

AİHM'in Demirtaş kararının önemi, salt Demirtaş'ın birtakım haklarının ihlal edildiğini tespit etmesinden değil, aynı zamanda -ihlallerin hukuksal tahlilini yaparken- ister istemez Türkiye siyasi sisteminin totaliter dönüşümünü başarılı biçimde resmetmiş olmasından kaynaklanıyor. Bu itibarla, bu karar, Demirtaş'a, HDP'ye ve Türkiye demokrasi güçlerine önemli bir teorik / hukuksal cephane sağlamış görünüyor. Bununla birlikte, söz konusu kararın etki gücü, 24 Haziran 2018 seçimleriyle Türkiye'de 'süper başkanlık sistemi'nin yürürlüğe girmesinden sonra açıklanmış olmasıyla zedelenmiş bulunuyor. Kararın bu denli gecikmesindeki muamma, AİHM'in dünya müesses nizamının gardiyanlarından Avrupa Konseyi'nin -bunu fiilen Batı Avrupa'nın önde gelen ülkeleri olarak okumak mümkün- bir organı olması, söz konusu nizamın şu an itibariyle 'Yeni Türkiye'nin yeni siyasi eliyle uyum içinde bulunması, Türkiye'deki veya bir başka çevre ülkedeki anti-demokratik savruluşların bu nizam için birincil bir mesele olmamasında açıklamasını buluyor gibi.

Türkiye Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni imzalamış ve onaylamış, başka bir ifadeyle bu sözleşmeye taraf bir ülke. Sözleşme'nin denetim sistemine bireysel başvuru hakkını 1987'de, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin yargı yetkisini 1990'da tanımış bulunuyor. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 90. maddesine göre "Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir". Aynı maddenin son cümlesi usulüne göre yürürlüğe konulmuş ve konusu (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gibi) temel hak ve özgürlükler olan "milletlerarası andlaşmalar"ı kanunların da üstüne yerleştiriyor. Anayasa gereğince bu mertebeye taşınan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 46. maddesi, Sözleşme'ye taraf devletlerin AİHM'in kararlarına uymayı taahhüt ettiğini söylüyor. Bu itibarla, AİHM'in Demirtaş kararının, normal şartlar altında, Anayasa'nın 90. maddesi ve Sözleşme'nin 46. maddesi gereğince Türkiye için bağlayıcı olduğu açık. Buna karşılık Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 21 Kasım 2018 tarihli açıklamasında da AİHM'in Demirtaş kararını tanımama tavrını sürdürdüğü görülmektedir. Erdoğan'ın, "karşı hamlemizi yapar, işi bitiririz" sözü, kararın açıkça uygulanmamasının veya dolaylı biçimde etkisizleştirilmeye çalışılmasının muhtemel olduğunu düşündürüyor.

//
 Demirtaş,
 kalibresinin ve
 parıltısının bedelini
 ödüyor. Tutuklu
 bulunduğu süre
 zarfında gerek
 avukatları aracılığıyla
 yayımladığı
 açıklamalar gerek
 mahkemelerdeki tavrı
 ile de liderliğinin
 çapını göstermiş
 //
 bulunuyor.

AİHM'in kararlarına uyulmaması durumunda Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin öngördüğü bir yaptırım bulunmuyor. Bununla birlikte, 1949 tarihli Avrupa Konseyi Kuruluş Statüsü'nün 8. maddesinin böyle bir durumda söz konusu üye devletin Konsey üyeliğinin askıya alınması (bir süreliğine temsil hakkından yoksun bırakılması) ve hatta üyelikten çıkarılmasına cevaz verdiği söylenebilir. Öte yandan böyle bir yaptırımın işletilmesi reelpolitik ile ilgili bir durum. Türkiye'de uzunca bir süredir Anayasa'nın insan hakları için öngördüğü güvenceler işlevsizleşmiş, AİHM'in Demirtaş kararında da ima edildiği gibi, yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı ilkesi çökmüş durumda. Bütün bunlar dünyanın ve bu arada Avrupa Konseyi'nin gözleri önünde cereyan ediyor. Kararının uygulanıp uygulanmamasının tartışıldığı AİHM'in söz konusu kararı, bu kararın siyasal-hukuksal etki kapasitesinin nispeten zayıfladığı bir momentte açıklamayı uygun gördüğünü de hatırlamak gerekiyor.

Türkiye siyasal sistemi totaliter dönüşümünü sürdürürken, bu dönüşüme uygun olarak, Demirtaş, kalibresinin ve parıltısının bedelini ödüyor. Tutuklu bulunduğu süre zarfında gerek avukatları aracılığıyla yayımladığı açıklamalar gerek mahkemelerdeki tavrı ile de liderliğinin çapını göstermiş bulunuyor. Rejimin totaliterleşmesi, muhalefet etme biçimlerini uzun erimli düşünmeyi gerektiriyor. Bu yazının yazıldığı saatlerde, Edirne Cezaevi, bol miktarda sabır sebat gerektirecek uzun bir muhalefet sürecine, Türkiye'nin bütün demokrasi güçleri bakımından öncülük yapabilecek en güçlü adayı 'konuk' etmeye devam ediyor.

Tecridin ötesine bakmak

Tutukluluğun ilk birkaç yılında İmralı koşullarını tecrit olarak değerlendirmek mümkündür belki fakat geldiğimiz aşamada meselenin tecridi aşan yeni bir eşiğe girdiğini görmemiz gerekiyor. Bu manada örneğin Öcalan'ın avukatları veya ailesi ile görüşürülmesi halinde bütün tartışmanın belkemiği olan "tecrit" kavramının ortadan kalkacağını iddia edebilir miyiz?

Yaklaşık yirmi yıldan bu yana bir ada cezaevinde tek başına tutulan Öcalan'ın cezaevi koşulları şu sıralar Kürt siyasal kamuda yeniden gündem olmuş durumda. Yirmi yıllık hukuksuzluğa rağmen, tecrit meselesinin halen yüzeysel hukuki ve siyasal bir bağlamda tartışılıyor olması dikkat çekici. Bugün itibariyle tartışmanın bütün derinliği Öcalan'ın aile bireyleri ve yasal temsilcileri ile görüşüp görüşmediği, görüştüysen ne kadar süre görüştüğü gibi tamamen insan haklarının dar kalıplarına sıkıştırılmış durumda. Öyle görünüyor ki, tartışmayı yürütenlerin bu olgusal sorunu "tecrit" olarak vasıflandırıp, bunun Türk iç hukuku ve uluslararası hukukla bağdaşmadığından müşteki olması ortadaki sorunu tam manasıyla anlamaya yetmiyor.

FIRAT AYDINKAYA

Oysa müşteki olunan “tecrit”in, bizatihi ulus üstü kurumların onayıyla carileştirilen bir hukuksuzluk olduğu açık. Diğer bir ifadeyle Avrupa Konseyi İşkenceyi Önleme Komitesi (CPT) ve dolayısıyla AİHM öteden beri Öcalan’ın tutulduğu koşulları “sosyal izolasyon” gibi hukuki olmasa bile hukuka yakın teknik bir formülasyonla geçiştiriyordu. Bu kurumlara göre Öcalan’a TV/gazete/kitap verilmesi ve yanına birkaç mahkumun gönderilmesi ile mesele kendiliğinden hallolunacaktı. Kurumların öteden beri bu konuda hukuki değil siyasi bir duruş sergilediği tartışmasız. Nitekim kısa bir süre önce İnsan Hakları Mahkemesi bu konudaki içtihadında sebat eden yeni bir karara imza atarak İnsan Hakları Hukuku’nda alınacak bir mesafe kalmadığını ilan ediverdi. Mahkemenin böylece, hükümetin “zorunluluk hiçbir yasa ve denetim tanımaz” şeklindeki savunmasına sonsuz kredi tanıdığı ortada.

Tutukluluğun ilk birkaç yılında İmralı koşullarını tecrit olarak değerlendirmek mümkündü belki fakat geldiğimiz aşamada meselenin tecridi aşan yeni bir eşiğe girdiğini görmemiz gerekiyor. Bu manada örneğin Öcalan’ın avukatları veya ailesi ile görüştürülmesi halinde bütün tartışmanın belkemiği olan “tecrit” kavramının ortadan kalkacağını iddia edebilir miyiz? Eğer iddia edemiyorsak bu durumda bir ada cezaevinde, yirmi yıla yaklaşan bir tutukluluğun bütün özgül ağırlığını neden “tecrit” gibi bir çırpıda darmadağın edilebilecek müphem bir kavrama yüklüyoruz?

Bu yazının konusu esasen yirmi yıla yaklaşan herhangi bir tutulmanın, şartları ne olursa olsun “tecrit” kavramı ile izah edilemeyeceği ön varsayımından hareket etmekte. İlaveten 15 Temmuz ile birlikte sadece yeni bir Türkiye’de değil aynı zamanda yeni bir eşikteyiz. Aşağıda gösterileceği üzere yaşanan değişimlerin anlık olarak yansıdığı bir ada cezaevinden bahsederken “tecrit” kavramını kullanmak artık hukuksuzluğun ağırlığını izah etmekten uzak bir tanımlama.

DEVLET

Devletin içine girdiği yeni ruh halini anlamak için 15 Temmuz tarihi kritik öneme sahip. Uğursuz darbe teşebbüsünün geriletilmesiyle iktidarın, 1913 Babıali baskınından sonraki İttihatçıların tutulduğu totaliter ruhu temellük ettiği ortada. Büyük oranda ittihatçıların inşa ettiği Türk ulus devlet paradigması ilk kez ölümcül kriz semptomları gösterdi. Bu kaos aralığında en çok da ülkedeki kadim “egemenlik” okuması değişti. Osmanlı’da algılandığı biçimiyle egemenlik algısı öteden beri “Zillulah” (Tanrının gölgesi) kavramıyla yani siyasal teoloji ile bağlantılıydı. Cumhuriyet elitleri egemenliğin ruhunu, yani “Zillulah” kavramının muhtevasını bir nebze seküler bir temele oturtmaya çalışsa da geldiğimiz aşamada egemenliğin anlamı geleneğin icadı ile yeniden şahsiyetlere izafe edilmeye başlandı. 15 Temmuz’da kurumsal olarak çöken devlet yapılanmasında yalnızca bir kişi ayakta kaldı ve egemenliğin rasyonel temsili kurumlardan şahsa geçti böylece. Yeni rejimin istisnai niteliğini vurgulayan resmi kalemler, darbe girişimi ile devletin kurumlarının komaya girdiğini ve bu sebeple devletin komadan sağlıklı olarak çıkartıl-

//

15 Temmuz’da kurumsal olarak çöken devlet yapılanmasında yalnızca bir kişi ayakta kaldı ve egemenliğin rasyonel temsili kurumlardan şahsa geçti böylece. Yeni rejimin istisnai niteliğini vurgulayan resmi kalemler, darbe girişimi ile devletin kurumlarının komaya girdiğini ve bu sebeple devletin komadan sağlıklı olarak çıkartılması bağlamında “istisna ruhunu” doktrine ediyor.

//

ması bağlamında “istisna ruhunu” doktrine ediyor. İktidarın ideoloji fabrikaları, istisnanın kural haline gelmesi güzergahında sinik bir şekilde “ödünç alınmış totalitarizm”e sarılmış durumda. Bu şekilde hiç değilse bir süreliğine herkesten “gönüllü kulluk” talep ediliyor. İstisnanın kurala dönüşme emaresiyle Türkiye’de siyasal karar vericiler şimdilerde hayata ve ölüme karar verme hakkına sonuna kadar sahip. Foucault, biyo-iktidar bahsinde iktidardan, insanları yaşaması gereken ile ölmesi gereken biçiminde ayıran olarak bahsediyordu. Lakin öyle görünüyor ki günümüz Türkiye’sinde buna bir ekleme yapmamız şart. Şu andaki totaliter yönetim biçimi, insanları yaşaması gerekenler, ölmesi gerekenler ve yargılanması gerekenler (sözde yaşayanlar) olarak üç kategoriye ayırmış durumda.

Beri yandan siyasi ilahiyatın değişmeyen kavramı olan “beka” meselesinin ortalığı kasıp kavuran doğasının anlaşılması için egemenliğin ilahi olanla kurulan öznel bağlantılarına da bakmak gerek. İlahi olandan devşirilen egemenlik algısının zorunlu sonucu olarak “mümkünse her türlü hareketi (muhalefeti) olanaksız kılma” niyetinin olduğu apaçık. En küçük muhalif sözün Tanrıya şirk koşulmuş gibi haşin tepkilere maruz kalması da bu yüzden. Velhasıl sadece devletin değil siyaset ve hukukun görevi de şu anda Türkiye’de aynı: “Devletin bekasını korumak.” Devlet, totaliter bir evrene girerken, siyaset totaliter devletin bekası için polislik görevine indirgenmiş durumda. Hukukun ise zatı meşhurun ifadesiyle siyasetin yani polisin bekçi köpeği olarak görüldüğü ortada. Velhasıl İslam tarikat usulündeki “Bekabillah” kavramını andırır şekilde yargı dahil devletin bütün kurumları devletleşerek “devlette var olma” derdinde.

Mamafih, 1872 yılında yazdığı bir metinde Nietzsche, yalnızca bir koşulla Alman ruhunun düşmanlarından kurtarılabilceğini söylüyordu. Büyük önderin rehberliğinde baskı, disiplin ve ayıklanma süreci sonunda Alman ruhu kurtuluşa erebilirdi yalnızca. Ona göre büyük lider yalnızca bir öğretmen veya öğretmeni değildi, o aynı zamanda rejenerasyon öğretmenidir de. Derrida, üstadının sözlerini tefsir ederken bu sözleri Nazizmin prelüdü olarak görmek yerine “devletin etkisine ve onun her yere yayılan söylemine bir başkaldırı” olarak görülmesi taraftarı. Öyle ya da değil halihazırda ülkede yaşanan 15 Temmuz travması akla Nietzsche’nin sözlerini getiriyor. Kitleler kuşatmaya alındığına inandıkları Türk ruhunu ancak büyük bir lider tarafından kurtarılabilceğine dair messiyanik bir inanış içinde. Kitle ruhuna göre lider, kurtuluş parkurunda büyük bir ayıklanma süreci ile kendilerine sadece anlatı öğretmenliği değil rejenerasyon öğretmenliği de yapıyor. Bunu yaparken Derrida’nın dediğinin aksine devletin etkisini kırmak için değil bilakis devletin tahkimatı için tüm bunları yaptığı ise ortada.

SİYASET

15 Temmuz’la birlikte devletin bekasına adanmış koalisyonu birleştirilen meta anlatı tam da “kan ve toprak” unsuru. Diğer bir ifadeyle

//

Öyle ya da değil halihazırda ülkede yaşanan 15 Temmuz travması akla Nietzsche’nin sözlerini getiriyor. Kitleler kuşatmaya alındığına inandıkları Türk ruhunu ancak büyük bir lider tarafından kurtarılabilceğine dair messiyanik bir inanış içinde. Kitle ruhuna göre lider, kurtuluş parkurunda büyük bir ayıklanma süreci ile kendilerine sadece anlatı öğretmenliği değil rejenerasyon öğretmenliği de yapıyor.

//

//

Egemen veya otorite simgesel anlamda milli iradeye tekabül etmekte ve milli irade de Türk halkının biyolojik hayatının kendisi demek. Bu durumda otorite demek milli irade demek, milli irade demek yasa demek, yasa demek yasak demek. Egemen bundan böyle yürüyen bir yasa/k zaten.

Cevdet Paşadan bu yana süregelen “unsuri asli” siyaseti etrafında bir konsolidasyon söz konusu. Asli unsurun bekasının sağlanması için tali unsurlara hak değil sorumluluk düşer hipotezi yeniden işbaşında. Burada yeniden Foucault’ya müracaat etmekte fayda var. Zira ona göre biyo-iktidar ırkçılığı yeniden üretmeye muhtaç. “Andımız”ın devlete geri dönüşü tartışmalarından da görüleceği üzere biyolojik ırkçılık yeni siyasalın ruhu olarak başköşede. Devletin yeni elitlerinin beka siyaseti üzerinden hak kuramını “unsuri asli”yi düşünerek yeniden tasnif ettiği aşkar. Aktif ve pasif hak lügatıyla yeni elitler toplumun çoğunluğuna aktif hakları münasip görürken diğer kesime ise pasif hakları veya daha doğrusu sorumluluk ahlakını reva görmekte. Bu ikinci kısmın kamusal meselelerde aktif hakları yok, onların payına düşen vatandaşlık sözde ve dahası bu kesimler “medeni ölü” halinin potansiyelleri. Bu tarz bir rejimde organizmalar kamusal iktidara ait ve de bedenler kamunun malı olarak “yaşamaya değmeyen hayatın” müdavimleri. “Yaşamaya izin verilenler” ise Bozdağ örneğinde olduğu gibi “Türk milletine hizmet etme aşkını” tadanlara lütfedilmekte ancak. Yaşamaya değmeyen hayatlara karar veren iktidar isterse, bir ceset günlerce sokakta da bekletilir isterse kurtla kuşun insafına da terk edilir.

HUKUK

15 Temmuz darbe girişimine verilen yanıt kim ne derse desin siyasal ilişki bakımından kesin bir yasaklama ilişkisidir. Egemen kendini yasak üzerinden topluma sunuyor; yasak, egemenin varlığının apaçık kanıtı. Bir tür “yasaklıyorum o halde varım” sendromu. Egemen veya otorite simgesel anlamda milli iradeye tekabül etmekte ve milli irade de Türk halkının biyolojik hayatının kendisi demek. Bu durumda otorite demek milli irade demek, milli irade demek yasa demek, yasa demek yasak demek. Egemen bundan böyle yürüyen bir yasa/k zaten.

Kant, Pratik Aklın Eleştirisi’nde, şimdi eğer bir hukukun bütün içeriğini, yani bütün irade nesnelere çıkaracak olsak geride kalacak tek şey bir dizi evrensel yasanın basit bir biçimidir derken haklıydı şüphesiz. Kant, “anlamı olmadan yürürlükte olma”ya işaret ederken kafasında bu tarz hukukun ne özgürleştirdiğini ne de köleleştirdiğini ima ediyordu belli ki. Türkiye’de hukuk şu an tam da “anlamı olmadan yürürlükte olmaya” mükemmel bir örnek. Hukuk, Kafka’nın Dava romanında olduğu gibi kişinin sırf yargılanmak için yargılandığı bir iktidar terbiyecisine dönüşmüş durumda. O kadar ki şu anda suçlu olmak için suçlanmanın yeterli görüldüğü bir eşikteyiz. Yine şu sıralarda gözaltına alınmak veya tutuklanmak basit bir cezai müeyyideye hedef olmanın ötesine geçen mistik anlamlara sahip. Ülkenin ana akım medyası ve kamu otoritelerinin gözaltına almayı, tutuklamayı “medeni ölü”, “bitirme”, “arafta bırakma” gibi eskatolojik kavramlarla sunması dikkat çekici.

Öte taraftan hukuk bahsinde Magna Carta’nın “Hiçbir özgür insan hukukun dışında tutulamaz” kaidesini hatırlamak gerek. Arendt, geçen yüzyılın ortalarında mülteci ile ulus devlet rejiminin kaderini birbirine

//
15 Temmuz'dan sonra İmralı'nın dünyaya kapatılmasının altında yatan sebeplerden birinin ülkedeki ulus devletin krizinin ama yalnızca kurumsal kriz değil felsefi krizi olduğu //
açık.

bağlarken Magna Carta'nın pratize edilmesinin yumuşak karnını göstermişti bize. Mülteci bir tarafta insan haklarının cisimleştiği şahsiyeti, fakat öte yandan tam da bu kimliği sebebiyle insan hakları kavramının radikal krizini temsil eden şahsiyeti de. Mükemmel bir insanın farazi varoluşu üzerine bina edilen insan hakları anlayışı mülteci kimliği ile tanıştığı ilk anda tuz buz olmuştu böylece. Buradaki mülteci kavramını "tecrit altında tutulan kişi" ile de değiştirebiliriz. Gerçekten de ulus devlet sisteminde insanların güya kutsal ve dokunulamaz olan haklarının devletin rejiminde yaşanan totaliter değişimle birlikte tuzla buz olduğu aşikar. Bu durumda tıpkı mültecinin ulus devletin krizini temsil etmesine benzer şekilde tecrit altında tutulan da aslında ulus devletin krizini simgelemekte. Mülteci, doğum ile milliyet arasında sürekliliği kopartarak modern egemenliğin orijinal kurgusunu krize sokuyorsa tecrit altında tutulan da insan ile vatandaş, hak ile ulusal hukuk arasındaki orijinal kurguyu bozduğu için ulus devleti krize sokmakta. Tıpkı mülteci gibi tecrit altında tutulan da her ne kadar insan haklarından mahrum bırakılsa da onlar "hakların insanı". 15 Temmuz'dan sonra İmralı'nın dünyaya kapatılmasının altında yatan sebeplerden birinin ülkedeki ulus devletin krizinin ama yalnızca kurumsal kriz değil felsefi krizi olduğu açık.

Peki günümüzde Öcalan örneğinde olduğu gibi bir vatandaş bütünüyle yasanın ve yargı denetiminin dışına nasıl çıkartılabilir? İnsan Hakları Mahkemesi'nin de izinden gittiği Alman hukuku bu tarz anomaliye açık bir geleneğe sahip açıkçası. Belli koşulların oluşması halinde Carl Schmitt'çi ekol "normun yürürlükte kalmaya devam ederek askıya alınabileceğini" ileri sürerek hukukun yasadışılaştırılmasına; yani yasayı, uygulamayarak uygulamaya cevaz vermekte. Burada ilginç olan durum İnsan Hakları Mahkemesi'nin, İnsan Hakları Sözleşmesi yürürlükte olduğu halde sözleşmenin İmralı'ya sokulmamasına göz yumması, hatta teşvik etmesi. "Batı'da hukuk, kraliyetin siparişi ile oluşmuştur" diyen Foucault yerden göğe kadar haklı görünüyor. Roboski ve ardından Öcalan kararında da görüleceği üzere Kürtlerin payına her daim majestelerinin hukukunun düşmesi başka türlü açıklanamaz zira.

KAMP

Tarihte ilk kampın İspanyolların sömürgesi Küba'daki halk ayaklanmasını bastırmak için mi yoksa İngilizlerin Boer savaşında mı inşa edildiği bir muamma. Burada önemli olan tam da kampın sömürgecilik geleneği ile olan bağlantısı. Kampın sömürgecilik ihtiyaçları için bir enstrüman olarak düşünülmesi iki manada önemli. İlki burada cari hukukun sömürenin tamamen keyfine bağlı olması, diğeri de sömüren devletin kendi ulusal hukukunu mümkün merteye kampın dışında tutması. Burada dikkati çeken ikinci şey kampın, hukukun veya ceza hukukunun dönüştürülmesinden değil sıkıyönetim veya olağanüstü halden türetilmesi.

Beri yandan Almanya'da kamp gerçeği Nazilerin öncesinde var olan bir kurumdu. Kişinin suç unsuru oluşturan herhangi bir davranışından ba-

ğımsız olarak sırf devletin güvenliğine yöneltilebilecek bir tehlikenin önüne geçilmesi için gözetime alınması (Schutzhaft) ceza hukukunun dışına taşan bir bağlama sahipti. Burada suç veya suç unsuru değil düşman ve/ya düşman hukuku söz konusu. Devlet vatandaşın suç fiilini soruşturmak yerine düşmanı olarak gördüğü unsuru kampa alarak gözetimine alıyordu. Doğal olarak bu tarz bir sistemde kampın her türlü hukuksal denetimden ve her türlü normal hukuk düzeninden tamamen bağımsız olduğu gerçeği tartışılmaz. Bu manada Arendt'in kampı, ölümün ve yaşamın dışında tarif etmesi doğru fakat eksiktir, zira kamp ölümün ve yaşamın dışında olduğu gibi hukukun da büsbütün dışında. Kamptaki kişi, gerçekte yalnızca tam anlamıyla hukukun dışına atılan veya hukukla ilgisi koparılan birisi değil, hukuk tarafından terk edilen kişi.

HÜLASA

Bütün bu tartışmalardan sonra İmralı, siyasal karar vericilerin gözünde “yaşamaya değmeyen hayatın” merkez üssünü temsil ederken, orada cari olan hukuk tam da “anlamı olmadan yürürlükte olan hukuk”. Hülasa tecrit demek eninde sonunda ceza yasalarının veya hiç değilse infaz hukukunun cari olduğu bir olgusal sorunu ima eder. Oysa İmralı'nın benzersizliği oraya yasaların hiçbir şekilde sızmaması. Velhasıl Rifat Ilgaz'ın “en değme adam bile burada altı aydan fazla duramaz” dediği İmralı, inşa edilmekte olan yeni rejimin kusursuz bir simülasyonu.

1- Giorgio Agamben, Kutsal İnsan, Ayrıntı Yayınları

2- Giorgio Agamben, Olağanüstü Hal, Varlık yayınları

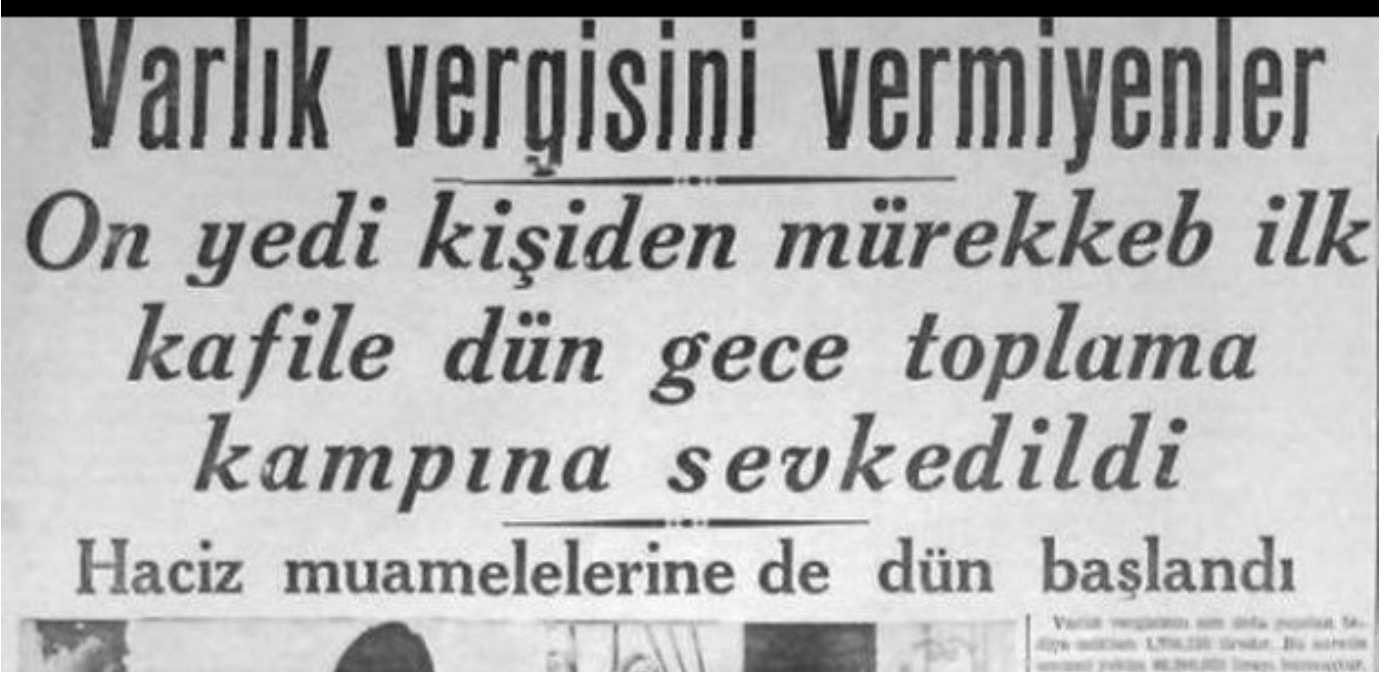
3- Hannah Arendt, Totalitarizmin Kaynakları, İletişim Yayınları

4- Michel Foucault, Toplumun Savunmak Gerekir, YKY Yayınları

5- Achille Mbembe, Nekro Siyaset, www.ayrintidergi.com.tr/nekro-siyaset/, Çev: Abdurrahman Aydın

6- Jacques Derrida, Nietzsche'nin Şöleni, Otonom Yayıncılık

7- Fırat Aydınkaya, Türkiye'de Rejim Olarak Faşizm Meselesi, Birikim Dergisi, sayı 330

Kanun gömleği giymiş zulüm: Varlık Vergisi

Genel kanunun aksine Varlık Vergisi'yle sadece azınlık burjuvazisi hedeflenmiş değildir. Varlık Vergisi'yle azınlıkların tümünün tüketilmesi hedeflenmiştir. Başka türlü yoksulların barakalarına varıncaya kadar el konması nasıl izah edilebilir?

Hayk Ertaşkıran, 20 kur'a askerlikten hasta olarak dönmüştür. Hayk'ın Karaköy'de bir ayakkabıcı dükkanı vardır. Kendisine yüklü miktarda Varlık Vergisi salınır. Kanser hastası ve yatalak olduğundan hakkını savunamaz, dükkanı evi tamamen boşaltılıp bir tek yattığı yatak bırakılır. İki gün sonra Hayk eşine; "Saint Antuan Kilisesi'nde başımıza gelen felaketler için dua et ve dönüşte Beyoğlu'ndan bir tavuk al da gel canım çekti" der. Eşi duasını yapıp satın aldığı tavukla eve döndüğünde Hayk'ın cansız bedeniyle karşılaşır. Hayk, eşi kiliseye gittiğinde mutfaktaki ocak da alındığından boşta olan havagazı musluğunu açarak hayatına son verir.

Aslında Hayk Ertaşkıran'ın hikayesi Varlık Vergisi'nin özetidir. Başka söze gerek olmamasına rağmen biraz daha altını doldurursak:

Varlık Vergisi azınlıklara yönelik bir siyasettir ve bu siyaset ken-

SAIT ÇETİNOĞLU

11 KASIM 2018

disini bir “ekonomik” uygulamanın arkasına gizler.

Cumhuriyet tarihinin kara sahifelerinden biri olan Varlık Vergisi, İkinci Savaş sırasındaki hükümetin bilinçli politikaları sonucunda fiyatların artışı, sermaye birikimini hızlandırma adına, karaborsa ve vurgunculuğa göz yumulması neticesinde -buna kısaca yağma da diyebiliriz- hükümete karşı oluşan tepkileri savuşturmak ve harp sırasında oluşan aşırı kazançların vergilendirileceği gibi masum bir “iktisadi” gerekçe ile çıkarılıp, savaşın verdiği fırsattan yararlanarak (sadece bir ayağı sermayenin “Türk”leştirilmesinin sağlanması olan) azınlık mensubu vatandaşların biçilmesine ve ekonomik ve kültürel olarak silinmesine, yaşam araçları elinden alınarak göç etmekten başka bir seçenek bırakmamaya yönelik İttihatçı gelenekten gelen etnik temizlik politikasının kırbacıdır. Yasa tamamen siyasettir ve pre-kapitalist/melez bir sosyal formasyona tekabül eden uygulamayı temsil eder.

Hükümet Varlık Vergisi öncesinde yaptığı mükemmel bir manipülasyonla kendisine yönelen ve/veya yönelebilecek tepkileri azınlıklara yönelterek savuşturmayı becermiş, bu yasayla, azınlıkları iktisadi ve kültürel olarak yok ederek homojen bir yapı şekillendirme fırsatını yakalamıştır. Çünkü ülkenin geri kalanında etnik temizlik yapılmıştı, ama İstanbul hâlâ Rumlar, Ermeniler ve Yahudilerden arındırılmamıştı.

EKONOMİK VE KÜLTÜREL JENOSİD

Varlık Vergisi kanun gömleği giydirilmiş zulmün adıdır. İkinci Savaş yıllarında gayrimüslim vatandaşları ödeyemeyeceği derecede borçlandırıp, onların her şeylerine el konularak tüketilmelerine ve yaşamlarını devam ettiremeyecek duruma düşürerek, bu coğrafyadan ayrılma/kovulma/kovulmalarına yönelik siyasetin aracıdır. Hacizlerde bütün eşyalar yağma ve müsadere edildikten sonra kira devir haklarının dahi hacze konu olması gayrimüslimlere hiçbir şekilde yaşama hakkı tanınmamasının göstergesidir. Varlık Vergisi özel bir operasyondur. Operasyon devlet, basın (i), özel sektör ve halk işbirliğinin mükemmel örneğidir.

Varlık Vergisi siyasî bir karardır ve amacı gayrimüslimlerin birikimlerine el konulması, sermayenin el değiştirmesi ve müsaderesinin çok ötesindedir. Bu yasayla gayrimüslimlerin her şeyleri müsadere edilerek ekonomik ve kültürel jenosidi amaçlanmıştır. Sermaye transferi, siyasî kararın sonuçlarından sadece biridir. Azınlıkların belleğinde Saraçoğlu'nun “haraçoğlu” olarak hatırlanması nedensiz değildir. Varlık Vergisi Kanunu'nun bu temel özelliği, dönemin gazetelerinde yer alan bazı mezat ilânlarıyla belgelenmiştir.

Çok kısa zamanda örgütlenip sonuç alınması, bir anda gayrimüslimlerin donuna varıncaya kadar soyulması, önceden bir hazırlığın ve stratejinin var olduğunun göstergesidir. Donuna varıncaya kadar derken ironi yaptığımız sanılmasın; genç kadınların çeyizlik donları da el konulanlar arasındadır.

Verginin amacını, en iyi verginin mimarları bilir; onlardan biri de Saraçoğlu'dur. Saraçoğlu verginin, gayrimüslimlerin piyasadan silin-

//

Varlık Vergisi kanun gömleği giydirilmiş zulmün adıdır. İkinci Savaş yıllarında gayrimüslim vatandaşları ödeyemeyeceği derecede borçlandırıp, onların her şeylerine el konularak tüketilmelerine ve yaşamlarını devam ettiremeyecek duruma düşürerek, bu coğrafyadan ayrılma/kovulmalarına/ kovulmalarına yönelik siyasetin aracıdır.

//

//

O yıllarda sağlık sorunlarının çok vahim olmasına rağmen, Varlık Vergisi'yle doktorların muayene eşyalarına da el konulması (ii), azınlık mensubu doktorların ve sağlık kuruluşlarının hizmet veremez duruma getirilmesi, azınlık cemaatlerinin hastanelerine ağır vergiler konulması, vergisini ödeyemeyen avukatların barodan kayıtlarının silinmesi bu yasadan amacın gelir elde etmek olmadığını, yasanın, azınlıkların bu coğrafyadan silinmesinin aracı olduğunu kolayca söyleyebiliriz.

//

mesinin ötesinde amaçlarının olduğunu gizlememektedir. Saraçoğlu memleketi olan Ödemiş'in Gölcük yaylasında yaptığı konuşmasında "Biz bu vergiyi Türk tüccarını ön plana çıkarmak için ihdas ettik. İstanbul'da dolaştığım zaman her nereye baktım ise azınlıkların çok gösterişli işyerlerini gördüm" der.

İstanbul Defterdarlığı'nın haczedip içindeki büyüklü küçüklü 150 domuzla birlikte mezata çıkardığı (27 Şubat 1943 günlü Tasviri Efkâr) domuz çiftliği de bu tasarının bir örneğidir. Çiftliğin satışının ikinci bir ilanının olmamasından satışın gerçekleştiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Tesis bir Müslüman tarafından satın alınmıştır. Varlık Vergisi vasıtasıyla, en ağır vergi tahakkuk ettirilen Barzılay ve Benjamen firmasının kullanılabilir durumdaki gemilerinin Deniz Yolları'na devredilip Haliç'te çürümeye terk edilmesi de yasanın siyasi karakterinin aslı olduğunu belgelemektedir.

1530 LİRALIK BORCA 24 BİNLİK HACİZ

Zaten azınlık sermayesi, Kemalistlere göre rasyonel sermaye değildir. Nesim Kızı Kade'nin 1530 liralık borcuna karşılık 24 bin lira değer konulan gayrimenkulünün haczedilmesi (14 Mart 43 Yeni Asır) uygulanan politikanın boyutunu ortaya koymaktadır. Kışın ortasında sobaların, perdelerin dahi haczedilmesi yeterince açıklayıcı olsa gerektir.

Varlık Vergisi'ni vermeyen avukatların barodan çıkarılması da bu çerçevede alınan kararlar arasındadır.

Daha dramatik örnekler de vardır: Erman ve Emil'in cenaze arabasına dahi el konulup mezatta satılmıştır (Tasviri Efkâr 6 Kasım 1943). Cenaze arabasına el konulup mezatta satılmasının mantığı nedir? Hangi amaca hizmet etmektedir? Cevap verelim: Azınlıklara bu coğrafyada yer yoktur. Azınlıklara bu coğrafya ölülerine dahi dar edilsin ki her şeylerini bırakıp bu ülkeden gitsinler. Hiçbir izleri de kalmayın. Cako Ventura'nın bir küçük duvar aynasına (Yeni Asır. 24 Aralık 1943) varıncaya kadar her şeylerine el konulması, hatta çocuk oyuncaklarının bile hacze konu olması kanununun ne kadar acımasız olduğunu göstergesi olarak da okunabilir.

O yıllarda sağlık sorunlarının çok vahim olmasına rağmen, Varlık Vergisi'yle doktorların muayene eşyalarına da el konulması (ii), azınlık mensubu doktorların ve sağlık kuruluşlarının hizmet veremez duruma getirilmesi, azınlık cemaatlerinin hastanelerine ağır vergiler konulması, vergisini ödeyemeyen avukatların barodan kayıtlarının silinmesi bu yasadan amacın gelir elde etmek olmadığını, yasanın, azınlıkların bu coğrafyadan silinmesinin aracı olduğunu kolayca söyleyebiliriz.

Varlık Vergisi ile müsadere edilip mezatta satılan gayrimenkullerin tahsilâta oranının Faik Ökte'nin verdiği bilgilere göre yüzde 1 civarında olması da amacın siyasi niteliğini daha açık ortaya koymaktadır.

Keyder, Varlık Vergisi'yle verilen mesajın açık olduğunu söyler: Gerçek ekonomik etkisi ne olmuş olursa olsun, bu uygulamanın verdiği mesaj açıktı ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında, birçok gayrimüslim

İstanbul'u terk etti. Mesaj azınlıklarca alınmıştır. Kitleler halinde bu coğrafyayı terk edecekler ya da 1964 yılında olduğu gibi kitleler halinde sınır dışı edileceklerdir.

VERGİNİN SOSYAL HİZMETİ!

11 Kasım 1942 tarihinde kabul edilen bu yasayla “verginin yüzde 70'i İstanbul'daki mükelleflere tahakkuk ettirilmiştir ve bu mükelleflerin yüzde 87'si gayrimüslimdir. Müslümanlar ise yüzde 7'lik bir oranı oluşturmaktadır. Oysa bu yıllarda Müslüman-Türk şirketlerde bir patlama yaşanmıştır. Anadolu eşrafı ve büyük toprak sahipleri, hükümet politikasıyla savaş yıllarında yaratılan suni darlıktan hatırı sayılır bir birikim sağlamıştır ve bu birikimine İstanbul'da yeni kanal aramaktadır. İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası'na 1942 yılı içinde 8 bin yeni kayıt yapılarak üye sayısı 28 bine yükselmiştir. Yeni girişimcilere hazır pazar... Uygulamacılar Ferit Melen'in “Varlık Vergisi sonrasında tüm Anadolu tüccarı örneğin Koçlar, Sabancılar bu hadise ile kendilerine yer bulmuşlardır. Bu hadisenin böyle de sosyal bir hizmeti olmuştur. Varlık Vergisi ile tüm amaçlar bir arada çözülmek istenmiştir” sözleri bu olgunun ifadesidir.

Varlık Vergisi İttihat Terakki geleneğinin devamı olarak Cumhuriyet tarihinin azınlık karşıtı politikalarının en önemli pratiklerinden biri olan ‘1934 Trakya olayları’, ‘vatandaş Türkçe konuş’ ve ‘20 kur’a ihtiyatlar uygulaması’ndan sonra azınlıkların bu coğrafyada artık bir yeri olmadığını gösteren önemli siyasi uygulamalardan biridir. Anlamayanlara 6/7 Eylül olaylarıyla 1955 yılında daha net olarak anlatılacaktır. Azınlıkların seçeneği, ülkeden gitmek ve her şeylerini burada bırakmaktır. 1948'de İsrail'e gitmek isteyen Museviler de her şeylerini bırakma karşılığında ülkeden çıkabilme izni alabilmişlerdir. Kıbrıs olayları bahane edilerek etabli Rumlar da 1964'te her şeyleri bıraktıkları sınır dışı edilirken, Yahudilerle aynı kaderi paylaşacaklardır: ‘0 Kilo. ‘0 Dolar!’

Bir resmi gazete olan 13 Kasım 1942 tarihli Ulus'ta, Fazıl Ahmet Aykaç'ın, Son kararları Düşünerek başlıklı Varlık Vergisi ile ilgili yazısındaki ürkütücü sözleri de bu kapsamda ele alabiliriz: “Bilelim ki yapılan şey, dün haddini bilmemiş olanlara bir ceza olmaktan ziyade onu yarın unutacaklara karşı muazzam bir ihtardır”.

Bir Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı yayınında ise şu ifadeler yer almaktadır: “İttihat ve Terakki'nin 1908'den itibaren başlattığı millî iktisat politikasına rağmen, Osmanlı sanayiinde gayrimüslimlerin ve yabancıların hemen hemen tamamen etkinliklerinin, 1915 yılında bile (abç) azaltılmadığını söylemek yanlış olmaz. Bu durumun Birinci Dünya Harbi ve sonrasında kısmen; Cumhuriyeti kuran kadro tarafından gerçekleştirilecek millileştirme faaliyetleriyle de 1930'lardan sonra derece derece düzeltileceğini belirtelim” sözleri de politika devamlılığını işaret etmektedir.

Genel kanının aksine Varlık Vergisi'yle sadece azınlık burjuvazisi hedeflenmiş değildir. Varlık Vergisi'yle azınlıkların tümünün tüketilmesi hedeflenmiştir. Başka türlü yoksulların barakalarına varıncaya kadar el konması nasıl izah edilebilir? Gayrimüslimlerin en yoksul

“

Bir resmi gazete olan 13 Kasım 1942 tarihli Ulus'ta, Fazıl Ahmet Aykaç'ın, Son kararları Düşünerek başlıklı Varlık Vergisi ile ilgili yazısındaki ürkütücü sözleri de bu kapsamda ele alabiliriz: “Bilelim ki yapılan şey, dün haddini bilmemiş olanlara bir ceza olmaktan ziyade onu yarın unutacaklara karşı muazzam bir ihtardır”.

kesimlerinden seyyar satıcı, hademe, şoför gibi günlük çalışanlardan 26 bin kişi vergilendirilmiştir. Taban 500 liradır. Bu rakam çok yerde Müslümanların tavan ödemelerine denk gelir.

Bu vergiye tabi tutulan İstanbul'daki toplam mükelleflerin(!) yüzde 25'ini oluşturan seyyar grubunda (15 bin 413 kişi), kişi başına 624 lira vergi düşer. Ücret karşılığı olarak çalışan hizmetli grubu (10 bin 991 kişi), toplam mükelleflerin yüzde 18'ini oluşturur ve kişi başına 626 lira düşer. Mülksüz gruplar, mükelleflerin (!) yüzde 43'ünü temsil ederler. Çoğu İstanbul'da Balat, Hasköy, Kuledibi, İzmir'de Keçeciler, Çankaya, Mezarlıkbaşı ve Irgat Pazarı gibi fakara mahallelerinde yaşayan proleter, alt, orta tabaka veya esnaf Musevilere, aralarında çok işadamı, tüccar, zengin bulunsa dahi, genel olarak zenginleştiniz demek yanlıştı.

İTTİHATÇI POLİTİKANIN KRİSTALİZE HALİ

Varlık Vergisi orantısızdır: Bu vergiye ilişkin bir incelemede, orantısızlık açıkça görülmektedir, İstanbul'da 100'ün üzerinde rastgele seçilen aynı güçte olan mükelleflere uygulanan verginin, firmaların gücüne kıyaslanmasında şöyle bir sonuca ulaşılmaktadır:

Etnik köken Kapital gücü-vergi ilişkisi
Ermeni tüccarlar yüzde 232
Yahudi tüccarlar yüzde 179
Rum tüccarlar yüzde 156
Müslüman-Türk tüccarlar yüzde 4.94

Bu yasa her şeye rağmen bu coğrafyada tutunabilen azınlıkların zor kullanılarak ekonomik gücünün kırılması, azınlıkların tüketilmesi için zincirleme ekonomi dışı politikaların uygulanması, ekonomik ve kültürel jenosidin pratikleri olarak İttihatçı politikanın kristalize olmuş halidir.

Vergi, ruhunda 1915 jenosidinin genlerini taşımaktadır. Başka bir ifadeyle 1915 jenosidi ruhunun 1942'de hortlamasıdır. Her ikisinde de savaş fırsatı değerlendirilmiş, savaş ortamının güç dengeleri hesap edilmiştir. Savaş süresince "tarafsızlık/savaş dışılık" politikası ile birlikte uygulanan şantaj politikasının verdiği hareket serbestliği, vergiyi uygulamada hükümete eşi bulunmaz bir fırsat ve kolaylık sağlamıştır.

Bu durum Boston'da yayınlanan Ermeni gazetesi Hairenik'in 30 Haziran 1943 tarihli sayısındaki Canavar Yine Zincirlerinden Boşandı başlıklı makalesinde dile getirildi.

Varlık Vergisi aynı zamanda İttihatçı Paşa İnönü'nün Lozan'da yarım bıraktığı ya da gerçekleştiremediği azınlıklardan kurtulma projesinin uzantısı olan İttihatçı geleneklere uygun bir projedir.

Komisyonlardaki etkin görevlerde Tophaneli Bican Bağcıoğlu, Tevfik Amca, İTC Katib-i Mesulu ve Hamallar Kahyası Reisi ve 1915 Soykırımında Konya'nın yerlisi Ermenileri ve Konya'da konaklayan Ermenileri ölüm yollarına süren Mahmut Ferit Hamal gibi eski İttihatçıların bulunması İTC'nin mutemet şeyhülislamı Hayri Efen-

//

Bu yasa her şeye rağmen bu coğrafyada tutunabilen azınlıkların zor kullanılarak ekonomik gücünün kırılması, azınlıkların tüketilmesi için zincirleme ekonomi dışı politikaların uygulanması, ekonomik ve kültürel jenosidin pratikleri olarak İttihatçı politikanın kristalize olmuş halidir.

//

di'nin oğlu Suat Hayri Ürgüplü'nün bütün komisyonlara hakim olup kontrol görevinde bulunması, bu kadroların yarım kalan bir hesabı görme operasyonu olarak görmemizde ayrı bir ipucudur. Bu eski İttihatçıların gerek komisyonlardaki tavırları gerekse süreci takipleri sırasındaki eylemleri de bunu doğrulamaktadır.

Aşkale'ye sevk gününe ilişkin Faik Ökte'nin söyledikleri bu konuda başkaca yorum yapmamıza gerek bırakmamaktadır; "Sevk günü eski İttihatçılardan birkaçı bana müracaatla kafileden Sekip Adut ve benzeri birkaç kişinin sağ salim dönüp dönmeyeceğini sordular".

Vergiyi kabul eden mebusların listesinde gerek meclis bileşenleri gerekse kabul oyu veren meclis üyelerine ilk bakışta Teşkilat-ı Mahsus elemanlarının çokluğu Varlık'ın 1915'le ilişkisini bir başka açıdan da netleştirmektedir. Varlık Vergisi Kanunu oylamasına katılarak kabul oyu verenler arasında azınlık mebuslardan Ermeni Berç Türker (Keresteciyan), Rum İstamat Özdamar (Pulluoğlu) da bulunmaktadır.

VERGİNİN EKONOMİYE FAYDASI OLMADI

Verginin acımasızlığına dayanamayan, itiraz eden ve görevden ayrılan müfettişler de vardır: Faik Ökte, "Fatih şubesinde çalışan İhsan Arat mükelleflerin ıstıraplarına, gözyaşlarına birkaç aydan fazla dayanamadı. Bu işten affedilmesini istedi. Şubesi munzam vazife olarak Rifat Onat'a verildi. Bütün varlığı satılan mükelleflerin çalışma kampına gönderilmesine en evvel Ekrem Türkay itiraz etti. Dinlemediler. Türkay ayrıldı. Şubesi Vefik Pirinççioğlu'na (iii) verildi". Varlık Vergisi bürokratları yönetim basamaklarını en hızla tırmanan bürokratlar arasındadırlar.

Ekonomik bir politika olmadığından, verginin ekonomiye bir faydası olmamıştır. Toplanılan gelirler üretken olmayan harcamalara gitmiştir. İktidar bu olanağı iktidarını sürdürebilmek için günlük harcamaların finansmanında değerlendirmiştir. İki yıllık bütçelerin karşılaştırması bunu açıkça göstermektedir.

Varlık Vergisi'nin uygulamacısı Faik Ökte'nin, devlet tarafından icra yoluyla satışa çıkarılıp el değiştiren malların yeni sahiplerinin, savaş koşullarında mal darlığı ve karaborsa nedeniyle fiyatlarının yüksek olmasından dolayı normalin üstünde fiyatla satıldığını söylemesi, Türk ve Müslüman kesimin ihtikârına göz yumulduğunun ifadesidir. Devlet harcamalarının yüzde 38'i ve milli gelirin yüzde 3,5'i, sanayi ve hizmetler kesiminde yaratılan hâsılanın yüzde 8'i oranında tahsilât yapılmasına rağmen emisyon hacminin daralmaması, haczedilen mallar dolayısıyla (iv) piyasada mal bolluğuna rağmen fiyatların düşmemesi, Müslüman tüccarın ihtikâra devam etmesinin göstergesi olarak okunabilir.

Varlık Vergisi borçlarını ödeyemeyen İzmirli mükellefler Sivrihisar'daki zorunlu çalışma kamplarına sevk edilirken, Başvekilin memleketi Ödemiş'te bayram vardır. Ödemişliler Başvekilin onuruna eğlenceler düzenlenmektedir.

Ekonomideki zorlukların aşılması(!) için konulduğu söylenen verginin kahramanı muzaffer başvekilin yurttaşları üzerinde kazandığı zaferin anısı abideleştirilmektedir. 2 Eylül günlü Tasviri Efkâr gaze-

//

Bu arada iktidar – vaziyetin icaplarından dolayı – kendisine suç ortakları yaratmaktan da geri kalmamaktadır. İktidarına destek ve verginin meşrulaştırılması için memurlara birer kat elbise ve birer maaş ikramiye verilmesi de unutulmaz. Rejimin üst düzey bürokratları da paylarını lojman olarak alırlar. Bugünkü adıyla Namık Kemal Mahallesi (eski adıyla Saraçoğlu Evleri) o günlerin eseridir.

tesî İzmir Ödemiş yolunun her istasyonunda halk tarafından eşine nadir tesadüf olunur tezahüratla karşılandığını birinci sahifeden ilan ederken, Saraçoğlu anıtının bir gün önce açıldığını da şöyle müjdelemektedir: Başvekil ile beraber: İzmir’den Ödemiş’e, Saraçoğlu anıtı dün açıldı (Tasviri Efkâr 2 Eylül 1943)

Aynı dönemde zor ekonomik koşullar altında olunmasına rağmen İnönü büstlerinin de açılışlarında da geri kalmamaktadır. 1943 bütçesine, Atatürk anıtı proje masrafları olarak 250 bin lira konduğunu da belirtelim.

SUÇ ORTAKLARI YARATILDI

Bu arada iktidar – vaziyetin icaplarından dolayı – kendisine suç ortakları yaratmaktan da geri kalmamaktadır. İktidarına destek ve verginin meşrulaştırılması için memurlara birer kat elbise ve birer maaş ikramiye verilmesi de unutulmaz. Rejimin üst düzey bürokratları da paylarını lojman olarak alırlar. Bugünkü adıyla Namık Kemal Mahallesi (eski adıyla Saraçoğlu Evleri) o günlerin eseridir. Tüketiciler de unutulmaz; ucuz yiyecek için onlara da buğday alımı yapılır. Bu dönemde tek tip ya da makbul vatandaş yaratma mekanizması olarak kurulan Halkevleri’ne ayrılan kaynaklar ise birkaç önemli bakanlık bütçelerinin toplamından fazladır.

Varlık Vergisi’yle yapılan harcamalardan söz açılmışken iki kalem harcamadan daha söz edelim: Biricisi; 1943 bütçesine Varlık Vergisi’ne ait her türlü ücret ve harcamalar olarak 500 bin lira ödenek konulmuştur. İkincisi, gazetelere 299 bin 888 lira ilan bedeli olarak yapılan ödemedir. Faik Ökte, “İlan dolayısıyla gazetelerle aramızda sinsi bir mücadeledir başladı. Nihayet zimmî bir anlaşmaya vardık. Borçlunun kesesinden ödenen bu tevziyatın yekûnu 299 bin 888 liradır.” diye açıklar.

Gazetelere ödenen bu miktar sadece İstanbul’u kapsamaktadır. Gazeteler ya da gazeteci partililer/partili gazeteciler, iktidara desteklerinin(!) karşılığını mağdurların kesesinden almışlardır.

Varlık Vergisi’nin 14’üncü maddesi müsaderenin kanunlaştırılmasıdır. Bu madde hükmü ile vergi mükellefi kılınarak vergi yükü bindirilen birinin borcuna karşılık neredeyse bütün akrabalarının malları teminat olarak haczedilebilmektedir.

KIRIMIN KÜLTÜREL BOYUTU

Yasayı bilmeyen bir hukukçuya bu madde okunursa şaka zanneder. Kırımın bir de kültürel boyutu vardır. Bu vergi neticesinde başlayan kitlesel göç, çok önemli bir kültür birikiminin yok olmasına, kültürel iklimin çoraklaşmasına neden olmuştur. Kayıp sadece azınlık cemaatlerinin kaybı değildir söz konusu olan, kültürel soykırımdan azınlık cemaatleriyle birlikte Türkiye de kaybetmiştir. Kültürel yıkımın bir veçhesi de, entelektüel gerilemedir. Azınlıkların içine düştüğü yoksulluk, çocuklarının eğitimine de yansımıştır. Gayrimüslimler çocuklarını okutamaz duruma gelmemişlerdir. Çoğu gayrimüslim öğrenci okullarını bırakmak zorunda kalmıştır.

Varlık Vergisi uygulaması 1948 Birleşmiş Milletler Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi'nde soykırım tanımının manevi ve maddi unsurlarını içermektedir: Eylemin “ulusal, etnik, ırksal veya dinsel bir grubu kısmen veya tamamen ortadan kaldırmak amacıyla” yapılmış olması, sözleşmede maddi unsur olarak tanımlanan azınlıkların yaşam araçlarının ellerinden alınması ve bir kısmının toplama kamplarına sürülmesi “grubun bütünüyle veya kısmen, fiziksel varlığını ortadan kaldırılacağı hesaplanarak, yaşam şartlarını kasten değiştirmek”, azınlıkların savaş ortamında yaşama araçlarından kopararak açlığa mahkûm edilmeleridir. Bu açıdan da Varlık Vergisi insanlığa karşı işlenen bir suçtur aynı zamanda.

Türk solunun Varlık Vergisi'nin komprador burjuvazinin tasfiyesine yönelik olduğu ve bunların tırpanlandığı değerlendirmeleri boşlukta kalmaktadır. İttihatçılığın devamı olan Kemalizm'den beslenen “sol” için bu değerlendirme normaldir. Ancak Marksist iddialı iktisatçıların da konuya aynı açıdan bakmaları ya da azınlıklara yapılan bu uygulamayı görmezden gelmeleri anlaşılmalıdır. Komprador retoriğini sürdürenlerin, ecnebi mükelleflerin(!), konsolosluklarının baskısı ile Müslümanlara uygulanan oranda vergilendirilmesine -daha doğrusu vergilendirilmemesine (v) karşı suskun kalmaları ayrı bir konudur. Vatandaşların etnik kökenine göre ayırıp bir bölümünü içerideki yabancılar olarak nitelenmeleri düşündürücüdür.

ÇALIŞMA KAMPLARI YASANIN SİLAHIYDI

Borcunu ödeyemeyen mükellefler 27 Ocak'tan itibaren toplama kamplarından alınarak Aşkale'ye gönderilmeye başlanır. Sabiha Sertel, Aşkale'de yaşananları anılarında şöyle nakleder; “Gidenlerden gelen mektuplar, Allah'ın çayırında, çadırlar, barakalar içinde yaşadıklarını, yiyecek bulmadıklarını, her gün sabahtan akşama kadar taş kırdıklarını bildiriyordu. Kanun, Nazi metotlarıyla yürütülüyordu. Şükrü Saraçoğlu, efendisi Von Papen'den, Hitler'den iyi ders almıştı... Verginin bu şekilde alınması hem içte, hem dışta kötü tepkiler yaptı. Dünya basınında Türk toplumu için yüz kızartıcı yazılar çıkıyordu. Bütün gürültülere, baskılara rağmen Varlık Vergisi, hükümetin istediği geliri sağlamadı. Ekonomik durum daha da kötüleşti”. Mükelleflerin (!) çalışma kamplarına alınmaları yasanın en önemli silahlarından olduğu için sürgünler çalışma kamplarında kötü şartlarda çalışmakta ve barınmaktadırlar. Üzerlerinde baskı olmaması düşünülemez; nitekim anlatımlar ve raporlar bunu doğrular niteliktedir. “Aşkale'ye gönderilen mükellefler kafilesine yirmi kur'a gayrimüslim ihtiyatların silâh altına alınmaları sırasında onların komutanları olan Albay Cevat Çetin komutanlık yaptı[ğın]” da eklersek Sürgünlerin yaşadığı dehşeti belki daha iyi anlayabiliriz.

Aşkale'de tutsaklardan biri sıranın biraz dışına çıktığında komutan albayın hışmına uğrar, Albay tutsağa şiddetle vurur, aldığı darbeden dişleri dökülen tutsak yerden dişlerini toplar, tutsağın, dişlerini kanıt olarak saklayacağını anlayan albay dişleri zorla elinden alıp taşla ezer(...) Albay başka bir zaman nutkunu şu sözlerle bitirir: “Neden şikayet ediyorsunuz? Bizim köylülerimize bakın bize ürünlerinin

//

Türk solunun Varlık Vergisi'nin komprador burjuvazinin tasfiyesine yönelik olduğu ve bunların tırpanlandığı değerlendirmeleri boşlukta kalmaktadır. İttihatçılığın devamı olan Kemalizm'den beslenen “sol” için bu değerlendirme normaldir. Ancak Marksist iddialı iktisatçıların da konuya aynı açıdan bakmaları ya da azınlıklara yapılan bu uygulamayı görmezden gelmeleri anlaşılmalıdır.

//

dörtte üçünü vermek zorundalar [Toprak mahsulleri vergisi kastediliyor] yine de şikâyet etmiyorlar.” Genç bir Ermeni ise sırasından ayrılmadan şunları söyler: “Bize çiftçileriniz gibi davranmanızdan memnun olurduk, onlar dörtte üçünü veriyorlar ama çiftliklerini, tarlalarını, hayvanlarını ve evlerini ellerinde tutuyorlar ve çalışmaya devam ediyorlar, bizim için ise (bize gelince) bizi tamamen çökerttiniz, yok ettiniz. Bizden işlerimizi, evimizi ve paralarımızı aldınız. Burada biz dünyada hiçbir ülkede olmadığı bir şekilde suçlu muamelesi görüyoruz. Suçluların barınma ve yiyecek ihtiyacı karşılanır. Sadece bize hiçbir şey vermemekle kalmadınız, zorunlu ihtiyaçları karşılamak için tuttuğumuz küçük şeyleri de alıyorsunuz, bu yüzden açlıktan ölüyoruz.”

Aşkale’de zorunlu çalışmaya tabi tutulan mükelleflerden 21’i (kamplarda 10 ay kalan Parseh Gevrekyan’a göre 25’i) yani yüzde 1,5’i kampta hayatını kaybetti. Ölenlerin dini ve etnik kimliği farklı da olsa azınlıklar cenaze törenlerini birlikte yaptılar. “Sürgünler naaşları tahta üstüne koyarlar ve tarlalara gömerlerdi; yanlarında da boş bir şişenin içine ölünün isminin yazılı olduğu bir kağıt parçası koyarlardı. Papaz yoktu. İçlerinden birisi papazlık görevi yapar, cenaze ilahisini okurdu ve sonradan trisagion (üç kere kutsal duası).” (O Politis (O Πολίτης), Atina, Şubat 1993)

Ne yazık ki Aşkale’de ölen Varlık Vergisi kurbanlarının Kamhi, Elyazar, Romano, Kostantinidis, İosif Topaloğlu, Yeorgio Topaloğlu, İsak Antoniadi, Konstandinos İatru ve Delioğlu’nun dışında diğerlerinin kimliklerini hâlâ bilmiyor olmamız acıtıcı bir gerçeği ifade etmektedir. 20 kur’a uygulamasında ölen kurbanlar kimsenin aklına gelmemiştir. Bu kurbanların da sayıları ve kimlikleri dahi bilinmemektedir. İktidar bu ölümleri doğal ölüm saymaktadır. İzmir’de de uygulama sırasında vergi kurbanlarından dördü vefat ettiğinden çalışma kamplarına sürülemediği ifade edilmiştir (16 Ekim 1943 Anadolu). Bu dört kişinin ölümü bu zulüm şartlarında doğal ölüm sayılabilir mi?

Kendisine uygulanan verginin miktarı karşısında, Zonguldak Devrekli Kasketçi Andon kalp krizi geçirerek anında ölmüştür.

Ya kamplardaki kötü yaşam koşullarında etkilenecek sağlığı bozulanlar ve birkaç yıl içinde hayatını kaybedenler... “[D]eri ticaretiyle uğraşan 51 yaşındaki amcama bütün servetinden fazla bir meblağ vergi olarak tahakkuk ettirilmişti. Onu ödeyemedi. Çalışma kampına gönderildiğinde şeker hastası idi. Kamptan geri döndüğünden bir buçuk yıl kadar sonra kalp krizi ve tıbbi komplikasyonlar sonucu vefat etti. Birçok aile dostumuz birkaç gün veya hafta dayanamadan kamplarda vefat ettiler.”

Kamptaki yaşam koşulları çoğu tutuklu için doğal ölüm sebebi oluşturmaktadır. Bu durumdan birçok raporda söz edilmektedir:

“Kötü yaşam koşulları ve tıbbî olanakların yetersizliği nedeniyle Romano adında bir Yahudi, kısa süren bir hastalık ve yardımı istenen doktorun da hastayı muayene etmeyi reddetmesinin ardından 28 Mart 1943 tarihinde bir ahırda saman döşek üzerinde vefat etti. Bazil Konstantinidis adlı bir Rum çalışma kampından dönerken Erzurum’da vefat etti. Kendisine tıbbî yardım yapılmamıştı. Bazil Konstantinidis, vefat etmeden önce Erzurum’dan karısına yolladığı son

//
Varlık Vergisi tahsilatı ertesi yıl bitti "öngörülen hedefler" gerçekleşmedi. Ekonomi göstergeler daha da kötüleşti. Ancak bu kez kapısına tahsildar gönderecek mükellef kalmadığı gerçeğinin altını çizmek gerekir.
 //

mektupta, mücevherler dâhil olmak üzere elde mevcut son varlıklarını satmasını, bundan elde edeceği para yetmezse eşten dosttan borç alıp vergiyi ödemesini istedi. Kocasının vefat ettiğinden haberdar olmayan eşi son ziynet eşyasını satıp zorlukla parayı toplayıp vergiyi ödedikten ve makbuzu aldıktan sonra memura Erzurum'daki yetkililere telgrafla verginin tamamen ödendiğini bildirip kocasının serbest bırakılmasını istemelerini rica etti. Vergi memuru kadına çok üzgün olduğu ancak kocası birkaç gün önce vefat ettiği için telgraf çekemeyeceği cevabını verdi."

KAPISINA TAHSİLDAR GÖNDERECEK MÜKELLEF KALMADIĞINDA...

3 Aralık 1943 günlü Başbakanlık onayında sürgünlerin evlerine dönmesine izin verilir

Dâhiliye, Maliye, Nafia Vekâletlerine,
 Varlık Vergisi borçlarını kanunun tayin ettiği müddet içinde ödemediklerinden dolayı çalışma mükellefiyetine tabi tutulmuş olan vatandaşların, aile ve iş muhitlerinde çalışarak bakiye borçlarını ödeyebilmek imkânlarını bulabilmeleri için aileleri nezdine iadeleri tensip olunur.

Arzederim. Dâhiliye, Maliye, Nafia Vekâletlerine yazılmıştır.

Başvekil

Eve dönüşte tesadüf vapur iskelesinde İstanbul defterdarına rastlarlar, aynı vapura binerler. Sürgünler Faik Ökte'yi tanıdıklarında vapurun üst güvertesinden ona doğru eğilerek hep bir ağızdan "Yaşasın Cumhuriyet!" diye bağırırlar. Faik Ökte: "Bu uğultu ne zamandır cefa çeken bedbaht bir kitlenin alabileceği en büyük intikamdı..."
 Varlık Vergisi bir muhalif oya karşılık 310 kabul oyuyla 15.3.1944 tarihinde kaldırılır.

Ancak Varlık Vergisi'yle ilgili mezat ilanları 15.3.1944 günü dâhil devam eder. Suat Kehribar (Salamon)'a ait bakır fabrikası hissedarlık hukukunun satışı 15.3.1944 Tasviri Efkâr da yer alır. Düzeltme ilanlarına rastlamadığımızdan, vergi kaldırıldıktan sonrada satışların sürdüğünü anlıyoruz. Satılamayan menkul ve gayrimenkuller artık hazine malı olmuştur, bunların mükelleflere iadesi söz konusu değildir.

Verginin kaldırıldığı oturumda konuşan toprak ağası Emin Sazak'ın sözleri 16 Mart 1943 günlü Tasvir Efkâr gazetesinde şöyle nakledilmektedir: "Hükümet bu kanun lahiyasile... vergi borçlarını affetmiş olabilir. Fakat bunlar halkın nazarında birer cani, yurdumuza ihanet etmiş kadar maznundurlar. Bir gün millet intikamını alacaktır."

Varlık Vergisi tahsilatı ertesi yıl bitti "öngörülen hedefler" gerçekleşmedi. Ekonomi göstergeler daha da kötüleşti. Ancak bu kez kapısına tahsildar gönderecek mükellef kalmadığı gerçeğinin altını çizmek gerekir.

(i) 1942 yılı CHP iktidarında muhalif medya yok. Tamamı merkez medya. Medyayı kontrol eden Basın Konseyi'nin başında Cemal Paşa'nın özel kalemi Ulus Gazetesinin başyazarı Falih Rifki vardır. Falih Rifki için tek gerçek, devletin gerçeğidir: "Hakikatin ne lüzumu var devletin hakikati yeter!"

(ii) Dişçi Nubar Peştamalçıyan'ın dişçiliğe ait alet ve edevatın mezatta satışı, 10.4.1943 Tan, Doktor Yaranusyan'ın doktor muayene eşyalarının mezatta satışı, 8.3.1943 Tasviri Efkâr

(iii) Vefik Piriñçiođlu, Diyarbakırdaki 1895-96 Ermeni kıyımlarının sorumlusu Arif'in torunu ve 1915'te Diyarbakır'daki Ermeni Soykırımı sorumlularından Feyzi Piriñçiođlu'nun oğludur.1960 darbesi sonrası kurulan İnönü restorasyon hükümetinde bakanlığa getirilecektir.

(iv) Gayrimüslimlerin mallarını saklamadıkları, ticarethanelerinde bulunan malların haczedildiği gazetelerdeki haciz listelerinden anlaşılmaktadır. Zaten Milli Koruma Kanunu'nun denetimi de her an gayrimüslimlerin üzerindedir. Kaçırımları söz konusu değildir. Gümrükteki ambarındaki mallar, akreditifler dahi hacze konu olmuştur

(v) M [Müslüman] grubunun vergileri gayet hafifti, hatta bir kısım mükellefler kendilerinden neden bu kadar az vergi tarh edilmiş olduğuna hayret etmişlerdi. Halide Edip bu meyandadır. Verginin ilanı günü sevincinden kurban kesen M mükellefler vardır" Faik Ökte, Varlık Vergisi Faciası s.129

A.Sait Çetinoğlu, Varlık Vergisi 1942-1944, Ekonomik ve Kültürel Jenosid, Belge Y. 2009.

Ali Güler, Türkiye'deki Gayri Müslimler Gnkr. Y. 1996.

Anver Levi, Türkiye Cumhuriyeti'de Yahudiler iletişim y.1998.

Ayhan Aktar, Varlık Vergisi ve Türkleştirme Politikaları İletişim Y. 2006.

Çağlar Keyder, Memalik-i Osmaniye'den Avrupa Birliğine, İletişim Y.2005.

Faik Ökte, Varlık Vergisi Faciası. Nebiođlu,1951.

Korkut Boratav, Türkiye İktisat Tarihi İmge, 2004.

Muhammet Güçlü, Varlık Vergisi Kanununun Çıkarılması, Uygulanması, Kaldırılması ve Sonuçları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Ege Ün 1990.

Rıdvan Akar, Aşkale Yolcuları, Belge Y. 2000.

Rıfat N. Bali Bir Türkleştirme Serüveni İletişim Y.2005. s 456

Rıfat N. Bali The "Varlık Vergisi" Affair A Study of Its Legacy selected Documents, The Isis Pres, 2005.

Sabiha Sertel, Roman Gibi 1919-1950, Cem Yayınevi, 1978 s. 240

Buralarda bir 'adalet' var; bilmediğimiz, okumadığımız...

KCK ve FETÖ gibi önemli davaların yanı sıra siyasetçi, gazeteci, akademisyenlerin yargılandığı yüzlerce davayı gazeteci olarak izledim. Ama elim bu kez not defterime gitmiyor, sanık sandalyesinde oturan 60'lı yaşlardaki tutukluyla göz göze gelme çabası içindeyim, kapıdan girer girmez. Bir açık görüşü saymazsak, birbirimizi 27 aydan sonra ilk kez canlı, kanlı göreceğiz.

Türkiye'de yargı mekanizmasının gittikçe kabaran siciliyle 'anti-hukuk' mekanizmasına dönüştüğüne her gün yeni örnekleriyle tanık oluyoruz. 15 Temmuz sonrası daha da derinleşen bu durumu, toplumun muhalif olan kesimlerinin karşı karşıya kaldığı davalardan biliyoruz.

Bu davalarda çıkan kararlar film şeridi gibi ardı ardına gözümüzün önünden geçerken, kiminizin yolunun düşmediği, belki de asla düşmeyeceği Türkiye'nin en ücra köşesindeki kentlerden birinde adale-

HAYRİ DEMİR

09 KASIM 2018

//

Sanık tutanaklara geçen beyanlarında babam Halis Demir ile ilgili şöyle diyor: "Sanık Halis Demir belediyede çalışan bir personeldir. Kendisi ölen örgüt mensuplarının cenazelerini taşırdı. Cenaze taşıma işlemini belediyenin aracı ile yapardı. Bitlis'te ölen örgüt mensuplarının cenazelerini diğer // şehirlere taşırdı."

tin nasıl çırayla bulunmaya çalışıldığından bahsedeceğim.

Bir plazayı andıran Bitlis Adliyesi'ne kimlikle giriş yaptırdıktan sonra adaletin nasıl tecelli edeceğine tanık olmak ve insani bir özlemin de son bulması umuduyla duruşma salonunun bulunduğu kata çıkıyorum. Yakın zamanda çalıştığım basın organından ayrılıp, henüz yazacak mecraya bulmamış olmasam da her şeye yine gazeteci refleksi ile yaklaşıyorum.

KCK ve FETÖ gibi önemli davaların yanı sıra siyasetçi, gazeteci, akademisyenlerin yargılandığı yüzlerce davayı gazeteci olarak izledim. Ama elim bu kez not defterime gitmiyor, sanık sandalyesinde oturan 60'lı yaşlardaki tutukluyla göz göze gelme çabası içindeyim, kapıdan girer girmez. Bir açık görüşü saymazsak, birbirimizi 27 aydan sonra ilk kez canlı, kanlı göreceğiz.

İzleyeceğim davanın sanık sandalyesinde bu kez babam var.

Duruşma belirlenen saatten geç başlıyor. Dosyayı daha önce okumuş olmama rağmen merakla dinliyorum, suçlamaların ne olduğunu anlamaya çalışıyorum. Mahkeme başkanı, yargılamanın dayanağı olan ve soruşturma aşamasında ortada olmayan ancak bu duruşma öncesi nihayet dosyaya ulaşan "gizli tanık" beyanlarını okuyor. Her cümlede nasıl bir yargılama (!) yapıldığı da gözler önüne seriliyor.

"Gizli tanık" öyle bir gizlenmek istenmiş ki kendisine "KZR21T-TPZ" gibi bir acayip kod verilmiş. Ne kadar da "gizleme ihtiyacı" duyulmuş diye geçiriyorum aklımdan.

Sanık tutanaklara geçen beyanlarında babam Halis Demir ile ilgili şöyle diyor: "Sanık Halis Demir belediyede çalışan bir personeldir. Kendisi ölen örgüt mensuplarının cenazelerini taşırdı. Cenaze taşıma işlemini belediyenin aracı ile yapardı. Bitlis'te ölen örgüt mensuplarının cenazelerini diğer şehirlere taşırdı."

Babamın 27 aydır tutuklu olarak yargılandığı duruşmadaki bu beyanlara bakılırsa, babam büyük bir suç(!) işlemiş. İsnat edilen "suç" ise babamın yapması gereken resmi görevi.

Evet, doğru, babam Bitlis Belediyesi'nde taşeron işçi statüsünde çalışıyordu. Kendisi belediyenin resmi plakalı aracı olan cenaze aracıyla belki de yüzlerce cenaze taşımıştır. Bunun için gizli tanığın beyanına gerek duymadan da bilmek elbet mümkün. Çünkü belediyenin tek bir aracı vardı, bu aracı da babam kullanıyordu. Doğalında bir cenaze Bitlis'ten başka bir yere götürülecekse belediyenin ilgili amirliğinin onayıyla babam işinin gereği olarak bu cenazeyi götürüyordu.

Belki de öğretmenin ders vermekten, fırıncının ekmeği pişirmesinden yargılandığına henüz tanık olmadığımızı sevinmemiz gerek. Bunlara dair görevlendirme yazıları belediyede mevcut. Ancak

//

1964 doğumlu E.B. bir dönem HDP il başkanlığı yapsa da avukatlık yapmayı bırakın herhangi bir Hukuk Fakültesi'nin kapısından içeri adım atmış değil. Kendisi 45 bin nüfusluk bir ilde yakinen tanınan bir esnaf olmasına rağmen rüyalar alemindeki "gizli tanık" kendisinin avukat olduğunu söyleyecek kadar gizli birisi!

her duruşmada belediyeden bunların istenilmesi talebi mahkemece reddedildi. Bizim çabamız ise kayyum atanan belediyede muhatap bulamamış olmamızdan sonuçsuz kaldı. Beş duruşma sonunda bugünkü mahkemenin ara kararında nihayet bu belgelerin istenmesine karar verildi.

Beyanlar devam ediyor:

"Halis Demir'in oğlu muhabir olarak çalışır. Dicle Tv diye bir kanal vardı, orada çalışırdı. Gazetenin ismini hatırlayamadım."

Şaşıyorum, afallıyorum...

Gizli tanık babamla ilgili beyanlarda bulunduktan sonra gazeteci olduğumu da bilmiş ve babam hakkında ifade verirken bir debenden bahsetme ihtiyacı duymuş. Beni şaşırtan ise "Dicle TV" diye bir televizyon kanalında çalışmış olmam. Mesleğim gereği Diyarbakır'da çalıştığım dönemler ismini duyduğum ancak hiç izlemediğim gibi binasını, stüdyosunu, yerini, yurdunu bilmediğim bir televizyon kanalında çalışıyor muşum da meğer haberim yokmuş.

Bitti mi?

Hayır bitmedi.

Dosyada babamla birlikte yargılanan ikinci kişi E.B. O da 27 aydır tutuklu ve Bitlis'e en uzak mesafedeki Tekirdağ'dan duruşmaya SEGBİS ile katılıyor.

Aynı tanığın E.B. ile ilgili beyanları da şöyle: "2014-2015 yıllarında HDP ve BDP partilerinde yöneticilik yapardı. Kendisi KCK, YDG-H ve YPG'li örgüt mensuplarının avukatlığını yapardı. Ayrıca hakkında kararı, dava olan veya cezası kesilen örgüt üyelerine önceden bilgi verirdi."

Tanımayanlar E.B.'nin ne kadar önemli bir görev üstlenerek, avukatların bile kimi zaman ulaşmakta zorluk çektiği bilgilere ulaşmış, bunları ilgililerine aktarmasına şaşıracağıdır. Ama durun hemen şaşırmayın, asıl şaşılmaması gereken başka husus var. 1964 doğumlu E.B. bir dönem HDP il başkanlığı yapsa da avukatlık yapmayı bırakın herhangi bir Hukuk Fakültesi'nin kapısından içeri adım atmış değil. Kendisi 45 bin nüfusluk bir ilde yakinen tanınan bir esnaf olmasına rağmen rüyalar alemindeki "gizli tanık" kendisinin avukat olduğunu söyleyecek kadar gizli birisi!

Beyanları devam ediyor: "Örgüt mensupları hastaneye gidecekler ise hastaneye gitmelerini sağlardı." E.B, gizli tanığa göre sadece avukatlık yapmakla yetinmiyormuş, bir de tedavileri için örgüt mensuplarının hastaneye gidişlerini sağlıyormuş!

Oysa Bitlis'te sadece bir tane devlet hastanesi var. Bir hastaneye tedavi için giriş yapıldığı anda ilk işlem bunun kayıt altına alınmasıdır, ardından tedavi gelir. Bu kayıtlar da belli bir süre diliminde saklı tutulmak zorunda. Oysa bu beyanın dışında hangi örgüt mensubunun hastaneye götürüldüğü, hangi tedavilerin uyguladığına dair somut tek bir belge dava dosyasına konulmuş değil.

Bir sayfayı geçmeyen beyanlar bitiyor...

Mahkeme heyetinin arkasındaki "Adalet mülkün temelidir" yazısında sarkmış olan "ün" harflerine gözlerim takılıyor. Bu boyun bük-müşlüğü'nün nedeni belki de... Avukatlar beyanları çürütse de sonuç değişmiyor: "Sanıkların delilleri karartma ve kaçma şüphesi nede-niyle tutukluluk hallerinin devamına."

Duruşma bitiyor, altıncı duruşma 27 Aralık'a erteleniyor. Koridorda bu duruşmadan hemen önce görülen davada 6 yıl 3 ay hapis cezası alan M.B'nin ailesiyle ayaküstü sohbet ediyorum. 13 aydır tutuklu, davanın bugün görülen üçüncü celsesinde karar çıkmış.

Dosyanın içeriğini soruyorum: "Gizli tanık ifadesinden başka bir şey yoktu."

Bir ay önce yine Türkiye'nin ücra köşesi Muş'ta duruşma salonları-ndan birinde gazeteci Seda Taşkın'ında yargılanmasına tanık olmuş-tum. Birkaç meslektaşı ve avukatlarının dışında kimsenin olmadığı o duruşmada salonunda da bu kez "kod isim" üzerinden yapılan yar-gılama sonrasında Seda'ya 7 yıl 6 ay hapis cezası verilmişti. Kimlikte "Seher" ismine karşılık günlük hayatta, yaptığı haberlerde "Seda" ismini kullanması "kod isim" olarak görülmüş ve yargılama sonunda bu ceza kesilmişti.

O gün karar sonrası henüz adliye bahçesinden çıkmamışken, bir avukatın "Aslında hiçbir şey bildiğiniz gibi değil. Burada adalet, ne kadar çok ceza verileceği üzerinden tecelli ettiriliyor" sözleri kulak-larımda yeniden çınlıyor.

Evet, buralarda bir 'adalet' var; bilmediğimiz, okumadığımız...

//

O gün karar sonrası henüz adliye bahçesinden çıkmamışken, bir avukatın "Aslında hiçbir şey bildiğiniz gibi değil. Burada adalet, ne kadar çok ceza verileceği üzerinden tecelli ettiriliyor" sözleri kulaklarımda yeniden çınlıyor.

//

Not: Duruşma 8 Kasım günü görüldü.

Evet, buralarda bir 'adalet' var; bilmediğimiz, okumadığımız...

Sıla'ya şiddet veya buzdağının görünen yüzü

Hiçbir kadın sabah uyandığında bugün canım çok sıkkın gidip bir adliyeden/karakoldan koruma kararı alayım demiyor! Böyle bir hobi yok! Hele bu kararı alabilmek için anlatmaları gereken onca dert ve katlanmaları gereken prosedürler varken!

Şarkıcı Sıla'nın maruz kaldığı fiziksel ve psikolojik şiddet, kadına yönelik şiddeti medyanın gündeminin ilk sırasına getirdi. Sıla kadınlara “statünüz ne olursa olsun, şiddet gördüğünüzde susmayın, mücadele edin ve aşkın şiddetle hiçbir ilgisinin olamayacağını bilin” diyerek itiraz etmenin ne kadar önemli olduğunu vurguladı ve kadınlara biçilen suskunluk rolünü yeniden tartışmaya açtı. Herkesin önüne toplum ve sistem tarafından konulan sessizlik bariyerini yerinden oynattı. Böylece beyaz kadınların da “ben de” diyebilme cesaretini gösterebilmelerine yol açtı. Kısacası ünlü bir kadının maruz kaldığı şiddet sosyolojik, hukuki ve siyasi bir tartışmayı da beraberinde getirdi.

Ama Sıla üzerinden kadına yönelik şiddetin tartışılmasından rahatsızlık duyanlar da çıktı. “Diğer şiddet mağduru kadınları görmüyorsunuz” diyenlerden, “Her ilişkide olur böylesi abartmayın.” diyenlere dek! Mesleği, eğitim durumu, ekonomik gücü ne olursa olsun her

HATICE DEMİR

05 KASIM 2018

“
İstanbul Sözleşmesi
ile ister kamusal
alanda ister özel
alanda meydana
gelsin kadına yönelik
şiddetin toplumsal
cinsiyete dayalı
olduğu, ayrımcılığın
bir biçimi olduğu ve
kadının insan hakkının
ihlali olduğunun
tanımlanması önem arz
etmektedir.”

kesimden erkeğin şiddete başvurabileceğini, şiddete maruz kalan kadın açısından da statünün hiçbir öneminin olmadığını biliyoruz. Şiddet herkes üzerinden gündeme gelebilir, popüler bir isim üzerinden tartışılmasını yadsımak niye? Bu şiddeti görünmez kılmak hatta destek olmak anlamına gelmiyor mu? Bu nedenle sırf biyolojik olarak kadın diye şiddeti normalleştirenler üzerinden “Bir de böyle kadınlar yüzünden şiddet bitmiyor” demenin de anlamı yok. Biliyoruz ki, kadına yönelik şiddet toplumsal, siyasal ve hukuki sebeplere dayanırken buna karşı koymak da politiktir.

Fakat kadına yönelik şiddet çok boyutlu ve köklü bir sorundur. Kadına şiddet kadın ile erkek arasındaki asimetric güç ilişkisinden kaynaklanır.(1) Bu güç ilişkisi toplumsal cinsiyete dayanır. Kadına şiddet olgusunun temelinde tüm kurumları biçimlendiren köklü ve etkili ataerkil güç yapısı ve kadını yerinde tutma amacı yatar.(2) Şiddet erkeklerin kadınlar üzerinde tahakküm kurma amaçlarına hizmet ederek bir taraftan kadını sindirme, güçsüzleştirme, korkutma, hizaya getirme, itaat sağlama, cezalandırma işlevi görürken diğer taraftan da erkek egemenliği şiddet yoluyla kendini yeniden üretir. Bu nedenle kadına yönelik şiddet tesadüfi değil yapısal bir sorundur. Bu sorun küresel kadın hareketinin mücadelesi ile 90’lardan itibaren uluslararası sözleşmelere girebilmiştir. Kadınların insan hakları temelinde düzenlenen uluslararası belgelerin süreci Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) ile başlamış ve Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadele Hakkındaki Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi) ile önemli kazanımlar sağlanmıştır.

İstanbul Sözleşmesi ile ister kamusal alanda ister özel alanda meydana gelsin kadına yönelik şiddetin toplumsal cinsiyete dayalı olduğu, ayrımcılığın bir biçimi olduğu ve kadının insan hakkının ihlali olduğunun tanımlanması önem arz etmektedir. Sözleşme “kadınlara yönelik şiddetin, erkekler ve kadınlar arasındaki eşitlikçi olmayan güç ilişkilerinin tarihsel bir tezahürü olduğunu ve bu güç ilişkisinin erkekler tarafından kadınlar üzerinde tahakküm kurulmasına ve kadınlara yönelik ayrımcılık yapılmasına yol açtığını ve kadınların ilerlemelerinin önünde engel olduğunu” ve kadınlara yönelik şiddetin, “kadın ve erkek arasında yasal ve fiili eşitliğin gerçekleşmesi” ile önlenileceğini vurgulayarak taraf devletlere sorumluluklar yüklemektedir. Dahası uluslararası hukukta kadına yönelik şiddet konusunda yaptırım gücü olan ilk sözleşme olma özelliğini de taşımaktadır.

Türkiye’de taraf olduğu İstanbul Sözleşmesi ile verdiği taahhütleri yerine getirmek amacıyla 8 Mart 2012 tarihinde, 6284 sayılı “Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun” kabul edilmiş ve akabinde yürürlüğe girmiştir.

Bu alanda yürürlüğe giren 6284 Sayılı kanunla, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ile Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler, özellikle Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi ve yürürlükteki diğer kanuni düzenlemeler esas alınmıştır (K. m. 2/a). Anayasa’nın 90. maddenin beşinci fıkrası uyarınca, sözleşmeler hukuk sistemimizin bir parçası olup, kanunlar gibi uygulanma özelliğine

//

Türkiye’de her gün en az iki kadının maruz kaldığı erkek şiddeti nedeniyle hayatını kaybettiği ortada iken, bu kanuna karşı muhalefetin kadınları şiddet gördükleri alana hapsetme, korumasız bırakma, kamusal alandan tecrit ederek ölüme terk etme amacı taşıdığı açıktır!

sahiptir. Yine aynı fıkraya göre, uygulamada bir kanun hükmü ile temel hak ve özgürlüklere ilişkin olan sözleşme hükümleri arasında bir uyumsuzluğun bulunması halinde, sözleşme hükümlerinin esas alınması zorunludur. Bu nedenle Sözleşmenin getirdiği düzenlemeler, Anayasa 90. maddesi uyarınca artık Türkiye iç hukukunun bir parçası haline gelmiştir. Dolayısıyla sözleşmedeki düzenlemelerin doğrudan uygulanması gerekmektedir. Yani şiddet uygulayarak kadını şiddet gördüğü alana hapsetmek isteyen bir grup erkek bu kanuna karşı muhalefet edip kadını daha da korumasız bırakma heveslerine ulaşamazlar. Türkiye taraf olduğu uluslararası sözleşmeler gereği bu kanunu ancak kadınların ihtiyaçları doğrultusunda geliştirebilir, kadınların kazanımını geri almaya yönelik bir müdahalede bulunamaz. 6284 Sayılı Kanun’un amacı, şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla alınacak tedbirlere ilişkin usul ve esasları düzenlemektir (K. m.1/1).

Bu anlamda 6284 Sayılı Kanun hayati önemdedir: Türkiye’de her gün en az iki kadının maruz kaldığı erkek şiddeti nedeniyle hayatını kaybettiği ortada iken, bu kanuna karşı muhalefetin kadınları şiddet gördükleri alana hapsetme, korumasız bırakma, kamusal alandan tecrit ederek ölüme terk etme amacı taşıdığı açıktır!

Bu kanun kadınların hayata tutunmasını sağlar. Çünkü kadınlar canlarına kast eden, şiddet uygulayan, tehdit eden, şantaj yapan, çocuklarını zorla alıkoyan erkeklerden korunabilmek için koruma talep ediyor. Yani hayatta kalabilmek için bu kanunun sağladığı korumadan yararlanmak istiyorlar. Hiçbir kadın sabah uyandığında bugün canım çok sıkkın gidip bir adliyeden/karakoldan koruma kararı alayım demiyor! Böyle bir hobi yok! Hele bu kararı alabilmek için anlatmaları gereken onca dert ve katlanmaları gereken prosedürler varken!

Şiddete maruz kalıp itiraz ederek hak arama yollarını kullanan kadınlar için yargı sürecinin ayrı bir eziyete dönüştüğünün de tanığı ve mağduruyuz: Uzayan –tutuksuz- yargı süreci ile şikayetçi olan kadını süründürme, direncini kırarak şikayetini geri almaya zorlama, toplulardan izole etme, yaşadığı şehirden/yerinden etme, kadını sorgulama, geleneksel yöntemlerle suçluluk duygusu psikolojisi yaratarak suçu kadında arama, genel ahlak üzerinden vurma vs. ile devam eden kadının insan haklarının ihlali silsilesi...

Bütün uluslararası sözleşmelere, ulusal düzenleme ve kanunlara rağmen halen şiddet sürüyor ve cezasız kalıyorsa, biz kadınlara düşen görev birlikte mücadele ve dayanışmadır. Zehra Çelenk’in ifade ettiği gibi aşktan da, kendimiz olmaktan da kendimizi korumaktan da vazgeçmeyeceğiz.

[1] Alev Özkazanç, Cinsellik, Şiddet ve Hukuk, Ankara: Dipnot Yayınları, 2013 s. 242

[2] Yakın Ertürk, Sınır Tanımayan Şiddet, İstanbul: Metis Yayınları, 2015, s.

Madem sendikacılık yaptın cezayı hak ettin!

Sendikanın açmış olduğu 20'den fazla davada işverenin sendikal nedenle işçi attığı ispatlanmışken, Yargıtay sendikacılık faaliyeti yürüten işçi ve yöneticiler hakkında verilen yerel mahkeme kararını onamış oldu. "Tümtis üyesi işçilerin sayısını çoğaltmak, aidat gelirini arttırmak" gibi bir gerekçeyle sendikacılara ceza verilmesi akıllara durgunluk verici.

İşçileri sendikal nedenle atan işverenler karşısında suskun olan yargı, sendikal faaliyet yüzünden sendikacılara ceza verdi. Tüm Taşıma İşçileri Sendikası (TÜMTİS), 2007 yılında Ankara'da faaliyet gösteren Horoz Lojistik Kargo işyerinin ambarlarında sendikal örgütlenme çalışması yaptı. Pek çok sendikal örgütlenmede olduğu gibi, Horoz Lojistik işyerlerindeki örgütlenme de işyeri yönetimin sendikalaşmayı engellemek amacıyla yaptığı baskılar ve sonrasında yedi sendika yöneticisinin tutuklanması ile gündem olmuştu. Gözaltına alınan yedi şube yöneticisi 6,5 ay hapis yattıktan sonra tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakılmıştı.

NURAN GÜLENC

15 MART 2017

//

İşverenin şikayeti üzerine yürütülen yargı sürecinde sendikacılara ve işçilere sopa gösteren bir karara imza atılması, yargı sistemine zaten azalmış olan güveni iyiden iyiye ortadan kaldıracaktır. Bu karar iş hukukunun işçiyi koruma ilkesiyle çelişen, iş hukukunun kazanımlarını hiçe sayan, 19. yüzyılın vahşi kapitalizmini kutsayan bir karardır.

//

Beş yıl süren yargılama sonucunda, 2012 yılında Ankara Özel Yetkili 11. Ağır Ceza Mahkemesi TÜMTİS'in Ankara Şube Başkanı Nurettin Kılıçdoğan'ın da içinde olduğu 14 şube yöneticisi ve üyesi hakkında 1 ila 6 yıl arasında değişen cezalar verdi. Ardından Yargıtay 16. Ceza Dairesi'nin de onamasıyla cezalar kesinleşti. Yargıtay 16. Ceza Dairesi, hapis cezaların onayarak ibretlik bir karara imza attı. Şube Başkanı Nurettin Kılıçdoğan şu anda hapiste. Diğerleri de cezalarını yatmak için sıradalar.

SENDİKAL FAALİYET SUÇ DEĞİLDİR

Sendikanın yaptığı açıklamaya göre daha sonra çıkarılan bir yasa ile lağvedilen Özel Yetkili Mahkeme, 5 yıl süren ve adil olmayan bir yargılamanın ardından 14 TÜMTİS yöneticisi hakkında "TÜMTİS üyesi işçilerin sayısını çoğaltmak, bu şekilde aidat gelirini arttırmak" ve tatildeki işyerinin çalışmasına mani olarak "iş ve çalışma hürriyetini engellemek" suçunu işledikleri gerekçesiyle ağır cezalara hükmetti. Sendikanın açmış olduğu 20'den fazla davada işverenin sendikal nedenle işçi attığı ispatlanmışken, Yargıtay sendikacılık faaliyeti yürüten işçi ve yöneticiler hakkında verilen yerel mahkeme kararını onamış oldu.

"TÜMTİS üyesi işçilerin sayısını çoğaltmak, bu şekilde aidat gelirini arttırmak" gibi bir gerekçeyle sendikacılara ceza verilmesi akıllara durgunluk verici. Sendikanın işlevi, çalışanların ekonomik ve demokratik haklarını geliştirmek, işçileri sendikaya üye yapmaktır. İşçiler sendikaya üye olduğunda çalışma koşulları ve ücretlerinde iyileşme olur, sendikanın üyesi artar ve dolayısıyla geliri de artar. Evrensel bir hak olan sendikalaşma hakkının kullanımının suç olmadığı ve olmayacağı bilinir.

"İş ve çalışma hürriyetini engelleme" gerekçesine gelince, bir sendika işçileri sendikaya üye yapmak için vardır, işverenin yapması gereken de işçilerin tercihine saygılı olmaktır. Ne zaman işveren işçilerin sendikalaşma hakkına müdahale eder ve onları tehdit eder, işten atar, işyerinde mobbing uygularsa sendika da doğal olarak üyelerini işverenin baskından korumak için harekete geçer. Buna işyeri önündeki eylemler ve direnişler de dahildir. Barışçı toplu eylem ve hukuki süreç artan baskıları durdurmak için devreye sokulur. Bunların hepsi meşrudur.

Hukuk sistemi işçilerin sendikalaşma hakkını özgürce kullanabilecekleri bir ortamı yaratmalı bunun güvencelerini sağlamalıdır. İşverenin şikayeti üzerine yürütülen yargı sürecinde sendikacılara ve işçilere sopa gösteren bir karara imza atılması, yargı sistemine zaten azalmış olan güveni iyiden iyiye ortadan kaldıracaktır. Bu karar iş hukukunun işçiyi koruma ilkesiyle çelişen, iş hukukunun kazanımlarını hiçe sayan, 19. yüzyılın vahşi kapitalizmini kutsayan bir karardır.

//
Sendikalaşma oranlarının düşüklüğünün temel nedeni, ülkemizde sendikal örgütlenmenin güçlüğü, hukuki prosedürlerin uzunluğu, işverenlerin hazımsızlığı ve akla hayale gelmeyecek sendikasızlaştırma yöntemleridir. Şimdi bunlara sendikal faaliyeti suç sayan Yargıtay'ın ibretlik kararı da eklenmiş oldu.

SENDİKALAŞMA ORANLARI YERLERDE

Yargıtay sendikalaşma faaliyetinden dolayı sendikacıları ve üye işçileri cezalandırırken, ülkemizde sendikalaşma oranı ise yerlerde sürünüyor. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın 29 Ocak'ta yayımladığı, Ocak ayı istatistiklerine göre toplam işçi sayısı 12 milyon 700 bin, sendikalı işçi sayısı ise 1 milyon 547 bin. Resmi sendikalaşma oranı ise yüzde 12,18. Ancak bu işçilerin tamamı toplu sözleşme kapsamında değil. Sendika üyesi işçilerin 500 bin işçi toplu sözleşme yapamıyor. Özel sektörde ise toplu sözleşme kapsamındaki işçi oranı yüzde 4 civarında. Kayıt dışı işçiler de dahil 15 milyonu aşkın ücretli çalışanın 14 milyonunun çalışma koşulları, ücretleri ve akıbetleri sermayenin iki dudağı arasında.

Sendikalaşma oranlarının düşüklüğünün temel nedeni, ülkemizde sendikal örgütlenmenin güçlüğü, hukuki prosedürlerin uzunluğu, işverenlerin hazımsızlığı ve akla hayale gelmeyecek sendikasızlaştırma yöntemleridir. Şimdi bunlara sendikal faaliyeti suç sayan Yargıtay'ın ibretlik kararı da eklenmiş oldu.

ULUSLARARASI KAMPANYA BAŞLADI

Kararın açıklamasından sonra, Türk-İş ve bağlı bazı sendikalar yazılı açıklama yaparak Yargıtay kararını kınadılar. Ancak, bu karara karşı daha güçlü bir tepki koymak gerekir. Çünkü, yarın sendikacılığı hakkı ile yapmak isteyen tüm sendikacılar ve işçiler bu karar ve benzerleriyle karşı karşıya kalabilir. Bu olmasın diye uluslararası sendikal dayanışma ağı Labourstart bir kampanya başlattı. Eğer, sizler de TÜMTİS'in yöneticileri ve üyeleri hakkında verilen bu kararı gayri insanı, temel insan haklarına ve uluslararası normlara aykırı ve hukuksuz olduğunu düşünüyorsanız. Aşağıdaki linkten destek verebilirsiniz.

Sevişme özgürlüğü evlilik cezasına karşı

Konu 'kadının canı istediğinde seks yapabileceği' noktasına geldiğinde, geleneksel kodun ideolojisini yazarlar aynı kümede buluşuyor. Ama evet efendim, siz kabul etseniz de etmeseniz de, gençler sevişiyorlar.

Tecavüzcüyle evlendirilme meselesine bir iki kelam...

Dün Meclis Genel Kurulu'nda verilen bir değişiklik önergesi ile, çocuğun cinsel istismarı konusu daha da dehşetli bir hal aldı. Mevzu daha çok toz kaldırır. Ancak, birazdan yazacaklarım için, yazılanları sonuna kadar okuma zahmetine girmeyip, atıp tutacak okuyucu için baştan belirteyim: Değişiklik önergesini benimsemiyorum, kabul de etmiyorum. Bu değişiklik önergesi hali hazırdaki şiddet sarmalını, şiddetin en hoyrat biçimlerinden olan tecavüz (cinsel saldırı) eylemini, yasal bir meşruiyet kılıfı içine sokacağını da düşünüyorum. Hatta burada olan; şiddet tekeline sahip olan devletin, kendi ideolojik ve sınıfsal bağlamında, şiddeti yasa aracılığı ile meşrulaştırmasıdır.

Özet: Değişiklik önergesine topyekün karşıyım.

Ammaa... Tartışma paradigmasının kurulduğu yerle ilgili sorunum var. Şimdi, TCK'da, bir garabet vardı bilindiği gibi, sağ ideolojiler ve sol muhafazakarlar tarafından yok sayılan. TCK'daki bu garabet; her

İZZET OTRU

türlü cinsel birleşmeyi belli yaşın altındaysa “cinsel istismar” olarak tanımlıyordu. Bu bir garabetti evet, çünkü gençlerin, 18 yaşından küçük de olsalar cinsel özgürlüğe sahip olmaları gerekir. Bu cümleyi okuyup hop oturup hop kalkmayınız, yazının devamında, hangi siyasi yelpazede yer aldığınızı önemsemeksizin, geleneksel kodlarınıza süslü atıflar var. Gençlerin cinsel özgürlüğü için, muhafazakarlık kisvesi altındakiler de “toplumun genel ahlakından” bahsederek hop oturup hop kalkıyorlar zaten, yazının burasında yerinden zıplamış sözde demokratla sağ muhafazakar arasında teknik olarak bir fark yok. İkisi de aynı paradigma ile düşünüyor; biri (muhafazakar) durduğu yeri biliyor bu nedenle ideolojik olarak tutarlı, öteki kendisini ilerici sanıyor; ancak konu “kadın”, “kadın özgürlüğü”, “kadının cinsel tercihleri”, “kadının canı istediğinde seks yapabileceği” noktasına geldiğinde ya da bunlar özgürce yaşanmaya başladığında, geleneksel kodun soldan sağa ideolojisini yazan ile sağdan sola yazanı aynı kümede buluşuyor. Ama evet efendim, siz kabul etmeniz de etmeseniz de, gençler sevişiyorlar. Sevişsinler de.(*)

Peki, 18 yaşın altındaki insanların sevişebilmeleri hususunda, sınırsız, çocuğu ya da yaşı küçük olanı korumayan bir düzeni mi kastediyoruz? Elbette ki hayır. Burada önemli olan nedir, birincisi, cinsel birliktelikteki taraflardan birinin, diğerinin üzerinde, yaş veya sahip olduğu pozisyon itibarıyla tahakküm içeren bir ilişkinin tarafı olmaması gerekliliği. Mesela, 15 yaşında bir kadın ile, 45 yaşında bir “herifin” cinsel birlikteliğini, olgu olarak sorunlu karşılamamız gerekir. Yani, burada rızanın olmadığı karinedir. Yani, rıza her koşulda yok kabul edilmelidir. Üzgünüz 45 yaşındaki erkekle, 15 yaşındaki küçüğün cinsel ilişkisi, özgür aşk gibi denklemler ve bir takım hakların önünde, gencin iradesinin, 45 yaşındaki yetişkin karşısında sakatlanacağı ön kabulüne dayanır. Özel koşullar özel durumlarda değerlendirilir. Bu örnekte, küçüğün rızası olsa dahi, bu rıza kabul edilebilir rıza değildir; çünkü, yaş farkının getirdiği bir deneyim tahakkümü vardır. Ama mesela, 15 yaşında küçüğün 23 yaşında bir gençle ilişki kurmasında sorun olup olmadığı olayın somut koşulunda tartışılır. Ama, bir de bu 23 yaşındaki gencin, 15 yaşındaki küçüğün öğretmeni olduğunu düşünün, bu durumda da somut olayın koşullarını falan tartışamazsınız çünkü bir iktidar-tahakküm aktarımı vardır öğretmen/öğrenci arasında. Ya da, psikiyatrist/hasta; antrenör/sporcucu arasında... Yani, sosyal ve sınıfsal göstergeler itibarıyla öncelikle nesnel olarak bir tahakküm ilişkisinin varlığına bakılmalıdır. Sonrasında ise, rıza kavramının netleştirilmesi açıklığa kavuşturulması gerekir. Ama, başka bir örnekte, biri 16 yaşında diğeri 14 yaşında iki küçüğün herhangi bir cinsel birlikteliğinin, karşılıklı rızaya dayanmasına rağmen “suç” olarak kabulünün anlamı başkadır. Sorunludur. Kendisi için meşru görülen ve ilkini ne kadar küçük yaşta yaşamışsa o kadar muteber olan cinsel birliktelik, erkek için milli takım forması giymekken, ortaya çıkması halinde kız çocuğu için kefen giymek anlamına geliyor. (Anlama ve algılama idrak problemi olanlara not: kız çocuğu için, kefen giymemesi için evlenmesi gerekir demiyorum. Yazıdan da bu anlam çıkmıyor ancak, tartışma paradigmasına dair özürlerimiz maalesef bu açıklamayı zorunlu kılıyor)

//

Peki, 18 yaşın altındaki insanların sevişebilmeleri hususunda, sınırsız, çocuğu ya da yaşı küçük olanı korumayan bir düzeni mi kastediyoruz?

//

Elbette ki hayır.

“ Önergeye göre evlilik, mağdur için bir cezaya, fail için ödüle dönüşüyor. Çünkü zaten, fail; birlikte olmak istediği ama muhtemelen reddedildiği kadına (çocuğa) karşı sınırsız “cinsel birliktelik hakkına” kavuşuyor (Teklifin sistematığı içinde “tecavüz” bir anda nasıl da “cinsel birlikteliğe” dönüştü gördünüz mü?). ”

Şimdi, yukarıda açıklananları, yasal düzenlemeler yapılırken ve tartışmanın boyutları ve çerçevesi çizilirken akıl tutulması yaşamadan, aklın bir köşesinde tutmakta fayda var. Gelelim mevcut önerenin iki yüzünlüğüne. Uzun laflara gerek yok. Bu önerge ne diyor biliyor musunuz? Mesela diyelim ki erkek küçüğün adı Ali olsun. Kız küçüğün adı da Şeyda. Diyor ki önerge ile değişecek yasa, “Ali, Şeyda seni seviyor sen de onu seviyorsun. Bu nedenle kendi rızanızla sevişmeyeceksiniz. Kendi rızanızla sevişirseniz, başınıza ailenizden geleceklere ek olarak, karakolda cezaevinde devlet olarak ben de öyle şiddet dolu canınıza okurum ki aşkın adını bir daha ağzınıza alamazsınız. Peki Ali, sen ne yapacaksın? Gideceksin Şeyda’ ya tecavüz edeceksin. Sonra da evleneceğim diyeceksin, buna aile de bir şey demez. Rahat ol sen!” Yani, gençler, aşık olup bedenlerini karşılıklı rıza ile keşfetmek istediklerinde, yani dünyanın en masum ve keyifli eylemlerinden birine rızaları ile girmek istediklerinde müşfik her türlü eril erk(**) canlarına okuyacak, ama, rıza dışı birlikteliklerini kutsayacak. Tartışma noktası buradan başlamalıdır. Yani cinsel özgürlüklerden ve bu cinsel özgürlüğün tartışmasız partner seçme hakkını da tanınmasından. Eğer ki, tahakküm ilişkisi söz konusu olmadan, rıza var ise, bunun yanına bir de kadının beyanı esastır ilkesini eklediğinizde, sizin bir şey yapmanıza gerek kalmaz. En insancıl ceza hukuku normlarından biri kendiliğinden var olur. Önergeye göre evlilik, mağdur için bir cezaya, fail için ödüle dönüşüyor. Çünkü zaten, fail; birlikte olmak istediği ama muhtemelen reddedildiği kadına (çocuğa) karşı sınırsız “cinsel birliktelik hakkına” kavuşuyor (Teklifin sistematığı içinde “tecavüz” bir anda nasıl da “cinsel birlikteliğe” dönüştü gördünüz mü?). Özetin özeti: Bir kere doğru tartışma zemininde yürüse şu tartışmalar, belki (umudum yok bu konuda ama yine de fakirin ekmeği umut) sağlıklı sonuçlar alınabilir.

—
Gelelim önerge lehinde açıklamalara.

Sayın Adalet Bakanı, Twitter hesabından şu açıklamayı yaptı: “Tecavüzcü ile evlenerek cezadan kurtulma imkanı getirilmemiştir. Bunun aksini iddia edenler, konuyu bilerek ve isteyerek çarpıtanlardır. Cebir, tehdit, hile ve iradeyi sakatlayan başka bir nedenle cinsel istismar suçunu işleyenler (tecavüzcüler), bu düzenlemeden yararlanamaz. Düzenleme; cebir, tehdit, hile ve iradeyi sakatlayan başka bir sebeple birlikte olanları, yani tecavüzcüleri kesinlikle kapsamamaktadır. Düzenleme; sadece evlenmiş; ama yaş şartı nedeniyle nikah yapamamış olanların, resmî nikahla evlenmeleri halinde uygulanacaktır. Düzenleme; sadece dışardaki kadının, içerdeki kocanın, bu evlilikten doğmuş çocukların ve ailelerin mağduriyetini gidermeye yöneliktir. Küçük yaşta evlilikleri önlemek için Türkiye’de en önemli tedbirleri Ak Parti hükümetleri aldı. Eski TCK’daki, evlenerek cezadan kurtulmayı sürekli sağlayan düzenlemeyi (Eski TCK. 423,434’ü) Ak Parti, 2004’te yürürlükten kaldırdı.”

Sayın bakanın son cümlesi doğrudur. Evlenme ile tecavüz suçundan kurtulmayı AKP Hükümetleri engellemiştir. Ancak bu, yasada, 18

//

Kaldı ki, küçük yaştaki cinsel birlikteliklerde (rıızalı birliktelikler) oluşan mağduriyet giderilmek isteniyorsa, bunun çözümü evlilik değildir. Rızanın net tanımlanmasın ve pratikte gerçekten rızanın sadece mağdurun rızası (üstü kapalı değil açık rızanın) kavramının mağduru koruyucu şekilde uygulanması ile mağduriyetler giderilir.

//

yaşından küçüklerin cinsel birlikteliklerini suç olarak tanımlamayı ve sonucunda da, Sayın Bakanın belirttiği mağduriyetlerin yaşanmasının yolunu açtığı gerçeğini de değiştirmez. Öte yandan, Türk Hukuk Pratiği, rıza kavramıyla mağdurlara nasıl tekrar tekrar travmalar yaratıldığı, rızanın aslında olmadığı durumlarda dahi, “mağdur çığlık atmadığı”, “alkol aldığı” v.b. sebeplerle rızanın varlığının esas kabul edildiği nice karanlık kararlar doludur. Ayrıca, Sayın Bakanın açıklaması ile, yine pratik hukukta metot okuması yaptığımızda, çelişki olduğu açık. Bırakalım pratik hukukta metodu, herhangi bir gazetenin 3. sayfa haberleri, Sayın Bakanın, o çok iyi niyetli lehe açıklamalarına karşın önergeyle değişecek yasanın aslında nasıl bir kabus yaratacağını, mağdurun üstünde, kendi ailesinin baskısı yanında bir de failin ve ailesinin baskısının çökeceğini gösteren örneklerle dolu. Kaldı ki, küçük yaştaki cinsel birlikteliklerde (rıızalı birliktelikler) oluşan mağduriyet giderilmek isteniyorsa, bunun çözümü evlilik değildir. Rızanın net tanımlanmasın ve pratikte gerçekten rızanın sadece mağdurun rızası (üstü kapalı değil açık rızanın) kavramının mağduru koruyucu şekilde uygulanması ile mağduriyetler giderilir. Bu noktada, Sayın Adalet Bakanımıza şu soruları sormak gerekiyor: Gençler, “rııza” ile sevişebilirler mi? (Muhtemelen burada, sosyal medyada hatta belki gerçek hayatta linç edilirdiz ama olsun soralım) Peki bu rıza, anne – baba – ağabey- dayı – amca ile hep birlikte kolektif bir rıza mıdır?

Peki, bu kolektif rızada, anne-baba ve diğerlerinin rızası varsa ama küçüğün rızası yoksa, bu rıza bir rıza mıdır?

1. Soruya “hayır” cevabı vereceklerini biliyoruz. Çünkü, kızlı erkekli arkadaş ortamlarında hep grup seks olduğunu düşünen bir devlet babamız var. Haliyle, bir de, sevişebilirler mi dediğimizde cevabın hayır olacağını anlamak mümkün.

Demek ki, gençlerin, cinsel olarak birlikte olabilmek için aileden de rıza almaları, bunun için de mutlaka evlenmeleri gerekiyor. Cinsel şiddet söz konusu olduğunda ise, mağdurun rızası anlamsızlaşıyor çünkü, baskı-manipülasyon hatta şiddetin, bu “olmayan” rızayı, “olur” hale getireceği kesin. Neden mi? Çünkü zaten, gençlerin sevişmesinin gayet doğal olduğunu düşünenler, gençlerin sevişti diye evlenmesi gerektiğini düşünmeyenler. Haliyle mantıksal önerme ile bu sonuçlara ulaşmak mümkün.

Bu nedenle, Sayın Adalet Bakanının özellikle, önergeyi savunması değil karşı çıkması ve rıza kavramını bir kez daha düşünmesi gerekiyor. Özetle, mızrak çuvala sığmıyor.

(* Evet, zaman zaman kasıtlı olarak, teknik terim olan Cinsel Birleşme yerine “Sevişmek” kelimesini kullanıyorum. Alışın! Hatta o kadar ki, salt üreme amaçlı çiftleşme eylemi veya teknik hukuk açıklamaları için cinsel birleşme kavramını kullanabilirsiniz, ama karşılıklı rıza ile birbirlerinin bedenlerini birleştiren insanların eylemi sevişmektir.

(**) Aslında, “erk” kavramının önünde “eril” sıfatını eklemek gereksiz karakter israfı. Çünkü, erk zaten özü itibariyle erildir.

KHK'ler, imzacı akademisyenleri cezalandırma fırsatçılığına mı dönüşüyor?

Ankara Üniversitesi'nde imzacı akademisyenlere yönelik hak ihlalleri artıyor! Yeni çıkan kanun hükmünde kararname ile 'Fethullahçı örgüt'le hiçbir ilişkisi bulunmayan 8 öğretim görevlisinin işine son verilirken, fiili baskı ve cezalandırmalar da artarak sürüyor...

Üniversitelerin açılmasına kısa bir süre kala açıklanan 672 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile birlikte çok sayıda akademisyen kamu görevinden çıkarıldı. 15 Temmuz darbe girişiminden sonra 21 Temmuz'da ilan edilen OHAL kapsamında yayınlanan yeni KHK'de 'Fethullahçı Terör Örgütü'yle hiçbir bağı bulunmayan akademisyenlerin de görevlerine son verildiği görülüyor. Bu uygulamanın yaşandığı kurumlardan bir tanesi de Ankara Üniversitesi...

BERCAN AKTAŞ

SOSYAL MEDYA PAYLAŞIMLARI DA ATILMA GEREKÇESİ

Ankara Üniversitesi'nde işten çıkarılan 21 akademisyenin 8'i "Barış İçin Akademisyenler" bildirisinin imzacısı. Toplam 120 imzacı akademisyenin bulunduğu Ankara Üniversitesi'nde kamu görevinden

//
 ...soruşturmanın
 sonuçlandırılmaması
 akademisyenlerin
 yurtdışı görevlendirme
 taleplerinin geri
 çevrilmesine zemin
 oluşturuyor. Böylece
 akademisyenler
 yurtdışında
 ders veremiyor,
 konferanslara
 katılamıyor ve
 araştırmalarını
 //
 sürdürüyor.

çıkartılan 8 imzacı akademisyenin bir diğer ortak özelliği ise geçtiğimiz senelerde rektörlüğün tutumunu eleştiren twitter ve e-posta gönderileri nedeniyle haklarında rektörlük soruşturması açılmış olması. Bu durum, Ankara Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Erkan İbiş'in 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında alınan önlemleri aynı zamanda kendi döneminde soruşturulan akademisyenleri cezalandırmak amacıyla da kullanıp kullanmadığı sorusunu akla getiriyor. Zira Ankara Üniversitesi Rektörlüğü bu yılın başından beri imzacı akademisyenlere dönük hak ihlallerini sürdürüyor.

Rektörlüğün "Barış için Akademisyenler" bildirisini imzalayan akademisyenlere ocak ayında açtığı soruşturma sözlü savunmaların alınmasına rağmen halen tamamlanamadı. Böylelikle akademisyenler aylardır "haklarında soruşturma yürütüldüğü" gerekçesiyle hak ihlallerine maruz bırakıldılar. Bu ihlalleri dört başlıkta toplamak mümkün.

Birincisi; soruşturmanın sonuçlandırılmaması akademisyenlerin yurtdışı görevlendirme taleplerinin geri çevrilmesine zemin oluşturuyor. Böylece akademisyenler yurtdışında ders veremiyor, konferanslara katılamıyor ve araştırmalarını sürdürüyor. İmzacı akademisyenlerden Siyasal Bilgiler Fakültesi öğretim üyesi Prof. Dr. Alev Özkazanç'ın çalışmalarına bir süre yurtdışında devam etmesine fiilen izin verilmemesinin üstüne Özkazanç rektörlüğe bir açık mektup yazmıştı. ABD'de bulunan Northwestern Üniversitesi'nin güz eğitim yılında ders vermesi için davet ettiği Yrd. Doç. Dr. Barış Ünlü'ye de aynı şekilde izin verilmedi.

İletişim Fakültesi'nde bulunan imzacı akademisyenler ise iletişim alanında dünyanın en prestijli kongrelerinden birisi olarak kabul edilen "Uluslararası Medya ve İletişim Araştırmaları Birliği'nin (IAMCR)" bu yıl İngiltere'de düzenlenen konferansına davet edilmelerine rağmen toplantıya katılmadı. Bu defa gerekçe olarak 15 Temmuz darbe girişiminden sonra kamu görevlilerine getirilen yurtdışı yasağı gösterildi; ancak Türkiye'deki başka üniversitelerden aynı konferansa rektörlük izinleri ile katılım sağlandı. Öte yandan 15 Temmuz sonrasında YÖK'ün yurtdışında halihazırda görevli bulunan akademisyenlerin geri çağırılması yönündeki talimatı da Ankara Üniversitesi Rektörlüğü tarafından sadece imzacı akademisyenler için uygulanmış durumda. Yurtdışı görevlendirmelerle ilgili bu örneklerin çoğaltılabileceği imzacı akademisyenler tarafından ifade ediliyor.

ATAMA VE YÜKSELTİLME BEKLEYENLERE 'FİİLEN' HAK KAYBI

İkinci olarak; yurtdışı görevlendirmelerin yapılmamasına bağlı gelişen kadro ataması ve yükseltme sorunları açığa çıkıyor. Böylece Ankara Üniversitesi öğretim üyeliğine atanma ve yükseltme ilkeleri arasında yer alan iki madde yerine getirilemez hale geliyor. Üniver-

sitenin yardımcı doçentliğe atama için akademisyenlere zorunlu kıldığı uluslararası bilimsel toplantılarda sözlü bildiri sunma ve akademisyenin alanı ile ilgili en az 3 ay süreyle yurtdışında çalışma deneyimine sahip olma gereği atama ve yükseltme bekleyen akademisyenler tarafından yerine getirilemediği için özlük hakları fillen ihlal ediliyor.

Kadroya atanma ve yükseltilemeyle ilgili sorunların bundan ibaret kalmayacağı ve gelecekte imzacı akademisyenlerin yükseltme, atanma ve yeniden atanmalarına yönelik bir takım fiili engellemelerin gündeme gelebileceği kaygısı da akademisyenler tarafından dile getiriliyor. Geçtiğimiz aylarda Hukuk Fakültesi'nde imzacı bir öğretim üyesinin, daha önce görülmeyen bir biçimde sözleşmesinin uzatılmaması ve görevine son verilmesi bu kaygıların gerçek bir temele dayandığını da gösteriyor.

İNKILÂP TARİHİ DERSİ DE SBF'DEN ALINDI

Üçüncü sorun; hem öğretim görevlilerini hem de Ankara Üniversitesi'nde lisansüstü eğitim görmek isteyen öğrencileri ilgilendiriyor. Temmuz sonunda Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne bağlı yüksek lisans programlarının öğrenci kontenjanları açıklandığında Siyasal Bilgiler, İletişim ve Dil Tarih Coğrafya fakültelerindeki bazı programların kabul edebileceği öğrenci sayısının düşürüldüğü ve bazılarına da hiç kontenjan açılmadığı görüldü. Örneğin Siyaset Bilimi, Sosyoloji, İnsan Hakları ve Afrika Çalışmaları programlarına yüksek lisans için kontenjan verilmedi; geçtiğimiz yıl 10 öğrenciyi kabul eden Uluslararası İlişkiler bölümü'nde kontenjan 3'e, Kadın Çalışmaları'nda 10'dan 5'e, Gazetecilik bölümünde ise 10'dan 3'e düşürüldü. Gerekçe olarak bu ana bilim dallarında bulunan kayıtlı öğrenci sayısının fazlalığı gösterilmiş olsa da, programların yoğun olarak imzacı akademisyenlerin ders verdiği alanlardan seçilmesi akademisyenlerin fiili olarak cezalandırıldıkları kaygılarına yol açarken aynı zamanda da aday öğrencilerin bu programlardan mahrum kalmasına yol açıyor...

Dördüncü olarak; yıllardır Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin kendi öğretim elemanları tarafından verilen "Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi" dersi geçtiğimiz haftalarda fakültenin elinden alınarak Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü'ne devredildi. 12 Eylül'den beridir üniversitelerde okutulması zorunlu hale getirilen bu dersi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde veren öğretim üyelerinden Yard. Doç. Dr. Barış Ünlü bu uygulamanın asıl gerekçesinin Türkiye tarihine eleştirel yaklaşımları olduğunu düşünüyor. Ünlü'ye göre Kürt ve Ermeni meselelerinin anlatılması rektörlük tarafından sakıncalı bulunuyor.

4 ÖNEMLİ FAKÜLTENİN BULUNDUĞU CEBECİ KAMPÜSÜ HEDEF OLUYOR

Ankara Üniversitesi Cebeci Kampüsü Siyasal Bilgiler Fakültesi,

//

Temmuz sonunda Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne bağlı yüksek lisans programlarının öğrenci kontenjanları açıklandığında Siyasal Bilgiler, İletişim ve Dil Tarih Coğrafya fakültelerindeki bazı programların kabul edebileceği öğrenci sayısının düşürüldüğü ve bazılarında da hiç kontenjan açılmadığı görüldü.

//

Hukuk Fakültesi, Eğitim Fakültesi ve İletişim Fakültesi'nden oluşuyor. Bu fakülteler Türkiye'de ele aldıkları konular üzerine eleştirel düşünen ve araştırma yapan sayılı kurumlar arasında gösteriliyor. Dolayısıyla özellikle son dönemde Cebeci Kampüsü'nde bulunan fakülteler ve öğretim elemanları nefret söylemi saçan bazı basın organları tarafından hedef haline getiriliyor.

Cebeci Kampüsü'nün bazı basın organlarında bu tür haberlerin konusu olması ve öğretim elemanlarına zaman zaman adli soruşturmaların açılması fakültelerle rektörlük arasındaki gerilimi tırmandırıyor. Bu gerilimin bazı ana bilim dallarında uzun süredir atamaların yapılmaması, yeni kadro verilmemesi, öğretim üyelerine açılan idari soruşturmalar biçiminde yansıdığı ve son dönemde Barış İçin Akademisyenler bildirisine Hükümet'ten gelen tepkilerin de zaten uzun süredir var olan bu uygulamaları meşrulaştırdığı ve nihayetinde soruşturma geçirmiş 8 imzacı akademisyenin kamu görevinden çıkarılmasına kadar işin vardığı düşünülüyor.

Bütün bu sürecin geldiği son aşamada ise Ankara Üniversitesi Rektörlüğü'nün fakülte dekanları ile görüştüğü; dekanlardan, imzacı akademisyenlere imzalarını geri çekmelerini telkin etmelerini istediği, aksi takdirde kamu görevinden uzaklaştırma cezası ile karşı karşıya olduklarının belirtildiği iddia ediliyordu. Ayrıca Ankara Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. İbiş'in bir senato toplantısında katılımcılara akademisyenler hakkında yürütülen idari soruşturmanın sonuçlandığını, soruşturma dosyalarının kamu görevinden uzaklaştırma talebiyle YÖK'e gönderildiğini söylediği ve YÖK'ün de bu dosyaları Rektör İbiş'e KHK doğrultusunda işlem yapması için iade ettiği iddialar arasındaydı.

'YENİ BİR AŞAMA'

Ancak akademisyenler bu süreçte hiçbir tebligat almadıkları gibi sürecin nasıl ilerletildiği konusunda da bilgilendirilmemiş durumda. Bu nedenle imzacı akademisyenler hem öğrencilerine hem de kendilerine açılan soruşturmaların yeni hak kayıplarına yol açmayacak bir biçimde sonuçlandırılmasını talep eden bir mektubu da geçtiğimiz günlerde rektörlüğe ilettiler. 672 sayılı KHK'nin ekinde yayınlanan kamu görevinden çıkarılanlar listesinde Ankara Üniversitesi'nden imzacı ve daha önce sosyal medya ve e-posta paylaşımları gerekçeleriyle soruşturma geçiren akademisyenlerin bulunması hak ihlallerinin yeni bir aşamaya girdiğini de gösteriyor.

İşkence varsa adalet olmaz

Aslında işkence karşıtlığı suçluların en ağır şekilde cezalandırılması ve adaletin gerçekleşmesini sağlamak amacı ile sahip çıkılan bir ilkedir.

OKTAY CANSIN EMIRAL

15 Temmuz gecesi yaşadığımız acı verici darbe girişimi sonrasında gerilen siyasi ortamın şartları gereği eleştirel yazılarıma bir müddet ara vermemin uygun olacağını düşünüyordum. Fakat darbe yapmayı deneyen muvazzaf askerlerin işkence sonrası görüntülerini haberlerde gördükten sonra beynimde oluşan adaletin hakkaniyetle sağlanamayacağı endişesi fikrimi birdenbire değiştirdi ve beni yazmaya motive eden şu meşhur edebi sloganı içimden tekrarlamaya başladım.

Beyaz sayfalar dolmalı...

Şimdi herkes şöyle düşünebilir; acaba bu yazar da darbeci mi? Neden askerlere yapılan işkenceyi yanlış buluyor; ama durum hiç de sanıldığı gibi değil.

YAYGIN BİR KANI

Toplumumuzda işkencenin veya suçluya sorgu sırasında yapılan acı verici uygulamaların; amaç ve taktiklerin, suç ortaklarının ve birçok bilginin öğrenilmesinde en pratik yol olduğuna dair kanı oldukça

//

Acı Temmuz'da yaşadığımız darbe girişimi neticesinde tarihimizin en acı insanlık suçlarından birine imza atan hainlerin işkence görmüş halleri maalesef toplumsal vicdanın rahatlamasında etkili olmamıştır. İşledikleri insanlık suçu karşısında ne ceza alırlarsa alsınlar adalet yerini bulmayacak ve bu tip insanlık suçlarının tekrarı engellenemeyecektir; çünkü işkence suçlulara verilen en büyük ödüdür.

yaygındır. Toplumsal nefretin en yoğun şekilde yöneldiği darbeci askerlerin sahip olduğu bilgilere ulaşmak için sorgulama esnasında maruz kaldıkları işkence olayı toplumsal kültürümüz açısından değerlendirildiğinde haklı bulunmakta ve suçluların bu kötü muameleyle müstahak olduğu düşünülmektedir.

Kültürel düzeyi yüksek demokratik ülkelerde bu tip duygu ve düşünceler katiyen kabul görmemektedir. Biz bu durumu çoğu kez yanlış yorumlarımız ve işkenceye karşı olmanın vicdani bir mesele olduğunu sanırız. Aslında işkence karşıtlığı suçluların en ağır şekilde cezalandırılması ve adaletin gerçekleşmesini sağlamak amacı ile sahip çıkılan bir ilkedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan bir Fransız kanalına mülakat verirken röportajı yapan spiker ile aralarında bir konuşma geçiyor.

CUMHURBAŞKANI'NIN CEVABI

Fransız spiker, darbeci askerlerin yoğun işkenceye maruz kaldıklarını ve bu görüntülerin açıklamasını soruyor. Cumhurbaşkanı ise işkencenin kötü bir şey olduğuna dair açıklama yapmadan soruyu geçiştiriyor ve sonrasında "şehit olan ve yaralanan vatandaşlarımızı neden merak etmiyorsunuz, siz her zaman bize karşı bu tavrı sergiliyorsunuz" tarzında sitem ediyor. Televizyon başında oturan izleyiciler yaşadıkları acı darbe girişiminin yarattığı öfke ile cumhurbaşkanının tavrını onaylıyor hatta alkışlıyor; fakat Avrupalı insanlar bu konuşma üzerine şöyle yorum yapıyorlar: Türkler suçluları gerektiği gibi cezalandıramıyor ve adaleti sağlayamıyorlar.

Bu gerçek bir kültür çatışması örneğidir.

CEZA VE CAYDIRICILIK

Darbe ve iç savaş olgularında ortaya çıkan insanlığa karşı işlenen ağır suçlarda cezalandırma mekanizmasını çok etkili bir şekilde işletemeyen toplumlar genellikle bu tür suçların tekrarlanmasını engelleyemezler. Toplumsal vicdanı rahatlatacak cezalar ağır ve etkili olursa caydırıcı nitelik kazanırlar ve başarılı sonuç verirler. Acı Temmuz'da yaşadığımız darbe girişimi neticesinde tarihimizin en acı insanlık suçlarından birine imza atan hainlerin işkence görmüş halleri maalesef toplumsal vicdanın rahatlamasında etkili olmamıştır. İşledikleri insanlık suçu karşısında ne ceza alırlarsa alsınlar adalet yerini bulmayacak ve bu tip insanlık suçlarının tekrarı engellenemeyecektir; çünkü işkence suçlulara verilen en büyük ödüdür.

Psikolojik açıdan darbeci bir suçlunun durumu irdelendiğinde işlediği cinayetlerin yarattığı vicdan azabı ve tutsaklık birleştiğinde adil bir ceza olacaktı; fakat işkenceye uğrayan suçlunun aldığı yaralar ve bereler yaşadığı vicdan azabını yok etmekte, geriye ise sadece tutsaklık cezası kalmaktadır. Oysaki vicdan azabı suçluları cezalandırmanın en ağır biçimidir. Şimdi ise insanlık suçu işleyen

darbeci askerler uğradıkları işkence neticesinde rahatlayan vicdanları ile cezaevlerinde HD televizyonlarını izleyecekler, lezzetli yemeklerini ve içeceklerini tüketerek yan gelip yatacaklar.

İŞKENCECİLERİN ÖDÜLÜ!

Hiçbir vicdan azabı yaşamadan.

Batı toplumlarında işkence olayı bilimsel olarak ele alınır ve suçluların vicdanın rahatlatan etkisi sebebi ile adaletin sağlanması önündeki en ciddi engel olarak kabul edilir. İşte Fransız spikerin anlatmaya çalıştığı ama cumhurbaşkanının anlamadığı şey buydu.

İşkence varsa adalet olmaz!

Keşke masum onlarca insanı acımasızca şehit eden darbeci hainleri yıllarca paşalar gibi beslemek yerine onları vicdan azaplarıyla birlikte cezalandırabilseydik, o zaman adalet yerini bulurdu ve toplumumuzun vicdanı rahatlardı.

Şimdi ise yapılması gereken işkence yapan sorgucuların darbecilerle bağlantısını araştırmak ve bu ödülü onlara sunan işkencecileri cezalandırmaktır. Çok büyük ihtimal ile darbecilerin en güvenilir suç ortakları işkencecilerdir.

“Acı Temmuz Darbesi” başlangıcı itibarıyla halka gönderdiği kodlar bakımından ele alındığında Türk tarihinin en etkili faşist kalkışmasıdır. İnsanlık tarihinin en büyük faşist liderlerinden Hitler’in “Kavgam” adlı kitabını okuyanlar iktisadi kurum ve kuruluşların öncelikli hedef olarak seçilmesinin her türlü işgali başarılı kılacağı düşüncelerini hatırlayacaklardır. Boğaz Köprüsü’nün ilk hedef olarak seçilmesi, başarılı olsaydı darbe sonrasında yaşanılacak süreçlerin ipuçlarını ortaya net bir şekilde koymaktadır.

Yaşanılan acı verici olaylar serisi bir bütün olarak hatırlanırsa darbe sadece bütünlüklü bir stratejinin bileşenlerinden biridir. Önümüzdeki dönemlerde, planlanan yeni çatışmaların olacağı ve demokratik sistemimizin ciddi tehlikeler ile tehdit altında olduğunu belirterek, darbe sırasında hayatını kaybedenlere Allah’tan rahmet, yakınlarına başsağlığı ve yaralananlara acil şifalar diliyorum.

İNFİAL VE CEZA

Toplumsal olarak aşırı gerginlik ve hassasiyetin hissedildiği böyle travmatik dönemlerde öfke ve nefret kontrol mekanizmalarımız devre dışı kalır. Suç ne kadar infial oluşturursa cezalandırma isteği ve suçlunun ortaya çıkarılmasındaki istek o denli artar. Bu süreç öylesine şiddetli olur ki bazen suçsuz olan kişiler de cezalandırılır ve onları koruyacak vicdani mekanizma çalışmaz. Eski dönemlerde toplumlarda oluşan infiali bastırmak amacı ile suçsuzların bir gereklilik olarak idam edildiğine dair birçok tarihsel belgeye ve

//

Toplumsal olarak aşırı gerginlik ve hassasiyetin hissedildiği böyle travmatik dönemlerde öfke ve nefret kontrol mekanizmalarımız devre dışı kalır. Suç ne kadar infial oluşturursa cezalandırma isteği ve suçlunun ortaya çıkarılmasındaki istek o denli artar. Bu süreç öylesine şiddetli olur ki bazen suçsuz olan kişiler de cezalandırılır ve onları koruyacak vicdani mekanizma çalışmaz.

//

dokümana ulaşmak mümkündür.

Psikanalitik açıdan içerisinden geçtiğimiz dönemi değerlendirmek gerekirse ortaya çıkan dehşet toplumumuzda savaş nevrozları yarattı ve psikoloji bize bu nevrozların bir iki nesil yaşanacağını anlatıyor. Peki, nasıl oluyor da bu dönemde yaşamayan insanlar gelecekte bu darbe olayından kaynaklanan psikolojik rahatsızlığa maruz kalmaktalar sorusu akıllara geliyor. Bu sorunun cevabına bir annenin bebeğini emzirmesi sırasında yaşadığı nevrozu çocuğuna aktarmakta olduğu gerçeğinden yola çıkarak ulaşmaktayız. Öyle görünüyor ki 15 Temmuz' da yaşadığımız darbe girişiminin gerçek amacı, gelecek nesillerin zihinsel yetilerinde tahrip oluşturacak nevrozların oluşturulması. Siyasal tarihimizde periyodik olarak tekrarlanan askeri darbelerin neticesinde yaşadığımız dehşet, acı, üzüntü, korku, endişe gibi birden fazla hırpalayıcı duygu, geleceğimizde iyileşmesi zor yaralar açmaktadır.

Öncesi ve sonrasıyla, görünen ve görünmeyen saldırılarla, bilinen ve bilinmeyen saldırılarla toplumumuz, çok yoğun olarak ve uzun bir süredir psikolojik savaş hamleleri ile yıpratılmak, ayrıştırılmak istenmektedir. Biz ise bu tür bir psikoloji kültürümüz daha olgunlaşmadığı için gerektiği gibi olayları algılayamıyor ve anlamlandıramıyoruz.

Inclusion rider ya da bir kadının kayışı koparması

Frances McDormand, ikinci Oscar'ını almak için çıktığı ve "kayıışı kopardığı" Oscar ödül töreni sahnesinde, şık hanımefendi ve beyefendilere işte bu çağrışı yaptı: "Taşın altına elinizi koyun, sorumluluk alın ve değişimin bir parçası olun".

HANIFE ALTUNTAŞ

Artık yeni şeyler söylemekten ve seyirciyi şaşırtmaktan giderek uzaklaşan Oscar ödül törenlerinde bu yıl, Frances McDormand, *Three Billboards Outside Ebbing, Missouri* filmindeki rolüyle en iyi kadın oyuncu ödülünü almak için sahneye çıktı. Üzerinde Oscarlarda görmeye alışık olmadığımız, albenisiz bir elbise vardı ve beyaz saçları başının üzerinde biçimsizce salınıyordu. Altmış yaşındaydı ve Hollywood'un belirlediği güzel kadın standartlarına hayli uzak görünüyordu, ezcümle sıradandı. Heykelciği aldı, yere koydu, başını okşadı ve Oscar ödül törenine imzasını atan o şahane sahne performansına başladı. Önce diğer kadın adayları ayağa kalkmaya davet etti. "Meryl sen kalkarsan herkes kalkar." İki anlama kapı açıyordu bu daveti. Oscar'ın yıldızı, Hollywood'un starı Meryl Streep, bugüne değin hiç "ayağa kalkmamıştı" ve belki de bu ayakta olmama hali nedeniyle sistemin onu getirdiği yerden hoşnuttu. Ama davet çok açıktı ve içinde barındırdığı iltifata karşı koymak da çok kolay değildi. Meryl kalktı, diğer adaylar da onu takip etti. Kadın film yapımcıları, yönetmenler, yazarlar, besteciler, sinematograflar da kalktı ayağa. İşte Frances McDormand'ın "kayıışı kopardığı" yer tam da burasıydı.

“
 Konuşmasını
 bitirdiğinde
 televizyonlarının
 karşısındaki
 milyonların kalbinde
 hiçbir ödülün satın
 alamayacağı bir yeri
 vardı artık.”

Oscar töreni üzerine yazılan kimi yazılarda, McDormand’ın kollarını iki yana açıp bedenini titreterek kendinden geçercesine çılgınlık attığı bu an için kullanılan tanım buydu işte: “kayışı koparmak”. Eril bakış açısının bir kadında görmeyi en son beklediği bu tuhaf çıtırtkanlık hali kimilerine sevimsiz ve rahatsız edici gelse de, birçok kadın ve belki de erkek, “yeni şeyler söylemenin, sarsmanın, kendini dinletebilmenin, var ola gelenin dışına çıkmanın, sormanın, sorgulamanın ve heyecan duyup, heyecan duyurmanın yollarından biri olarak gördü bu “tuhaf” sahne performansını. Bu çılgınlık anıyla bütün dikkatleri üzerine toplayan Frances, sonraki birkaç dakikayı da çok akıllıca kullandı. ”Hepimizin anlatacak öyküleri, para bulmamız gereken projeleri var. Bunları bu akşamki partilerde konuşmayalım. Ya davet edin ofislerinize gelelim ya da siz bizimkilere gelin.”

Ülkemizdeki, kadın emeğinin sömürülmesi ve kadının her alanda olduğu gibi, iş hayatında da gerilerde tutulmasına tanıklığımızın bir yansımasını, büyük Amerika’nın görkemli ve sık Oscar töreninin tam ortasında görmek içimizi mi rahatlattı yoksa daha mı çaresiz hissettik? Bu belki de ayrı bir yazma konusu olmalı ama Frances salondaki bütün yapımcılara üstü örtülü şunu söyledi: “Bize maval okumayın. Gerekliğinde tam da böyle delirebilen kadınlarız biz ve yerde, ayaklarımızın yanında duran Oscar heykelciğiyle avutulamayacak kadar haklı ve kızgınız.”

Ve McDormand tam o şahane performansı ve akıllıca sözleriyle bizi avucunun içine almışken, “Bu gece size iki kelime bırakıyorum: Inclusion Rider” diyerek, sahneyi terk etti.

Araştırmacı ve aktivist Stacy Smith, filmlerdeki cinsiyet eşitsizliği üzerine TED’de yaptığı bir konuşmada, Amerika’da 2007 ve 2015 yılları arasında yapılan 800 film ile ilgili araştırma sonuçlarını paylaştı. Filmlerdeki karakterleri, cinsiyet, ırk, LGBTI ve engelli şeklinde gruplara ayırdıkları bu çalışmada, kadınların, konuşan karakterlerin üçte birinden daha az olduğunu ve bu oranın yarım yüzyıldır hiç değişmediğini anlattı. 2014 yılının en iyi 100 filminin 48’inde repliği olan siyahi karakterin olmadığını, Asyalı kadınlar ve engelliler söz konusu olduğunda bu sayıların daha aşağılara indiğini, kadın karakterlerin büyük ölçüde cinsellikleriyle ön plana çıktığını öğreniyoruz bu konuşmadan ve kadın yönetmenlerin filmlerinde daha eşitlikçi rol paylaşımları olmasına karşın, onların oranının da erkek yönetmenlerin sadece yüzde 4’üne karşılık geldiğini biliyoruz artık. Stacy Smith, cinsiyet eşitliğini sağlamanın ve nüfus unsurlarının gerçeğe en yakın şekilde beyaz perdede yer almasının gerekliliğinin altını çizirken, bunun yolunu da söyledi bize: “Inclusion rider.” Sektörün yıldız oyuncularının kontratlarına eşitlik ve temsil edilmeyenlerin yapıma dahil olma şartlarını koymaları ve bu konuda ısrarcı davranmalarıydı yapılması gereken. Ancak bu şekilde Amerikan film endüstrisi, beyaz perdesine yansıtmaktan çok hoşlandığı o “yüksek değerlere” yaklaşabilirdi belki de.

Frances McDormand, ikinci Oscar’ını almak için çıktığı ve “kayışı kopardığı” Oscar ödül töreni sahnesinde, şık hanımefendi ve beyefendilere işte bu çağırışı yaptı: “Taşın altına elinizi koyun, sorumluluk alın ve değişimin bir parçası olun”.

Konuşmasını bitirdiğinde televizyonlarının karşısındaki milyonların kalbinde hiçbir ödülün satın alamayacağı bir yeri vardı artık.

Prokrustes'in yatağında

Devlet dediğimiz şey kendini insanın üstünde bir varlık olarak anlamaya ve dayatmaya başladığı anda, hikayedeki Prokrustes masum küçük bir çocuk gibi kalır onun yanında. O yataktan çıkan da artık zavallı adaletin tanıdığı, bildiği hukuk değildir. Tam tersi onun düşmanıdır aslında. Ona karşıdır. Onu yok etmek için tasarlanmış, yeniden düzenlenmiş bir şeydir. Bir canavara dönüşmüştür. Üstelik bu meşrudur da.

Mitolojinin haydutlarından biri olan Prokrustes, yoldan geçenleri evine davet eder, onları ağırlar, sonrasında da çok rahat bir yatağı olduğunu söyleyip yolcuları demirden yapılmış bir yatağa yatırır. Boyu yatağa uzun gelirse, ayaklarının dışarı taşan kısmını keser. Eğer misafirin boyu kısa gelirse bu sefer de yatağa bağladığı misafiri mengene ile uzatır. İlle de o yolcu o yatağa uydurmuş yani; ne eksik ne de fazla.

ÇIĞDEM KOÇ

Aslında hepimiz, geldiğimiz noktada tam da o yatağın önünde duruyoruz. Hoşçakal Arendt'in masası. Kamusal alan veya toplumsal yaşam dediğimiz şey özellikle bizim gibi toplumlarda tercihini çoktan yapmış sanırım. Yaşamaya dair her konuda işlevsel o yatak; her türlü egemenin içinde yatan Prokrustes ruhu, bazen zorla ama genelde farkında olmadığımız bir uysallıkla bizi o yatağa yatırıyor ve ölçülere uyduruyor. Bütün iktidar dengelerinin ve onları ellerinde tutanların mutlaka bir Prokrustes maskesi var. Gizli ya da açık bir yerde ve yeri geldiğinde onu kullanmaktan asla çekinmiyorlar.

Adına ahlak dediğimiz, bizim gibi toplumlarda ahlakçılık halini alan o dehşet verici "haydut" belki Prokrustes'den bile daha tehlikeli, onun yatağı bütün işkencelerin ötesinde bedenle yetinmiyor, ruhu da istiyor doymayan bir açlıkla. Kim bilir ne zaman ve nasıl, kim bilir kimler tarafından konulmuş ama ille de erkek kurallar, ahlaklı olmakla ahlakçı olmak arasındaki o boşluğa kurulu bu yatakta, ruhumuzu ve bazen bedenimizi parça parça ederek kendisine uydurmak için elinden geleni ardına koymuyor. Farkındalığın teslimiyetçiliği; yani özde meşrulaştırılan itaat etme algısı kuzu kuzu bu işkenceye bazen zevk bile alarak katlanıyor. Topluma uygun yaşamının konforunda yattığını zannettiği o korkunç yataktan belki de bu şekilde sağ kalarak ve mutlu çıkmayı başarıyor. Aslında o yataktan kalkmanın artık kendisi olmadığını bile bilmeden yaşamının muhteşem(!) rahatlığını bir kez tadan insan, bulaşıcı bir hastalık gibi yayıyor bunu üstelik.

Direniyor musunuz? O zaman zorla yatırıyor sizi o yatağa. Ruhunuzu paramparça ediyor; acı içinde kıvrana kıvrana bilincinizi yitiriyorsunuz. Sizi o yatağa yatıranlar değişebiliyor; bazen anne ve babanız, bazen arkadaşınız, işiniz, toplumsal statünüz, eşiniz... Karşı koymanın güçlüğü bütün bunların kimliğinde nasıl da başka anlamlara bürünebiliyor değil mi? Aile, bağlılık, aşk, kaybetme korkusu. Halbuki her biri ayrı bir yüzü Prokrustes'in.

Aşk mesela... Sanki görünmeyen bir kanun, yayımlanmamış ama dayatılan bir yönetmelik, tüzüğü olan bir kurum. Aşk genel kabul gören anlamları dışına çıktığınızda sizi birçok yere savurabilen çok tehlikeli ama dehşetli güzel bir var olma hali. Onu dilediğiniz gibi yaşamaya, kendi kurallarınızı koymaya, bu kavrama kendi anlamlarınızı yükleyerek taşımaya izin yok. Size ne deniyorsa, nasıl anlatılıyorsa öyle yaşamak zorundasınız sanki. Aksi halde karşınıza dikiliyor bizzat kendisi. Sizi o yatağa yatırmak ve kendi kalıbına uydurmak için asla acımıyor. O kadar güçlü ki aşk; Ahmet Altan bir yazısında "akılla duygunun çarpışmasında saklı bir sırrın şifresi" dedikten sonra; "Duyguları küçümseyen hiçbir filozof, o şifrenin kilidini bulamayacak" diye yazmıştı ki; tam da bu şifrenin adı aşk. O yüzden çok güçlü ve çok insafsız. O sizi değil siz onu ele geçirmeye kalktığınız anda Prokrustes oluyor hemen ve kişisel tarihinizin en acı yok olma tehlikesi baş gösteriyor. Ya o yatağa yatacaksınız ya da o şifreyi sonuna kadar kilitli tutacaksınız. O yatakta ruhunuz parça parça kesilip ona uyana kadar sevişmeye razıysanız zaten sizin için

kaçınılmaz son o anda başlamış demektir.

Prokrustes'un yatağında sevişmek intihardır aslında, kendi cinayetinize ortak olmaktır. Suç ortağınız o yataktan tertemiz ve olduğu gibi çıkarken siz ebedi bir cehenneme sürülür ve cezanızı çekersiniz sonsuza dek.

Ve baskıcı devlet ve onun en tatlı avı adalet. Adalet dediğimiz duyguyu hukukla yan yana görme arzusu gibi büyük bir zaafın kaçınılmaz sonudur o yatak. Günün koşulları, egemenin istekleri, iktidara yönelik başkaldırıların derecesi, günahlarının bedeli, toplumun çaresiz beklentileri bir araya gelir ve hukuka uymak değil onu kendine uydurmak zorunda olduğunu anlarsa hemen koşar gelir. Bazı şeyler vatanseverlik gelir mesela din gelir peşinden, kutsal olduğu asla sorgulanmayan değer yargıları gelir ve hep birlikte el ele tutuşup Prokrustes maskelerini takarak o yatağın etrafında dururlar. Diledikleri gibi kesip biçerek, çekip uzatarak kendi var oluşlarına uygun bir hukuk çıkartırlar o yataktan. Devlet dediğimiz şey kendini insanın üstünde bir varlık olarak anlamaya ve dayatmaya başladığı anda, hikayedeki Prokrustes masum küçük bir çocuk gibi kalır onun yanında. O yataktan çıkan da artık zavallı adaletin tanıdığı, bildiği hukuk değildir. Tam tersi onun düşmanıdır aslında. Ona karşıdır. Onu yok etmek için tasarlanmış, yeniden düzenlenmiş bir şeydir. Bir canavara dönüşmüştür. Üstelik bu meşrudur da. Çünkü devlet üstüne kurduğunuz ya da devletin kendisini üstüne kurduğu bütün o değerler, bütün o kavramlar kendi haklılığından zerre kadar kuşku duymazlar ve o yatakta diledikleri ölçülere uydurdukları hukuk canavarı, hepsinin ortak silahıdır. Kabul edelim, hukuk devleti dediğimiz şeye yüklediğimiz anlam bir sıklıkta çırpınıyorsa eğer bu silahtan daha güçlüsü ve acımasızı da yoktur. Kendimizi, kendi kutsalımızla vuruyoruzdur. Çünkü içini boşalttığımızı fark etmediğimiz, küstürdüğümüzü ve Prokrustes'un evinin önüne gönderdiğimizizi anlayamadığımız ya da kabullenemediğimiz bu hata hukuku parasını bizim ödediğimiz bir suikastçıya dönüştürür.

Şimdi başa dönelim... O yatağa nasıl geldik? Prokrustes bizi tatlı sözlerle davet etti, ziyafet verdi ve orada kalmaya ikna etti. Neden ve nasıl ikna olduk? Peki tek derdi sadece o yatağın ölçülerine uydurmak mı? Bir dost sol kulağıma fısıldıyor; "Prokrustes o yatağa yatığında, seni kesip parçalayarak ya da mengene ile uzatarak aslında öldüreceğini biliyor mu?"

Evet sorulması gereken son soru da bu sanırım...

//

Devlet dediğimiz şey kendini insanın üstünde bir varlık olarak anlamaya ve dayatmaya başladığı anda, hikayedeki Prokrustes masum küçük bir çocuk gibi kalır onun yanında. O yataktan çıkan da artık zavallı adaletin tanıdığı, bildiği hukuk değildir. Tam tersi onun düşmanıdır aslında. Ona karşıdır.

Ben dövdüm sayın yargıçım, neden bana inanmıyorsunuz?

Kamuoyunda “kebabçı basma” olarak bilinen olayın muhakeme edildiği mahkemenin son duruşmasında, kebab dükkanının sahibi Selahattin Aydoğdu daha önceden aldığı darp raporunu duruşmada inkar ederek, kendisine Fatih Terim’in salladığı yumruğun boşa gittiğini peşine de kendisinin Fatih Terim’i dövdüğünü belirtmiş.

HIKMET KOYUNCUOĞLU

Mahkeme ve dava süreçlerinin Türkiye’de dramatize edildiği, hukuk ilkelerini içselleştiremeyen bireylerin trajikomik hikayelerinin skeçlere veya senaryolara konu olduğu çok olmuştur ama Fatih Terim-Selahattin Aydoğdu arasındaki ceza muhakemesinde yaşananlar sanırım en absürt senaryo yazarlarının bile aklından geçmemiştir. Toplumsal gerçeklerimizin dolaylı yoldan sağlamasını yapan bu muhakeme sırasında inanılması güç beyanlar havada uçuyor ve garipliği içselleştirmiş Türkiye gündeminde tabii ki konuşmaya bile değer bulunmuyor.

Yazılı basından duruşmaları takip ettiğimiz kadarıyla, kamuoyunda “kebabçı basma” olarak bilinen olayın muhakeme edildiği mahkemenin son duruşmasında, kebab dükkanının sahibi Selahattin

“
 Üzerine isnat edilen
 suça ilişkin kimsenin
 savunma yapmak ve
 kendini kanun önünde
 temize çıkarmak
 gayesinin bulunmadığı
 bir yargılama!
 Garip değil mi?
 Değil esasında..”

Aydoğdu daha önceden aldığı darp raporunu duruşmada inkar ederek, kendisine Fatih Terim’in salladığı yumruğun boşa gittiğini peşine de kendisinin Fatih Terim’i dövdüğünü belirtmiş.

Yanlış anlamadınız, Selahattin Aydoğdu şikayet ettiği hukuksal hasmının ceza almasını sağlayacak en önemli delilini duruşmada inkar etmiş. Yine okuduğumuz kadarı ile Fatih Terim’in avukatı ise müvekkilinin karşı tarafı dövdüğünü kabul ettiğini, bunun Selahattin Aydoğdu tarafından alınmış darp raporu ile belirli olduğunu, buna karşın müvekkiline edilmiş küfür sebebiyle ceza tayini sırasında haksız tahrik hükümlerinin uygulanmasını talep etmiş mahkemeden. (1)

Şaka gibi değil mi?

Davanın tarafları, daha önce başka hiçbir mahkemeye nasip olmamış bir görevi yüklemişler bu mahkemenin omuzuna.

Yok, öyle özel yetkili mahkeme, devlet güvenlik mahkemesi gibi bir tür de değil bu. Bu mahkeme, Türkiye’ye; Fatih Hoca’nın mı kebabçıyı, kebabçının mı Fatih Hoca’yı dövdüğünü tespit edip açıklama göreviyle donatılmış durumda!

Üzerine isnat edilen suça ilişkin kimsenin savunma yapmak ve kendini kanun önünde temize çıkarmak gayesinin bulunmadığı bir yargılama!

Garip değil mi?

Değil esasında..

Aldığı cezaları birer mükafat nişanı gibi neredeyse alınaya yazıp gezinen ve başta siyasiler olmak üzere toplumun belirli kesimlerinden de açıkça saygı gören mafya liderlerini, buyurgan bir iktidar karşısında el pençe divan durmaya hazır, sayıları azımsanmayacak derecede çok olan yargı mensuplarını, neredeyse her gün bir iş kazasının gerçekleştiği üçüncü hava limanı inşaatında çalışan işçilerin buna karşı direniş göstermeye kalktıklarında başlarına geleni, Soma faciasına ilişkin hukuk kararlarını, Cumartesi Annelerini ve bunlara benzer daha nice örnekleri bu davada karşılıklı olan Fatih Terim ve Selahattin Aydoğdu da, bu toplumun birer ferdi olarak görüyor ve yakından izliyor. Toplumun tüm bu olanlara verdiği / veremediği tepkileri de çok iyi görüyorlar.

Ve sonunda haklı olmak istemiyorlar, güçlü olmak istiyorlar. Yaşadığımız dönem ve coğrafyanın gerçeğini haykırıyorlar mahkemede sadece. “Başkanlığın gereği vermek, kabadayılığın gereği vurmaktır” diyen atasözümüze riayet ediyorlar sadece!

Yaşananlar bundan ibaret, garipsenecek hiçbir durum yok..

Yine de tüm bunları görünce insan düşünmeden edemiyor; temel işlevi güçlülere tespit etmek haline gelen mahkeme ve yargıçlarımızı, İtalyan Hukuku’ndan iktibas edilmiş ceza kanunlarını uygulamalarını isteyerek niye yoruyoruz ki?

Bunun önüne geçmek adına benim önerim; iş muhakemelerine ilişkin getirilen “zorunlu arabuluculuk” düzenlemeleri gibi, bu tür davalar öncesinde de “zorunlu yağ güreşi” aşamasının mevzuatta düzenlenmesi. Söz gelimi Fatih Terim ve Selahattin Aydoğdu çıkarlar er meydanına ve paylaşırılar kozlarını. Bizler de görürüz kimin kimi alt ettiğini ve rahatlarız.

Bu ekonomik gidişatta da millet biraz rahatlasın artık değil mi?

(1) http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/1115183/_Kebapci_Selahattin_konustu_Terim_sarhostu_yumruk_atamadi_ardindan_kendisini_dovdum.html

Sissa'nın buğdayları

Satranç çok tehlikeli bir oyundur. Gereğinden fazla adildir, bir çoban bir kralı üç hamlede yenebilir. Çok zeki bir rakibi, sadece sabır ve sıradan aklın süreğenliğiyle devirebilirsiniz.

İllüzyonun en önemli kurallarından biri sağ gösterip sol vurmaktır. Eğer niyetiniz pantolonun arka cebindeki cüzdanı almaksa, kurbanın diğer omzuna dokunur dikkatini dağıtırsınız. Gösteri sanatlarındaysanız masum elinizi seyircinin gözlerine sokar, tiz sesinizle kulaklarını ve anlamsız sorularınızla aklını meşgul eder, günahkar elinizle de olayı bitirirsiniz. Buğdayın ve satrancın yolculuğu böyledir.

Göbeklitepe, yerleşik düzene ve tarım toplumuna geçişimizin en az 15000 yıllık öyküsü olduğunu düşündürüyor. Daha derini kazmamızı gerektiren açgözlülüğümüz, bu tarihlendirmeyi yakın bir gelecekte, yeni kanıtlarla, daha eskiye dayandıracaktır. Elbette bu, dengesiyle yeterince oynadığımız doğanın, 'hazır derin kazmışken' diye popomuza tekme basıp, üzerimizi kalın bir lav tabakasıyla kapatıp bizi 'eski' yapmayacağı iyimserliği içerisinde yazılmış bir cümledir. Buğday, aklın evrilmesinde önemli bir role sahip oldu. Tek tek bulunabildiği yerlerden toplanmak yerine, küvette buğday banyosu yapabilecek kadar gereksinim ötesi üretim ve biriktirme; küçük taşların yerine ticaretin, her başarılı av sonrası mızrağa atılan çentik

UĞUR AFLAY

//

Ödül olarak ne istediği sorulduğunda Sissa'nın yanıtı buğday olur. İlk kare için 1 tane, sonraki her kare için öncekinin iki katı buğday tanesi. 64. kare için 184 milyar ton buğday gerekmektedir. (FAO 2016'da tüm dünyada üretilen buğday miktarını 723 milyon ton olarak bildirdi) Satrancın makus talihi, tıpkı ilk tarım toplumları gibi buğdayla sınıandıktan sonra başladı.

yerine sanatın, tuzaklama ile sınırlı kurgu kapasitesinin ise oyuna evrilmesini sağladı. Hastalıklar, savaşlar, kontrolsüz nüfus artışı, doğanın tahribi, dinler, suç, yasa ve devletin ortaya çıkışı, buğdayın evcilleştirilmesiyle kendine yön buldu. Sert buğday taneleri elendi, azaldı, daha az sayıda olan ve kendi seyrinde az kalması veya yok olması gereken mutasyonlu yumuşak taneliler insan eliyle seçilip çoğaltıldı. İnsanın mı buğdayı, buğdayın mı insanı evcilleştirdiği, tam da bu noktada bakış açısına göre değişen bir belirsizliğe sahiptir.

Buğday-oyun ilişkisi bin yıllar sonra farklı renkte bir giysiyle yeniden karşımıza çıktı. M.Ö. 4000 yıllarında satranca benzer bir oyun Mısır'da oynanıyordu. Modern satrancın adını aldığı chaturanga ise Hindistan kökenlidir. Sanskritçe chatu dört, ranga kısım demektir ve oyun adını Hint ordusunun savaş düzeninden alır. Bir rivayete göre savaşmayı çok seven, bir başkasına göre canı çok sıkılan (olasılıkla sevişmek henüz icat edilmediğinden her ikisi) Raja Balhait'e, bir Brahman rahibi olan Sissa'nın hediyesidir. Oyun tam da Balhait'in istediği gibi, zarların kullanılmadığı, sabır, zeka, zihinsel yoğunlaşma ve yoğunlaşmada dayanıklılık, öngörü, mantıksal çıkarımlar gerektirmektedir. Ödül olarak ne istediği sorulduğunda Sissa'nın yanıtı buğday olur. İlk kare için 1 tane, sonraki her kare için öncekinin iki katı buğday tanesi. 64. kare için 184 milyar ton buğday gerekmektedir. (FAO 2016'da tüm dünyada üretilen buğday miktarını 723 milyon ton olarak bildirdi) Satrancın makus talihi, tıpkı ilk tarım toplumları gibi buğdayla sınıandıktan sonra başladı.

Satranç hiçbir zaman sadece bir oyun olarak kalmadı. Sadece hamleler ve karşı hamleler değil, rakibinizin ruhsal, davranışsal niteliklerindeki değişimler de oyunun bir parçasıdır. Bunu turnuva veya hazırlanan deneyimli bir arkadaşımın, vasat altı bir oyuncu olmama rağmen, zayi edilebilir eğitim materyali olarak beni seçmesiyle öğrenmişim. Yüz kez oynasak yüz iki kez kazanacak (en az iki mars kesin) birikimine rağmen, at arkasına sakladığım bir vezirle es kaza oyunu kazandığımda "i...ne gibi oynama devrimci gibi oyna" diye bağırılmış, ben ise atın cinsel organı ve yüksek topuklu ayakkabıları olup olmadığını kontrol etmek zorunda kalmıştım. Satranç, kaybederken yücelebileceğiniz, kazanırken onurunuzu ve güvenilirliğinizi kaybedebileceğiniz bir oyundur.

Satranç çok tehlikeli bir oyundur. Gereğinden fazla adildir, bir çoban bir kralı üç hamlede yenebilir. Çok zeki bir rakibi, sadece sabır ve sıradan aklın süreğenliğiyle devirebilirsiniz. Siyasi olarak da çok sorunludur satranç. Basit bir piyon yeterli zeka, sabır ve manevralarla vezirliğe yükselebilir. Hele oyunun sonu tam bir felakettir. Nefret ettiğiniz komşu hükümdarın tüm ordularını, subaylarını, tüm yönetim kadrosunu yok edebilirsiniz ama oyun şah mat ile biter. Mattan sonra şahın alınma, işkence edilme, kollarının bacaklarının koparılması, tecavüz edilmesi gibi tatmin seviyesi yüksek nimetlere sahip olamazsınız. Düşman şah ölmü-

//

Buğdayı evcilleştirdiğini zannederken onun kölesi olan insan paradoksu gibi, yasaklandıkça çoğalıyordu satranç. Koca koca adamların, parmak kadar taşları takıntı haline getirmesinin nedenini, görkemli tahtlarının ve sorguya mahal vermeyen güçlerinin, tüm kolay halledilebilir görünümüne rağmen Sissa'nın buğdayları karşısındaki çaresizliğinde aramak gerekir.

//

yor, mattan sonra 'e daha naber' dercesine tahtanın ortasında hiç keyfini bozmadan duruyor, sonrasındaysa, kutusuna, kazanan şahın hemen yanına, sanki kendisi kazanmış gibi eşit koşullarda konulup istirahate çekiliyor. En tehlikeli durumsa, tek bir düşman askerini öldürmeden (almadan) gayet barışçıl bir şekilde oyunu sonlandırma olasılığınızın bulunmasıdır (1.f4 e6 2.g4 Vh4 şah mat ve masada hala 32 taş var). Bu haliyle verdiği mesaj, otoritesini korku ve kanla kurup koruyanlar için bir kabustur.

Hindistan'da dini ve siyasi baskılar sonucu bir süre yasaklandı ve gizli oynanmaya başlandı. Budist rahipler ve tüccarlar tarafından Çin, İran, Orta Asya içlerine dek oyun taşındı. İran'da o kadar fazla sevildi ve sahiplenildi, ki hala oyunun İran kökenli olabileceğine dair görüşler savunulur.

Arabistan'da İslamiyet yeni filizlenmeye başladığında, satranç küçük değişikliklerle neredeyse tüm Kuzey Afrika, Ortadoğu, Mısır ve Anadolu'da zaten oynanmakta olan bir oyundu. Kuran-ı Kerim'de, o dönem oynanan bir oyun olmasına rağmen yasaklayıcı herhangi bir ayet mevcut değildir. Yasaklama "meysir" (kumar oyunları) içindir. Sahih olup olmadığı şüpheli hadislerde ve daha sonra İslam alimlerinin bir çoğunun yorumlarında yasaklanmış, hatta oynayana selam bile verilmemesi tavsiye edilmiştir. Yasaklama Emeviler döneminde en tepe noktasına ulaşmasına rağmen, Avrupa'ya yayılışı yine Emeviler aracılığıyla İspanya üzerinden olmuştur.

Satrancın Hristiyanlıkla imtihanı bu şekilde başladı. Çok sevildi ve özellikle soylu sınıf tarafından benimsenip hızla yayıldı. Elbette yasaklanması da uzun sürmedi. Katolik kilisenin yasakladığı, oynayan halkın cezalandırıldığı ancak soyluların ve entelektüel tabakanın yasaklara rağmen oynamakta ısrar ettiği satranç, yaklaşık 100 yıl süren didişmeden sonra, vezirin Meryem Ana'ya (bir görüşe göre Kastilya Kraliçesi Isabella'ya) atıfla Quenn (Kraliçe), filin papaza (bishop) dönüşmesiyle kilise tarafından hazmedilebildi.

Buğdayı evcilleştirdiğini zannederken onun kölesi olan insan paradoksu gibi, yasaklandıkça çoğalıyordu satranç. Koca koca adamların, parmak kadar taşları takıntı haline getirmesinin nedenini, görkemli tahtlarının ve sorguya mahal vermeyen güçlerinin, tüm kolay halledilebilir görünümüne rağmen Sissa'nın buğdayları karşısındaki çaresizliğinde aramak gerekir.

Seks ve Ceza

Yazar: **Eric Berkowitz**
Çevirmen: **Orhan Düz**
Yayınevi: **Kolektif Kitap**
Baskı Yılı: **2013**
Sayfa Sayısı: **428**

Ceza İnfaz Kurumu Kütüphaneleri

Yazar: **Güler Demir**
Yayınevi: **Hiperlink Yayınları**
Baskı Sayısı: **2015**
Sayfa Sayısı: **660**

Kitaplarda 'Ödül ve Ceza'...

Ceza ve Adalet

Yazar: **Özkan Agtaş**

Yayınevi: **Metis Yayıncılık**

Baskı Yılı: **2013**

Sayfa Sayısı: **320**

Yeni Türk Ceza Siyaseti

Yazar: **Mustafa Tören Yücel**

Yayınevi: **İmge Kitabevi**

Baskı Yılı: **2011**

Sayfa Sayısı: **171**

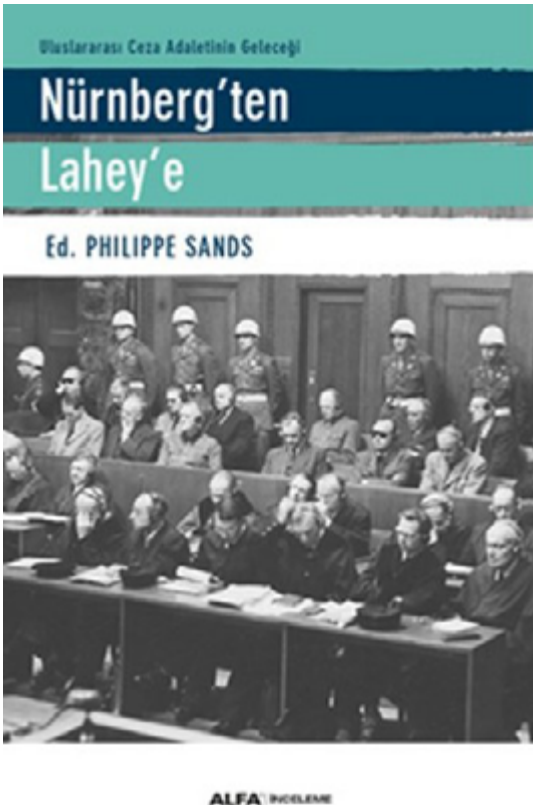
Ortaçağ Türk Devletlerinde Suç ve Ceza

Yazar: **Cüneyt Kanat**

Yayınevi: **Küre Yayınları**

Baskı Yılı: **2010**

Sayfa Sayısı: **280**

Uluslararası Ceza Adaletinin Geleceği Nürnberg'ten Lahey'e

Yazar: **Philippe Sands**

Yayınevi: **Alfa Yayıncılık**

Baskı Yılı: **2016**

Sayfa Sayısı: **150**